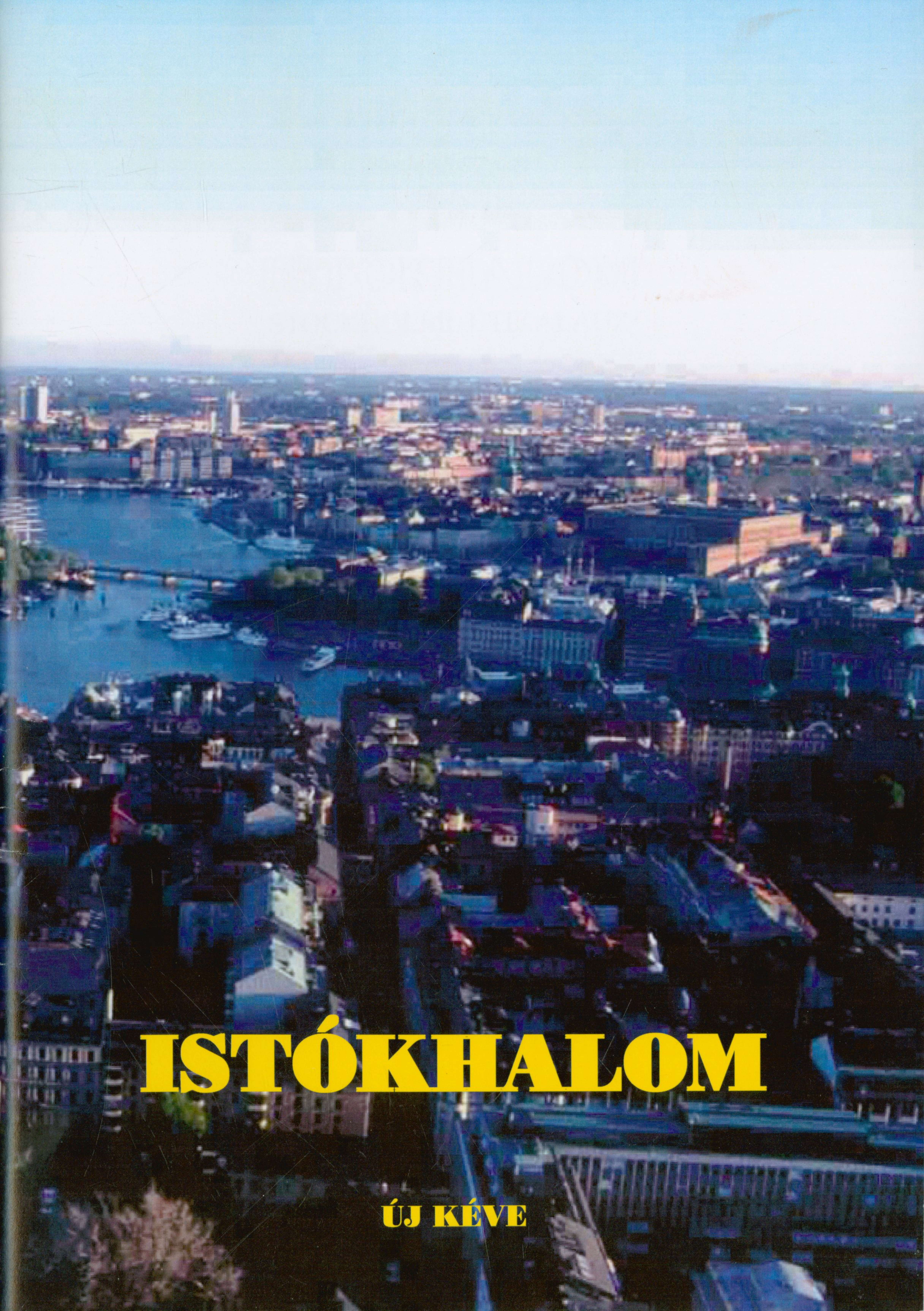

An aerial photograph of a city, likely Budapest, showing a wide river (the Danube) flowing through the center. The city is densely packed with buildings of various heights and colors, mostly in shades of brown and grey. The river is filled with many small boats and larger ships. The sky is a pale blue with some light clouds. The overall scene is a panoramic view of the city from a high vantage point.

ISTÓKHALOM

ÚJ KÉVE

ISTÓKHALOM

ÚJ KÉVE

Hegedűs Zsolt

ISTÓKHALOM

STOCKHOLMI ÚTIKALAUZ

Az ÚJ KÉVE különkiadása
STOCKHOLM, 2003.

A szöveget írta és összeállította, a (szerző megjelölése nélkül közölt) fényképeket készítette:

© Hegedűs Zsolt

Első nyomtatásban – három részletben – az Új Kéve
2001 júniusi (IX. évfolyam 2.),
2002 márciusi (X. évfolyam 1.), valamint a
2002 júniusi (X. évfolyam 2.)
számaiban jelent meg.

Az Új Kéve a Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség lapja,
az Északon élő magyarok ökumenikus fóruma.

A különkiadást a
Nyugat-Európai Magyar Protestáns Gyülekezetek Szövetségének
a svédországi Tångagärdén, Göteborgban és Stockholmban
2003. augusztus 29. – szeptember 3. között tartott
találkozója alkalmából
a Svédországi Magyar Protestáns Egyházi Közösség
Egyháztanácsa jelenteti meg.

Megjelent 100 példányban.

A kötetet szerkesztette, sajtó alá rendezte,
a borítótérvet és fényképét készítette:
Molnár-Veress Pál

A borítón a Skeppsholmen szigete az Östermalm felől nézve.

ÚJ KÉVE 2003.
ISSN 1400-8998

Nyomás: EKONOMIPRINT – Stockholm

ISTÓKHALOM

Első rész

Istókhalom

Stockholm, avagy magyarul *Istókhalom* megismeréshez nyújt segítséget egy itt élő honfitársunk, aki "Észak Velencéjében" barangolva adatokat gyűjtött, jegyzetelt, fényképezett, majd így szerzett ismereteit az internet útján közkinccsá tette. De mert internet-hozzáférhetőséggel nem mindenki rendelkezik, a szerző engedélyével (aki szerényen csak "Zit@-néni"-nek becézi magát), lapunkban is közzétesszük útikalauzát. E lapszámunkban a város történetét bemutató, valamint *Az Óváros, Séta az Óvárosban, A Nagytér, A Nagytemplom, a Riddarhuset és a Riddarholmen* részeket hozzuk. Készen áll *A Királyi palota, a Slottsbacken és a Millesgården, előkészületben pedig A Városháza, A Királyi Vadaskert (Djurgården), a Séta a Helgeandholmentől a Kungsträdgårdenig és a Kastellholmenig, Séta a Brunnsviken körül (Haga-park), Vándorlások a Roslagsledenén, Albert templomai (Härkeberga, Härnevi, Yttergran)* című részek. Olvasóinknak hasznos időtöltést, istókhalmi látogatóinknak pedig kellemes barangolást kívánunk!

A svéd vikingek fővárosa a Mälaren-tó Björkö szigetén fekvő *Birka* városa volt. Stockholm helyén pörkölt-ből kikandikáló húsdarabok gyanánt álltak ki a sziklás szigetek a mai-

Birka, a svéd vikingek fővárosa

nál legalább öt méterrel magasabb szintű vízből. A szárazföld folyamatosan emelkedett, és a Mälaren-tó déli kijárata a Keleti-tengerre a 800-as évek kö-

zepe táján használhatatlanná vált. A lübecki kereskedők hajói azontúl csak kelet felől közelíthették meg Birkát és a Mälaren-tó partján fekvő településeket. A Mälaren-tó és a Keleti-tenger találkozásánál lakatlan, sziklás sziget, a mai Stockholm Óvárosa állta útjukat. A sekély szoroson, a *Strömmen* nem

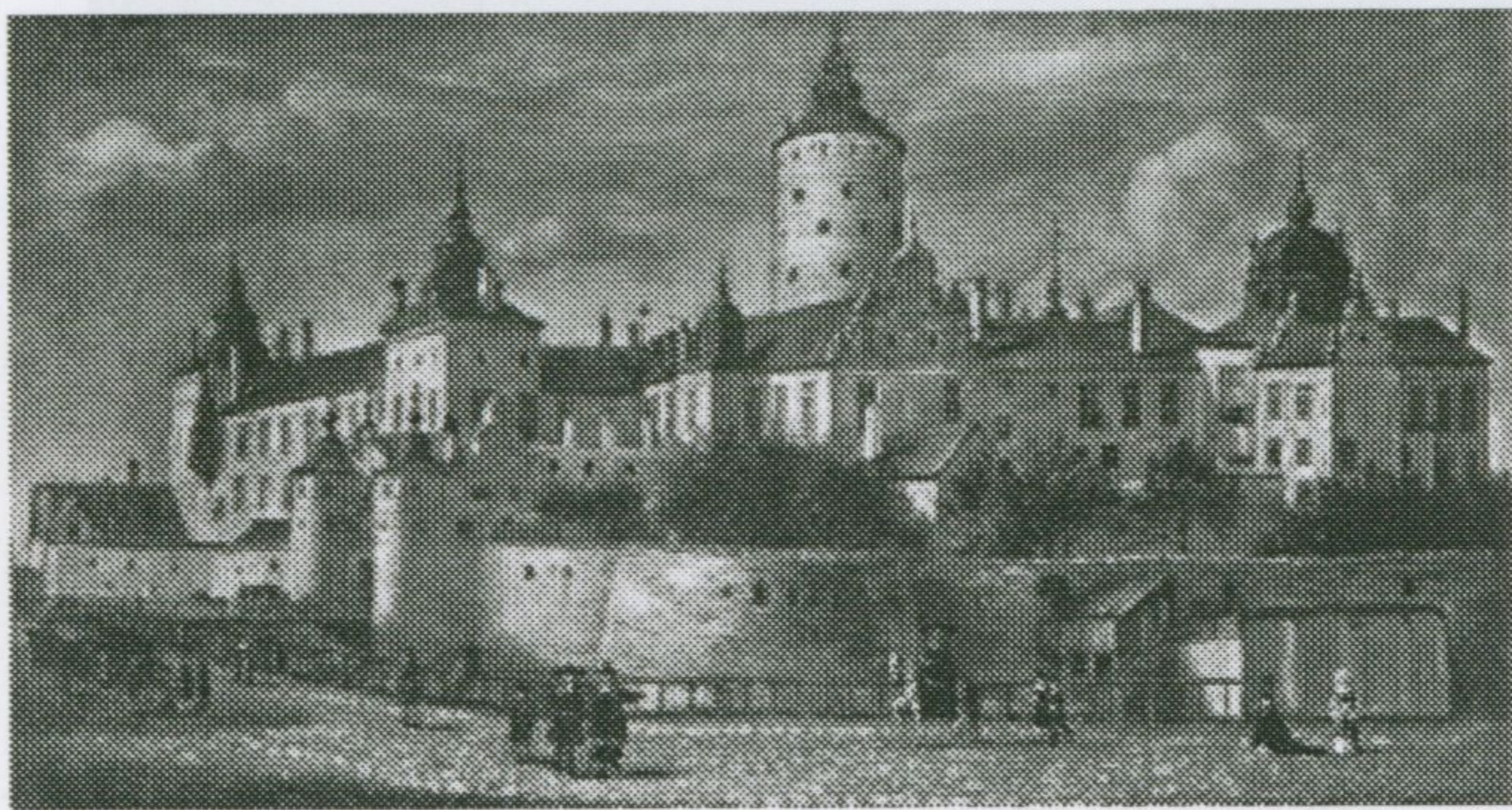

A "Strömmen" - háttérben a Grand-szállóval

tudtak felhatolni, ezért a sziget keleti partjára kirakodott termékeket átcipelték a nyugati oldalon várakozó "Mälaráró"-hajókra, és onnan folytatták az utat. A körülményes közlekedés miatt a távoli Birka elnéptelenedett, a kereskedelem központja előbb a Mälaren északi partjára, a közeli Sigtunába, majd 1187-ben – az észtek pusztítása után – az előnyös stratégiai helyzetű Stockholmba költözött.

Selma Lagerlöf *Nils Holgersson csodálatos utazásában* a sziget szépségével indokolja a választást. A monda – és Johannes Messenius, középkori "történész" – szerint a svéd Sigtuna pusztulása után a Mälarenbe vetett, arannyal és ezüsttel tömött tölgyfára bízta az új főváros helyét. Amint az várható volt, az áramlat Stockholm szigetén sodorta partra a rönköket.

A Stockholm név először Birger Jarl királyi helytartónak a lübecki kereskedőknek adó- és vámmentességet szavatoló okiratán szerepel. Birger Jarl az 1250 táján építtetett *Tre Kronor* (Három Korona) várával a "Mälaren

*Tre Kronor (Három Korona)
Birger Jarl 1250 táján emelt várkastélya*

zárjává" tette Stockholmot. A tengeren garázdálkodó kalózhajók felhatolásának megakadályozása, és a hajóforgalom ellenőrzése céljából sorompóval nyitható cölöpkoszorút vertek a szigetet körülvevő víz medrébe. Innen eredhet a Stockholm név is: A *stock* cölöpöt, oszlopot, a *holme* pedig szigetcskét jelent. (Mások szerint a Södermanland és Uppland országrészek határát jelölő cölöpsornak köszönheti a nevét.)

Stockholm szárazföldi darázsderékként kötötte össze Észak- és Dél-Svédországot. Az egykori várfal a mai Prästgatan és Baggensgatan utcák mentén húzódott. A városba északról és délről rövid hidakon, két, toronnyal ellátott kapun: a Norreporton – a mai Mynttorget helyén – és a mai Slussen helyén állt Söderporton keresztül lehetett bejutni. A szomszédos Riddarholmen szigetén szélmalomok és kolostor, míg az északi Helgeandholmen szigetén kórház állt. Samuel Kiechel német kereskedő 1586-ból származó útinaplójában cölöpökre épült házakról, lassú és körülményes szárazföldi közlekedésről számolt be. A város keskeny és gödrös utcái minden tervszerűség nélkül

kanyarogtak, az emberek és háziállataik ürülékkel kevert sárban caplattak. A nemesi lakások falai vakolatlanok voltak, az asztal fölött kifeszített vászon a plafonon mászkáló pókokat akadályozta meg abban, hogy beleessenek az ételbe. (Ez utóbbit nem tartotta említésre méltónak.)

A középkorban ostrom esetén a várfalakon kívül eső épületeket lerombolták, ezért aránylag későn alakultak ki a külvárosok a szomszédos szigeteken. Az első külváros Norrmalm volt, azaz az Északi városrész, majd a déli Åsön, mai nevén Södermalm, a legújabb pedig a keleti, előkelő Östermalm, melyet régen a XV. századtól 1885-ig működő királyi istálló után "Ladugårdlandet"-nek azaz Istállótájnak (vagy vidéknek) hívtak. (A "malm" szó homokos talajt, környezetéből kissé kimagasló területet, szóösszetételekben pedig kisebb külvárost jelent.)

Stockholm a Kalmári unió megszűnte után, *I. Gusztáv Vasa* uralkodása alatt lett a svéd birodalom adminisztratív központja, és csupán az 1600-as években, II. Gusztáv Adolf és leánya, Krisztina királynő uralkodása alatt vált igazi fővárossá. A partokat feltöltötték a Strömmen fölé magasló Brunkeberg-hegy lebontásából származó kavicsal, és utcákat építettek a várfalakon kívül. 1630-ban elkészült az első városterv, a tűzveszélyes faházak helyére kőépületeket emeltek, a gerendázatot felújították, és a homlokzatokat az

I. Gusztáv Vasa

építés évszámát vagy a családi címet ábrázoló, cifrára kovácsolt keresztvasakkal díszítették. Az 1700-as években szövődék, textilmanufaktúrák, dohánygyárak, üveg- és porcelángyárak működtek a részben a szigetekre, részben pedig a Mälaren-tó és a Keleti-tenger partjaira épült Stockholmban. Az 1800-évek közepére Stockholm ipari város: a Skeppsholmenen hajókat építettek, Liljeholmenen sztearingyár működött, a Kungsholmenen megalakult a "Bolinder mechanikai műhelyek" és az "L. M. Ericsson". Számos sörfőzde elégítette ki a munkásosztály növekvő igényeit. (100 lakosra jutott egy kocsmá.) A szárazföldi és légi közlekedés rohamos fejlődésével megszűnt az elszigeteltség. "Észak Velencéje" ma már nem a világ legnagyobb kisvárosa, hanem a drótnélküli Valhalla, a szolgáltató ipar, a pénzpiac és az információs technológia központja.

A következőkben óvárosi sétára hívjuk olvasóinkat. A "Zit@-néni" anyagát terjedelmi okokból helyenként lerövidítettük, de azok számára, akik eredetiben, az interneten kívánják azt megtekinteni, a következő honlap-cím megnyitását ajánljuk:

<http://members.nbci.com/XMCM/interproz/>

Légifelvétel a Gamla Stan (Óváros) és a Riddarholmen szigetéről

AZ ÓVÁROS

A mitológiai nevű – Midas, Phoebus, Venus, Bacchus, Aurora, Cassiopeea, Icarus, Argus, Diana, Europa – telkekre szabdalt, 40 hektárnyi szigetet 3000 lakos lakja. Az Óváros – a *Gamla Stan* – nevet az 1900-as években kapta. (Hivatalosan csak 1980 óta.) Addig csak "Városnak", vagy "Hidak közti Városnak" nevezték. Az egykori várfalakon kívül fekvő Västerlånggatan – Nyugati hosszú utca – és Österlånggatan – Keleti hosszú utca – között repedezett bordákként húzódnak a sikátorok.

A kovácsolt keresztvasakkal díszített homlokzatú épületek átlagosan 400 évesek. A keresztvas (szabadon fordítva: horgonyzár) a tartófalak között a gerendázaton keresztül húzott acélsodrony hurkos végeit rögzíti. A várost

tűzvészek sorozata pusztította, így 1407-ben és 1419-ben teljesen leégett. Néhány ház kapuja fölött a lángokból kikelő, aranyozott *Főnix-madár*, az 1746-ban bevezetett tűz-biztosítás aranyozott jelvénye díszleg. Tűz esetén a tűzoltók a biztosított ingatlanokat részesítették előnyben.

Főnixmadár-dísz

A Saltsjön – a Sóstenger – felé eső parton, Svédország egykor legjelentősebb kikötője mentén húzódik a *Skeppsbron*, az egykor fényűző palotákkal szegélyezett tengerparti sétány. A Skeppsbron házai a nagyhatalom éveiben, II. Gusztáv Adolf és Krisztina királynő idejében (1620–1654) épültek. Újgazdag lakóit csúfolkodva "kikötő-nemesség" néven emlegették.

III. Gusztáv (1746–92), a "törvényhozó, a győztes, és a béke helyreállítója" szobra a királyi palota déli bejáratához vezető út torkolatával szemben áll. A szobrot Stockholm polgársága emeltette a Svensund-i győzelem hírével hazatérő király emlékének. III. Gusztáv halála után, 1808-ban avatták fel; alkotója Tobias Sergel (1740–1814) szobrász volt.

A Skeppsbron házsorában a legrégebbi a 10. szám alatti *Sjöfartshuset*, a Cronström-család háza.

III. Gusztáv szobra

Stockholm Óvárosa, a Gamla Stan, előtérben a Skeppsbron házsorával. (Képeslap)

A Scharenberg-ház kiugró erkélyszobáját tartó szoboralakzatok

Séta az Óvárosban

A séta kiindulópontja a *Mynttorget* - az Érem-tér, melynek helyén valamikor az északi városkapu, a Norreporten állt. Szolid építmény lehetett, mert a dánoknak soha nem sikerült ostrommal bevenni. A kancellária épülete -*Kanslihuset* - még a királyi palotánál is öregebb, az oszlopokat (Olof Tempelman műve) utólag, III. Gusztáv római látogatása után, 1780-ban "ragasztották" a homlokzathoz. A kancellária belső udvarát Bror Marklund szobra, az Anya és gyermeke (1956) díszíti.

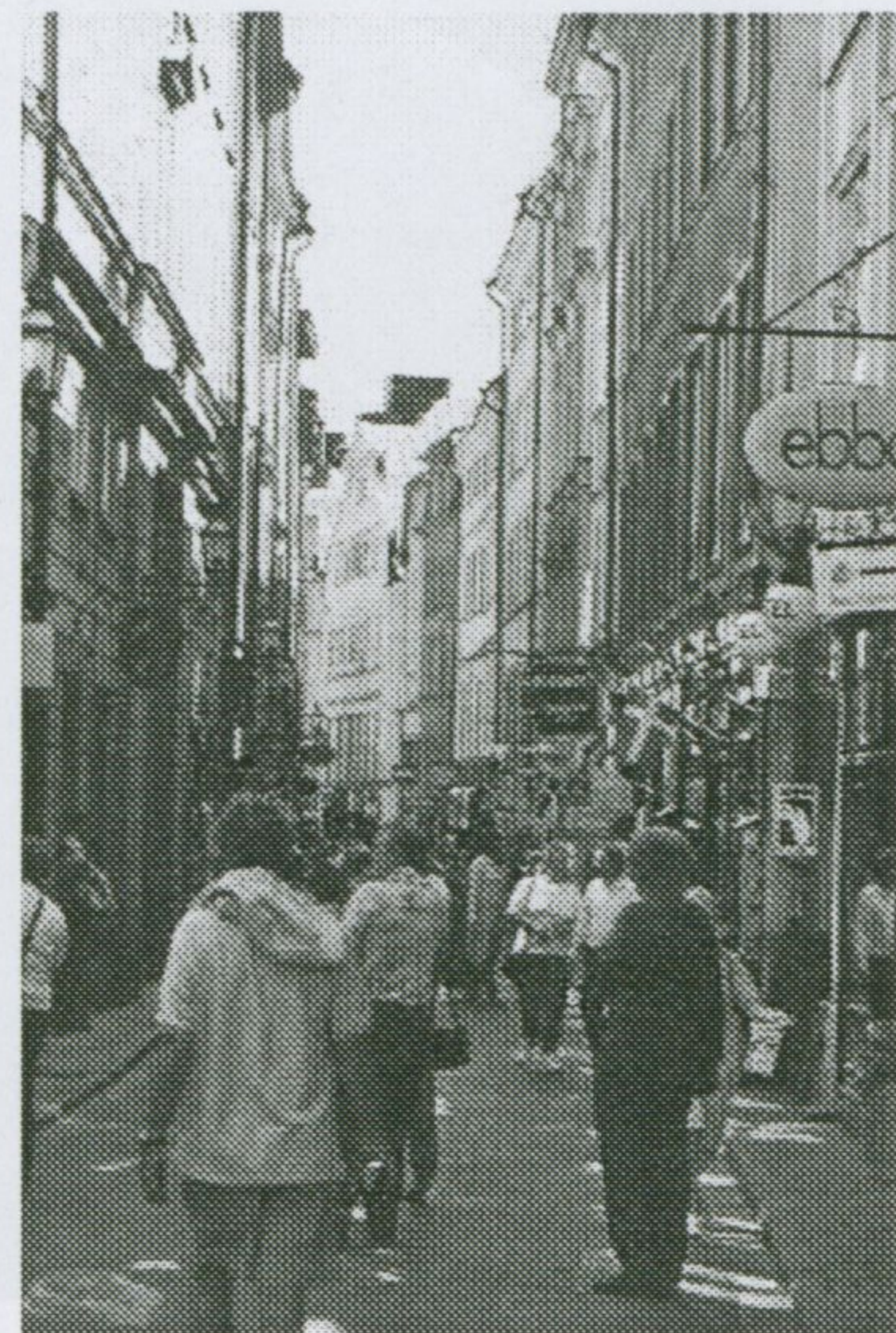
Mynttorget

A Mynttorgettől a Järntorgetig - a Vas-térig - lágy S-betűben kanyargó *Västerlånggatan* a várfalakon kívül eső ösvényből alakult ki. Valamikor ezen a szűk utcán bonyolódott le a forgalom Észak-Svédország (*Uppland*) és Dél-Svédország (*Söder-*

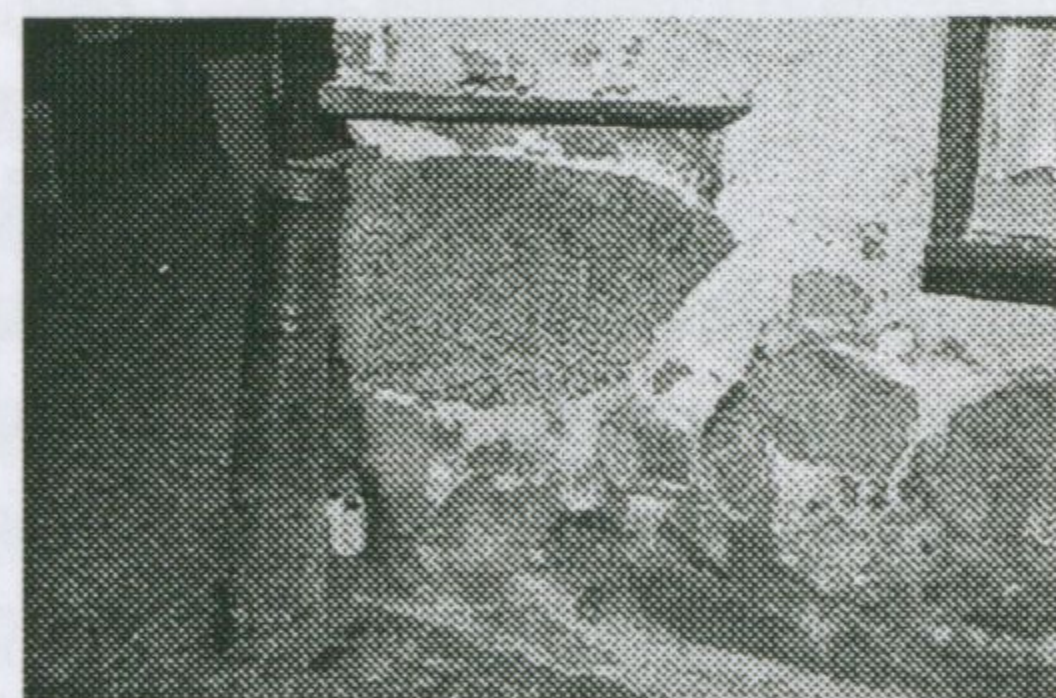
Västerlånggatan 29. Gótikus ablakok a középkorból

manland) között. A *Västerlånggatan* és a *Salviigränd* sarkán állt a tűzoltóság épülete, a *Brandkontoret*. Itt árulták a ház kapuja fölé szegezhető, Főnix-madarat jelképező táblákat, mellyel a ház tulajdonosa a tűz elleni biztosítást igazolta. (Tűz esetén az aranyos táblás házakat oltották először.) A 6. szám alatti *Jakob Sauer-ház*, az 1300-as évekből származik. A 24. számú ház kapuja fölött kő nyest, egykor a bőrösök céhének székháza volt. A szemközti, 27. szám alatti házat *Erik Palmstedt*, a városépítész építtette. Halála után két évvel, 1803-ban készült el. Falán az északi országrész - *Uppland* - és a déli - *Södermanland* - határát jelző kőtábla. A 29. szám alatti ház gótikus emeleti ablakai a középkorból származnak.

Västerlånggatan

A keresztező *Kåkbrinkenre* balra benézve, látszik a *Västerlånggatan*al párhuzamos *Prästgatan* - Pap utca - sarkán levő ház falába beépített *rúnakő*. (A sarokhoz támasztott ágyúcső a túl éles kanyart vevő kordéktól óvta meg a ház falát.) A 47. szám alatti női alsónemű butikot 1867-ben jegyeztette be *Gustaf Mellbin*. A két ágyúcsővel védett bejárat a 68. szám alatti *Lindeskaházé*, mely *Krisztina királynő* féltestvérének, *Gustaf Gustafsson*nak volt a tulajdona. Kőcímerekkel teleaggatott, téglafal homlokzata holland-reneszánsz stílusról árulkodik. Jelenleg a pallérok - építőmesterek, kőművesek - 1487-ben alakult szövetségének a székháza.

Ház falába beépített rúnakő

A 66. szám alatti átjáróház - a *Passagen* - üzletekkel szegélyezett árkádja a *Kornhamnstorgra* - a *Gabonakikötő*-térre - vezet. A déli *Södermalm* városrészre és a *Slussenre* - a *Zsilipre* - nyíló tér közepén, domborművekkel díszített talapzaton íját feszítő szoboralakzat áll, melynek neve: *Bågspännaren* - Az íjász -; *Christian Ericsson* műve 1916-ból. Az 51. szám alatti *Scharenberg-ház* az 1660-as években épült, annak a háznak a helyén, melyben a *Krisztina királynő* udvarába látogató *René Descartes*, azaz *Cartesius* lakott négy hónapon keresztül. (Nagy uralkodók előszeretettel pazarolták koruk nagy gondolkodóinak idejét.)

A Scharenberg-ház (Kornhamnstorget 51.)

Az erődre emlékeztető díszes hajóerkélynek eredetileg védelmi szerepe volt - széles szögben lehetett az ellenségre lövöldözni. A teraszt négy, tölgyfából faragott

Kornhamnstorget 53.

groteszk figura tartja. A háztól jobbra levő 53. szám alatti épületet 1908-ban restaurálták: a házat egy emelettel megtoldva, a régi oromzatot ennek tetejére illesztették.

A Funck-ház melletti szűk sikátor visszavezet a Västerlånggatanra. A Järntorget - Vas-tér - felé, balra a 81. szám alatti fakapu méternél is keskenyebb utcát, a *Mårten Trotzig-sikátort* rejti. (A legkeskenyebb részén 90 centiméter széles sikátor a Tyska Stallplan-ra - a Német istálló-térre vezet.)

A Järntorget a középkori kereskedelem központja volt. A 84. szám alatti épület, a román-barokk stílusban épült egykori Birodalmi Bank - a Rendek bankja - idősebb Nicodemus Tessin alkotása. A középkorban a bank helyén állt a névadó vasmérleg, mellyel a vámhivatal képviselői a

A Morten Trotzig-sikátor

lübecki kereskedők exportra induló nyersvasát lemérték. A hordókban tárolt kátránytól bűzlő téren, halmokban állt az elszállításra váró faluni réz, a salai ezüst, bőrök, szőrmék, lazac és vaj. Cserébe só, sör, bor, fűszerek, üveg és kerámiaáruk érkeztek.

A közeli Gyldene Freden kocsmában egykori törzsvendége, *Evert Taube* (1890-1976), a legendás híró trubadúr, az egykori bank előtt vár taxira. Az élethűen kifestett szobor K. G. Bejemark műve (1985). A tér túlsó - északi - oldalán, a 83. szám alatt álló Järntorgspumpen-pub helyén működött a Stadt Hamburg felhivatalos bordély.

Evert Taube szobra

Az Österlånggatan és a Tullgränd sarkán szárnyas béke táncol a szélben. A cégér Svédország legrégibb és legnevezetesebb kocsmájába - az 1722-ben, XII. Károly háborújának végét jelző Nystad-i orosz-svéd béke évében megnyílt - *Gyldene Freden*-be, az Arany Békébe hívogat. Itt tartották a III.

A Gyldene Freden-kocsmában

Gusztáv alatti idők dalnokának, Carl Michael Bellmannnak (1740-95) emlékére alakult egy-let, a Bellman társaság gyűléseit. Bellman nem tartozott a törzsvendégek közé, ő a közeli *Kryp in* - Mássz be - kocsmában vendége volt. Záróra után ez előtt feküdt a méltatlankodó Fredman órá:

*Fekszem az árokban,
őreg cipőmre meredek.
Fújj! Félretaposott csukák!
A kabátom rongyos,
az ingem koromfekete.
Nézd a sálam,
a báránybőr parókám,
és a csámpás lábam!
Viszket a testem.
Gyere, segíts fel!
Gyere, segíts fel!*

(C. M. Bellman: *Fredman* 23. episztolája.)

A tönk szélére csúszott, bagófüsttől fekete falú vendéglőt 1919-ben Anders Zorn (1860 - 1920), a világhírű

festő vette meg 150 000 koronáért, majd a Svéd Akadémiára testálta. A Zorn tervei alapján restaurált helyiség megőrizte az 1700-as évek hangulatát. A közeli *Prästgatan* 78. szám alatti házában született 1853-ban Anders Zorn festő-kollegája, Carl Larsson.

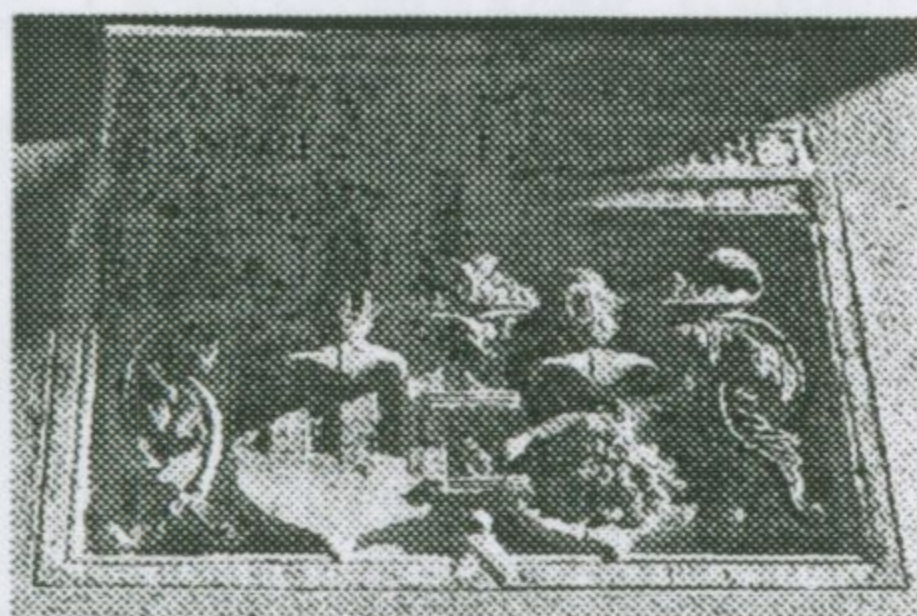
A Német templom tornya

A *Prästgatan* - a Pap utca - a Szent Gertrud védelme alatt álló *Német templom*hoz vezet. Az idősebb Nicodemus Tessin tervezte pompás, *aranyozott páholyból* hallgatták a német származású királyok és családtagjaik az ígét. Abban az időben "hiteles adatok" szerint 3 trillió 665 billió 366 millió kisördög próbálta kísértésbe vinni a Város lakóit. Egyesek túl közel repültek Isten házához, és fennakadtak a 96 méteres, *részborítású torony csipkéin*, és ott kövé meredtek. (A német templomot ezért sokan ördögtemplomnak nevezték.)

A Tyska brinken 28. szám alatti ház pincéjében a stockholmi temetkezési vállalkozók találkoznak. A Német

templom mögötti Baggensgatan volt az 1700-as években a vörös lámpás utca. A 23. szám alatti vöröses-barna, csúnya ház volt a hírhedt Jungfruhus - ahogy annak idején a bordélyokat nevezték. Magnus Ahlström kapitány 1760-ban megnyitott intézményét Bellman is megénekelte.

A Baggensgatan 27. szám alatti, 1300-as években épült "pápista ház" Stockholm legrégebbi lakóháza. Kapuja fölött a későbbi tulajdonos, a *Keith-család címere* mellett az "Auxilium nostrum a Domino" (Az Úrtól jön a segítség) felirat áll. A házat 1527-ben vette meg a Birgitta-nővérektől a skót Keith család. Zsigmond svéd-lengyel király 1594-ben visszavásárolta, és katolikus kápolnává építtette át. 1595-ben itt tartották - hosszú évszázadokra - az utolsó katolikus misét Svédországban.

A Keith-család címere

A szűk Baggensgatan a Köpmanstorga - a Kereskedő-térre vezet, amelyen 1912 óta áll a *Szent György-szoborcsoport*. A Köpsmansgatanon a Nagy-tér felé haladva, az első utca balra a Själagårdsgatan, - ennek

A Köpmanstorgon álló Szent György-szoborcsoport

sarkán (2. szám) pompás kereskedőház áll. Ebben a házban rejtőzött el a feldühödött néptömeg elől Jörgen Persson, XIV. Erik gyűlölt rendőrminisztere. A ház mögötti kis tér, a *Brända tomten* - a Felégett telek - vetekedik akármelyik dél-franciaországi városka terével.

Az Oxenstierna-palota

A Nagy-téren átvágva a Nagytemplomhoz lehet jutni. A templom és a Külső-váruddvar között kezdődő utca, a lejtős Storkyrkobrinken a Riddarholmen szigete felé vezet. A Nagytemplomhoz közel eső sarkon apró "birodalmi kőalmákkal" és girlandokkal díszített vörös épület, az *Oxenstierna-palota*. Építésének Jean de la Vallée tervei után 1653-ban fogtak neki. Axel Oxenstierna, II. Gusztáv Adolf

kancellárja, nem érte meg palotája elkészültét. Egy ideig a Birodalmi bank működött benne, majd számos állami hatóságnak nyújtott fedezet. A 4. szám alatti ház, a *Beijer-palota*, az országgyűlés revizorainak munkahelye. (Johan Beijer, a német származású postamester az első svéd újság, az 1654-ben indított Ordinari Post Tijender első kiadója és szerkesztője volt.)

Szemközt, a *Storkyrkobrinken* 3. szám alatti, antik csillárokat kínáló bolt bejárata fölött aranyozott korona díszel. A monda szerint 1697-ben ez előtt a ház előtt esett le a korona a frissen koronázott, 15 éves XII. Károly fejéről. Mások szerint a korona az előző bérlő, az egykori Kronan-patika hátramaradt cégére. Mellette a Lady Hamilton-szálloda, mely a közelben levő

Koronás kapu

Lord Nelson (a Västerlång-gatanon) és a Victory (a Lilla Nygatanon) szállodákkal együtt a Bengtsson-család tulajdona. A Victory szálloda éttermében, a Lejontornetben a hatszáz évvel ezelőtt emelt várfal maradványai szolgáltatják a vacsorához a hangulatot.

A lejtőn lefelé haladva a *Storkyrkobrinken*-t előbb a *Prästgatan*, majd a *Västerlånggatan* keresztezi. A *Prästgatan* - az 1600-as években ennek sarkán állott a paplak - meghosszabbításában, a Pokol-köz nevű sötét sikátorban lakott hajdanában a fületlen hóhér. Nincs az a szakszervezet, amely jóváhagyná munkaadójával kötött kényszerű szerződését: panasz esetén ő volt a következő áldozat.

A Västerlånggatan sarkán aranyozott holló, a Korpen patika címere ijesztgeti a járókelőket. A mellette levő, 7A. szám alatti épületben az országgyűlés könyvtára van. A 7B. szám alatti házban a Skandinaviska Kredit bank működött.

A Riddarhus téren a kancellária előtt Lars Johan Hjerta nemrégiben (2001 januárjában) visszahelyezett szobra áll. A kénsav-, sztearingyertya-, és gázgyáros Hjerta 1830-ban alapította meg a reformokat követelő *Aftonbladet* polgári napilapot, melyet XIV. Károly János (Bernadotte) "hálószobakormánya" rendre betiltatott. Az Új *Aftonbladet* a Még Újabb *Aftonbladet* követte. 1838-ban a király feladta az értelmetlen harcot, és a huszonnyolcadik *Aftonbladet* azóta megszakítás nélkül megjelenik.

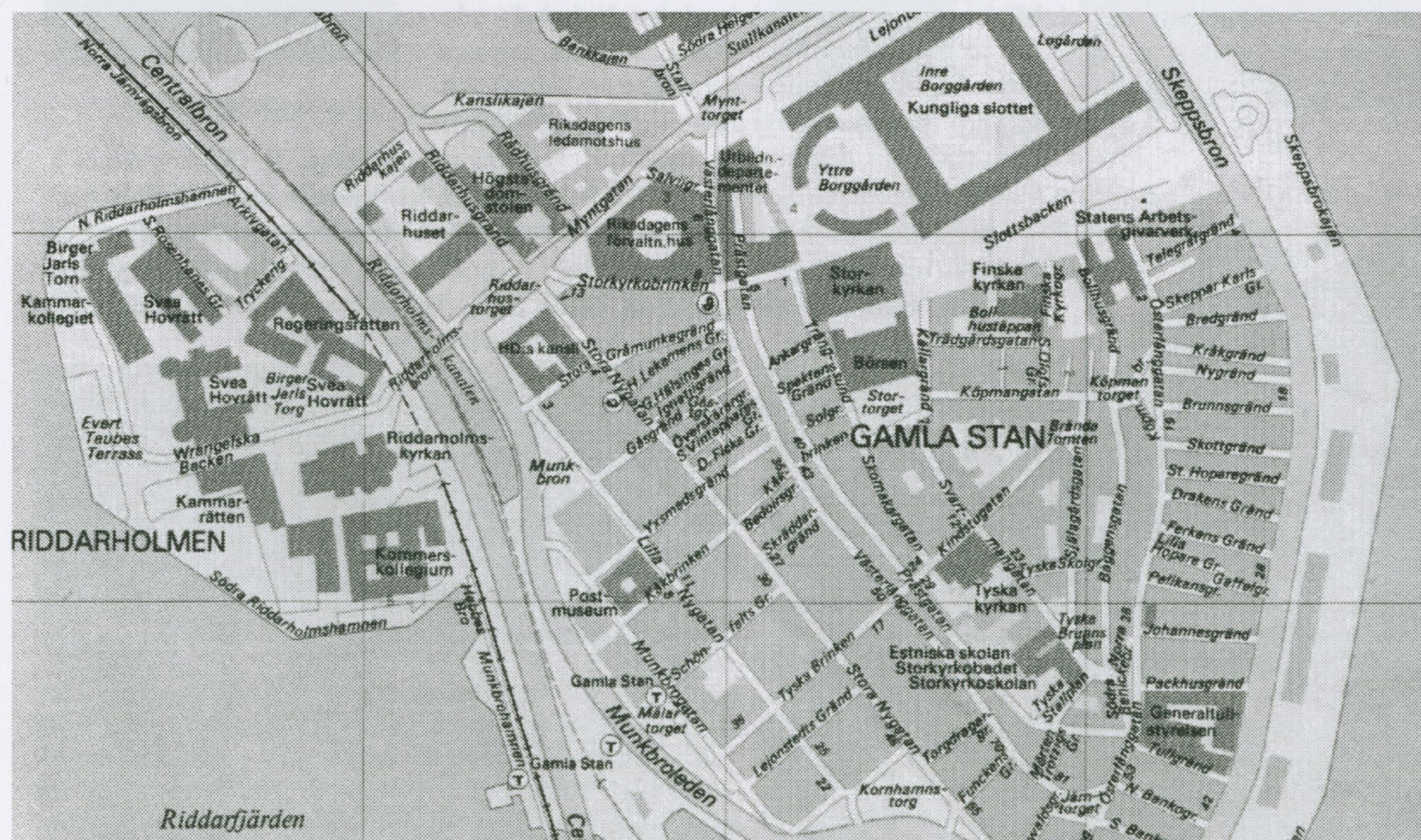
A tér túlsó oldalán a Riddarhuset - a Lovagok háza -, mellette a francia barokk stílusú Bonde-palota. Gustav

Bonde birodalmi kincstárnok és felesége Anne Christina Persdotter Natt och Dag, 1661-ben bízták meg a kor divatos építészeit, id. Nicodemus Tessint és Jean de la Valléet a palota építésével. (Gustav Bonde nem érte meg a palotaavatóást.) 1732 és 1915 között Stockholm Tanácsháza volt. Ma a III. Gusztáv által 1789-ben alapított *Högsta Domstolen*, a Legfelső Bíróság székhelye. Udvarán gyilkolta meg 1810-ben a csőcselék Axel von Fersen főudvarmestert.

A Högsta Domstolen épülete

A térre nyíló Stora Nygatan az 1625-ös tűzvész után lett Stockholm főutcája. A tér felé eső sarkán a nemesi *Bååt család háza* - ma a Munkaügyi bíróság épülete - falán a család címerét jelképező keresztvasakkal. Néhány házzal arrébb, a túlsó oldalon van a Stampen jazz-bár, mely eredetileg "Stampen", azaz zálogház volt. A zálogban felejtett tárgyakat: óriási kerekű bicikliket, szenes vasalókat és kóclábú babákat a mennyezetre függesztették.

Stockholm Óvárosa, a Gamla Stan

A Stortorget impozáns épülete, a Börshuset (a Tőzsde-ház)

A Nagytér

A város történelmi szíve a a Stortorget, a Nagytér. Az ennek közepén álló kút, a "Pumpen", a Tőzsde építésznének, Erik Palmstedtnek a műve (1778). Mivel a kút vize a XIX. század közepén apadni kezdett, 1856-ban a "pumpent" áthelyezték a mai Brunkeberg-térre, ahol közel száz évig oltotta a stockholmiak szomját, majd a város 700 éves születésnapján rendezett ünnepségek keretében visszahelyezték eredeti helyére (1953). A középkorban kaloda, büntetőoszlop és az igazságszolgáltatás szimbóluma, a "Kopparmatte" állt a helyén. A rézből készült, vesszőt suhogtató kis figura ma a Kungsholmenen levő Tanácsháza - a Rådhuset - előcsarnokát díszíti.

A "Pumpen"

A Schantz-család háza

Az 1520. november 8-ról 9-re virradó éjszakán a Nagytéren végezték ki II. Keresztély uniós király parancsára a dán kelepcebe esett svéd főurakat. A harangok zúgása közepette hullottak a fejek; azon az éjszakán életét vesztette az egész svéd főúri elit, és néhány túl közel merészkedő bá-mészakodó. A 20. szám alatti ház - a Schantz-család

háza - falán beépített mészkőlapok emlékeztetnek minden egyes áldozatra. A Schantz-ház *díszes kapuja* Johan Wendelstam műve az 1650-es évekből.)

A népszerű kivégzőhelytől északra, a Börshuset - a Tőzsde - épülete helyén állt a Rådstugan, azaz a Tanácsház. Innen irányította a törvény által megszabott arányban fele svéd, fele német kereskedőkből és tehetősebb polgárokból álló tanács a Várost. A rokokó stílusban épült Börshuset-et 1776-ban maga III. Gusztáv avatta fel. (A ház falán - amíg a tőzsde itt székelt - utcára nyíló képernyő mutatta a részvénytőzsde állását.) A Börshusettel szemközti ház sarkából *ágyúgolyó* áll ki (vagy be?). A monda szerint a lövést több mint ötszáz évvel ezelőtt, a Tre Kronort ostromló dánok adták le a ház ablakában könyöklő Sten Sture birodalmi elnökre.

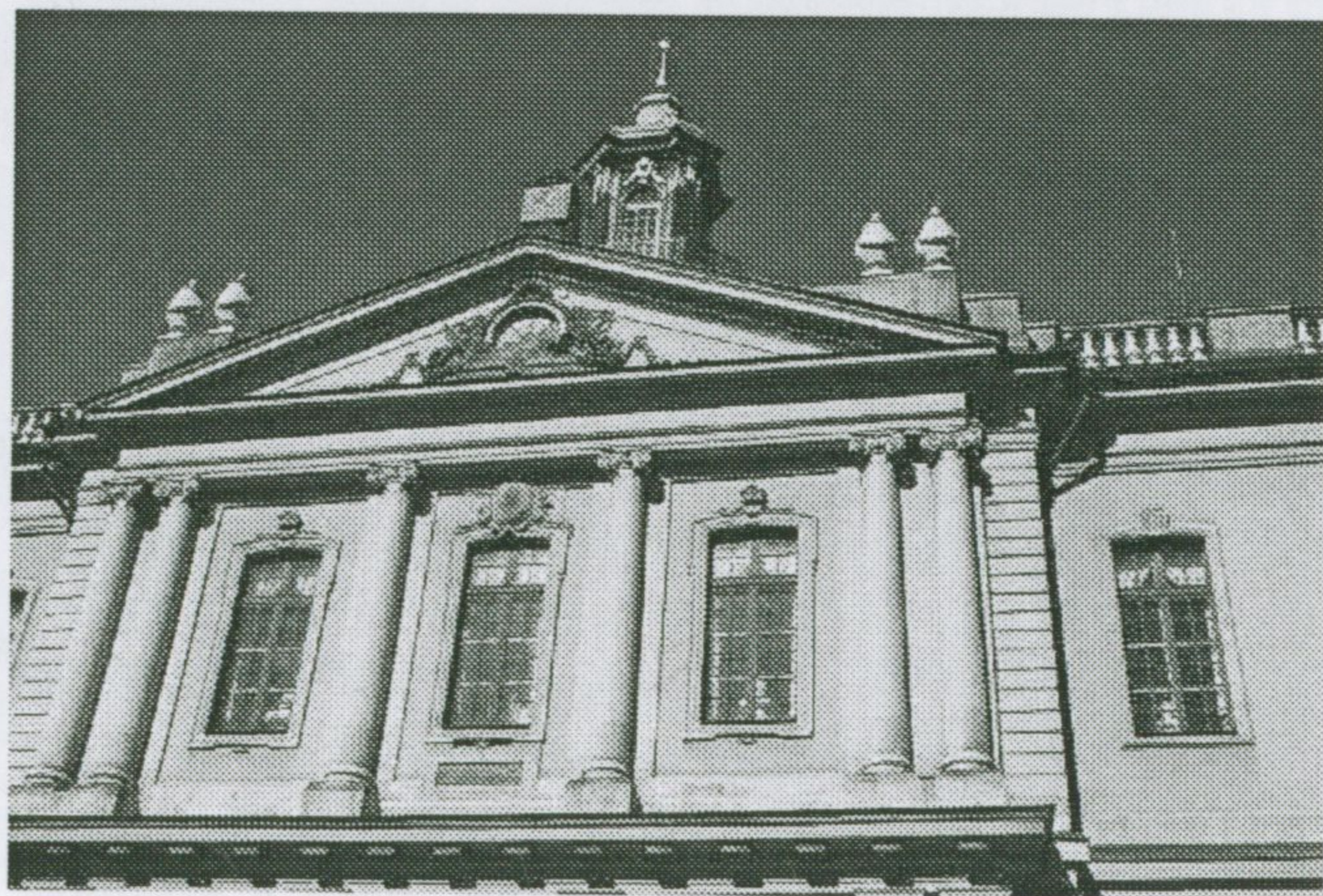

Kökeretes díszkapu

A ház sarkába fűródott ágyúgolyó

A Börshuset emeletén van az 1786-ban alapított Svéd Akadémia díszterme. A nyelvtisztaság megőrzése mellett az Akadémia feladata az *irodalmi Nobel-díj* odaítélése is. Évente egyszer, december 20-ikán (1594-ben ezen a napon született az alapító III. Gusztáv eszményképe, II. Gusztáv Adolf), a királyi család jelenlétében nyilvános ünnepi ülést tartanak. A 18 frakkba öltözött akadémiai tag előtt égő gyertya és egy-egy pohár víz. XVI. Károly Gusztáv meghajtja magát az Akadémia tagjai előtt, kifejezve a Svéd Akadémia szellemi tőkéje iránti tiszteletét.

A Börshuset emeletén van a Svéd Akadémia díszterme

A Storkyrkan

A Nagytemplom

A neogótikus stílusban épült *Nagytemplom* helyén már 700 évvel ezelőtt templom állt. 1306-ban avatták fel, és többek között Szent Miklós védnöksége alá helyezték. (A másik kettő: Szent Erik és Szent Olof.) 1561-ben, XIV.

A Storkyrkan főhajója

Erik koronázási ünnepségei alkalmával kötél-táncos egyensúlyozott a régi gótikus torony, és az azóta szintén lebontott Tre Kronor vártorony között kifeszített drótkötélen. A templom tornya Johan Eberhard Carlberg műve, 1743-ban épült.

A tőzsde épülete és a templom közötti terecske egykor temető volt. Kapuját barokk női kőalakok - az Óvatosság és a Remény (Daniel Korts, 1702), illetve a Trångsund felőli részen az Ész és az Isteni szeretet (Peter Schultz, 1675) őrzik. Az Udvarnagy-házzal szemközti sarkon, a második emelet magasságában *napóra* díszelleg.

A templomba a lebetonozott temetőudvarra nyíló "művészbejárón" lehet belépni. Rögtön a bejárat mellett függ az Olaus Petri megrendelésére készült *Vädersol-kép*, az 1535-ben előfordult ritka légköri jelenséget megörökítő festmény. Gusztáv Vasa le akarta bontatni a templomot mivel az útját állta a bővülő vár védőfalának. Olaus Petri

szerint az égi jelenséget az önkényeskedő király templomrombolási szándéka váltotta ki. Gusztáv Vasa előbb letartóztatta a rebellis papot, majd megkegyelmezett neki. Az 1535-ben Stockholm fölött megjelenő melléknap, "halo-jelenség" emlékére festett képen tisztán kivehető a Nagytemplom, a két városkapu: Norreport és Söderport, Riddarholmen szélmalmai, és a sziget kikötőit az ellenséges

hajók ellen védő cölöpkoszorú. A kép jobb szélén látszanak Södermalm hegyei, és a kiugró Galgbacken kivégzőhely alatt - a rettenetes bűz miatt kitelepített - fókazsír-olvasztó műhelyek.

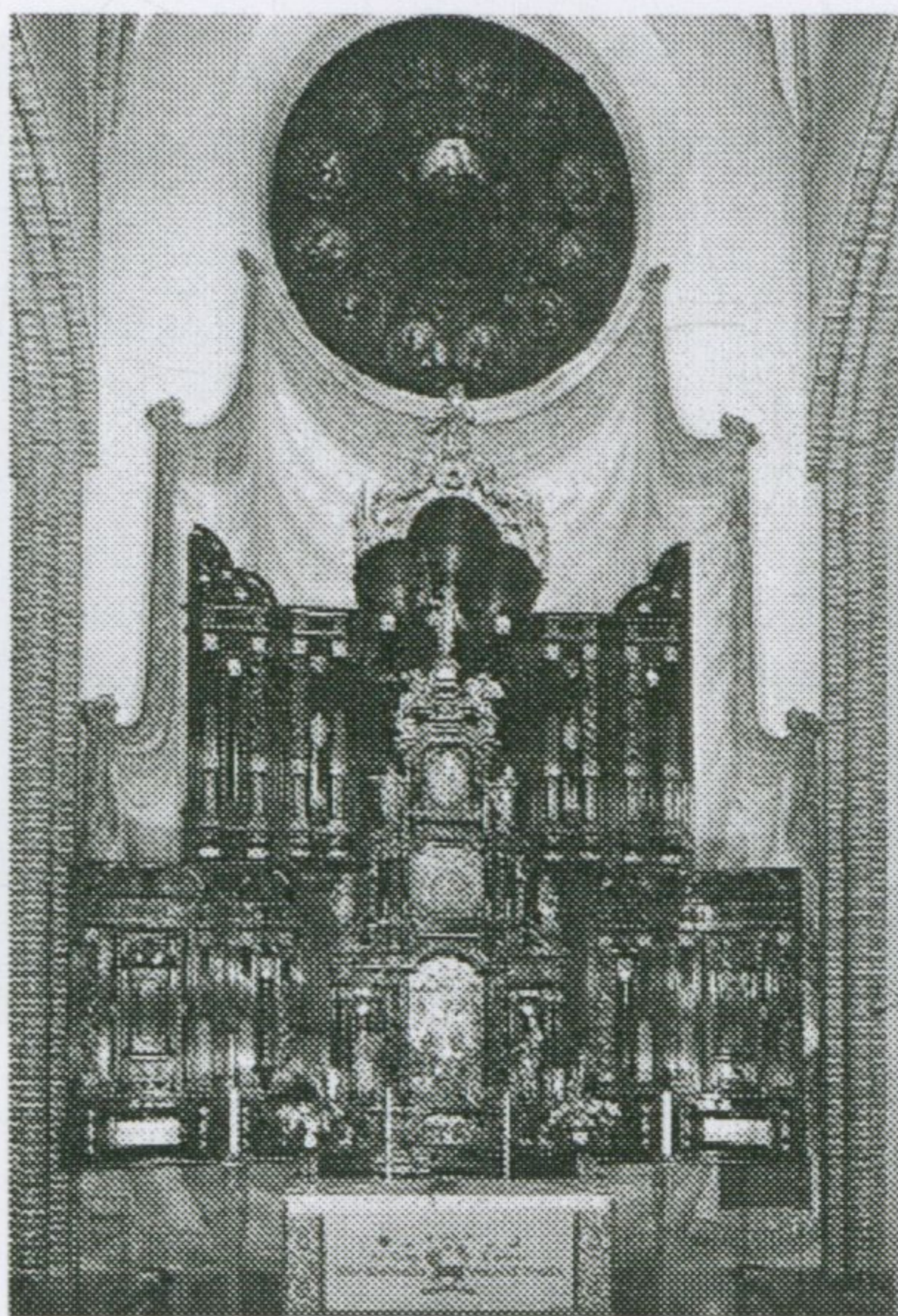

A Vädersol-kép

A királyi páholy

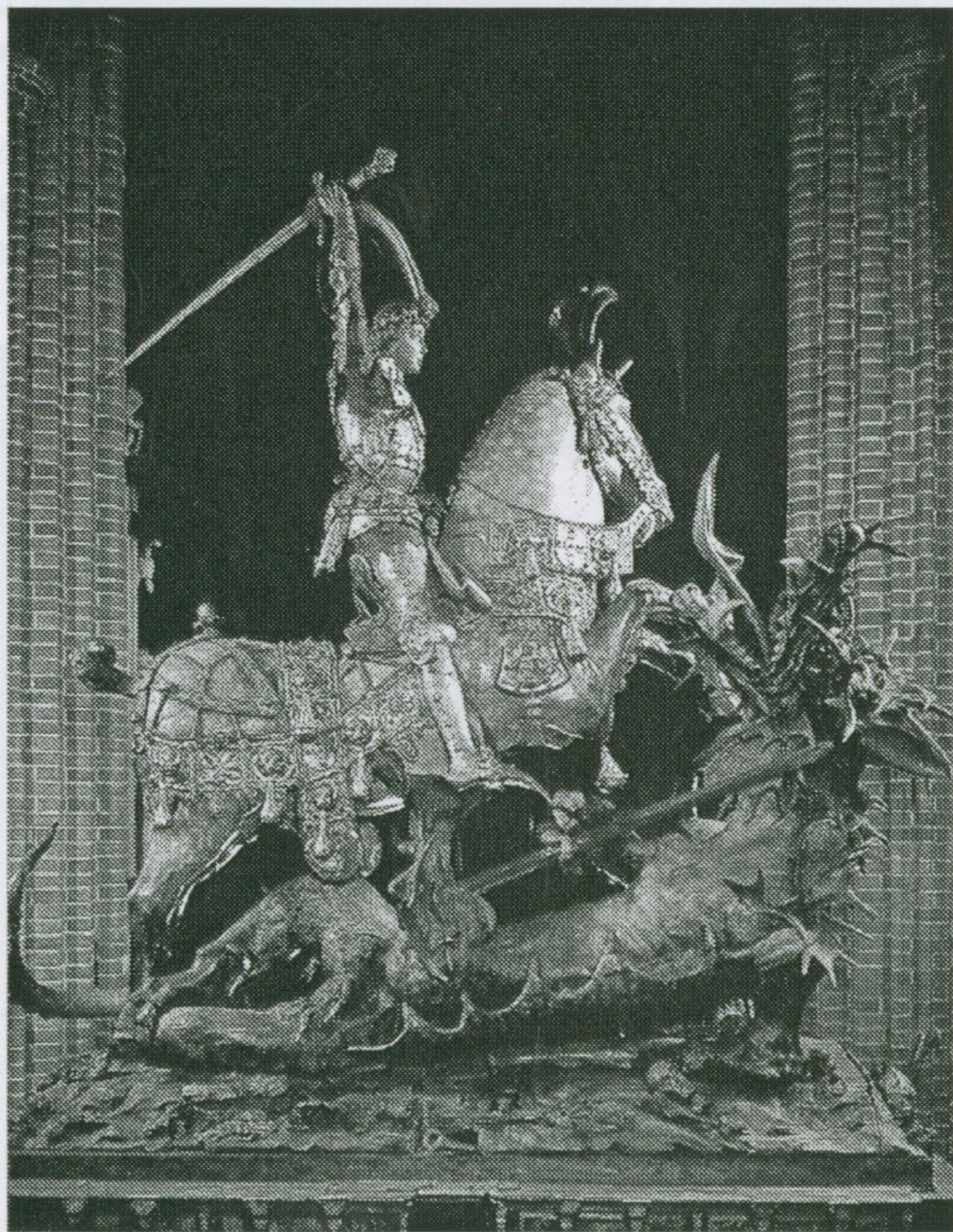
Az öt hajóra osztott gótikus templom padozata simára csiszolt, feliratos kőlapokból áll. A *királyi páholy* mögött fekete-fehér márvány szoborcsoport, "A három Tessin", Carl Milles műve. A lábát lógató idősebb Nicodemus Tessin (1615-1676) udvari építész volt, számos monumentális épület, többek között a Drottningholm-palota, a Wrangel- és az Oxenstierna paloták alkotója.

A Nagytemplom szárnyasoltára

Az Olaus Petrikápolna melletti oszlopon Adam van Düren alkotása az 1520-as évekből: két oroszán a Dánia karmaiban vergődő Svédországot jelképező angolnát maceálja. Az angolnás oszlop közelében függő ezüst csillár - II. Gusztáv Adolf ajándéka fiatalkori szerelmének, Ebba Brahénak -1652 óta díszíti a templomot.

Az ezüsből és ébenfából készült oltár Hamburgból származik. Böjt idején az oltár "szárnyait" becsukják. Az előtte álló, közel négy méteres, hétágú gyertyatartót mérges kis oroszánok őrzik. Ez is német mesterek műve, testvérek között is megvan 500 éves. A két cifra királyi páholy ifj. Nicodemus Tessin műve (1684). Az 1700-as évekből származó szószék alatt nyugszik Olaus Petri, a nagy reformátor, aki 1527-ben először tartott istentiszteletet svéd nyelven.

Sárkányölő Szent György szobra a Nagytemplomban (részlet)

A tölgyfából és jávorszarvas-agancsból készült, cifrán kifestett *Szent György-szobor* a lübecki Bernt Nothke műve (1489). Az 1471-es brunkebergi csata előtt Sten Sture birodalmi elnök katonái sárkányölő Szent Györgyhöz fohászkodtak segítségért. A szoborkompozícióban Szent György Sten Sturét, a *megmentett leányzó* Stockholmot, a vérében fetrengő sárkány a dánokat jelképezi. A viharvert szoborról másolatok is készültek: ezeknek egyike az Österlångatanból nyíló tercskét, a Köpmantorg-ot, a másik pedig a Városháza tornyát díszíti.

Az évek során a szobor megjárta a *Nemzeti Múzeumot* és a templom pincéjét is. Szent György mellében négy részes rekeszben VIII. Ince pápa ajándéka: mintadarabok hét szent csontjaiból, köztük Szent György földi maradványaiból is. (A többi hat szent: St. Blasius, St. Germanus, St. Leo, St. Martin, St. Donatus és St. Cyracus.) Az ajándékot 1489 szilveszterén Antonius Mash pápai követ helyezte el a szoborban. A bársony-zacskóba bugyolált csontokat a Nemzeti Múzeum alkalmazottja, August Strindberg, a későbbi világhírű drámaíró leltározta. (Az eredeti fadobozzal a harangozó gyerekei játszottak, míg egy hűvös este el nem tüzelték.) A csontokat 1954-ben visszahelyezték a helyükre, és 1958-ban, négy éves restaurálás után újra felavatták az élénk színekre kipingált sárkányölő és pártfogoltja kettősét.

A röplabdapálya nagyságú Utolsó ítélet és a Keresztre feszítés David Klöcker von Ehrenstahl festményei (1696). Eredetileg a Tre Kronor palota kápolnájában függtek, és az 1697-es tűzvész után mentették át. A főbejáratától balra Torolf Engström (1972) gömb formájú, öntöttvas gertyaállványa csüng. A közelében lógó hajó-makett a tengerésztemplom-múlta emlékeztet.

A megmentett leányzó szobra

Viking hajó, háttérben a Nemzeti Múzeum épülete

Riddarhuset

A Riddarhuset - vagy Lovagok Háza - előtt áll "a legjobb királynak, a Haza, a Szabadság és a Vallás védnökének", Gustavo Ericinek, azaz *I. Gusztáv Eriksson Vasának* a szobra. Az 1772-ben készült, 11 tonnás alkotás egy Stockholm P. H. l'Archevéque nevű szobrász műve. Az öntéshez való anyagot a Narvánál zsákmányolt orosz ágyúk szolgáltatták. (A szobrot 1916-ban a tér közepéről a Riddarhuset kertjébe költöztették.) A Lovagok Háza északi oldalán Axel Oxenstierna birodalmi kancellárnak, II. Gusztáv Adolf kedvencének szobra áll. Az ő

I. Gusztáv Vasa szobra

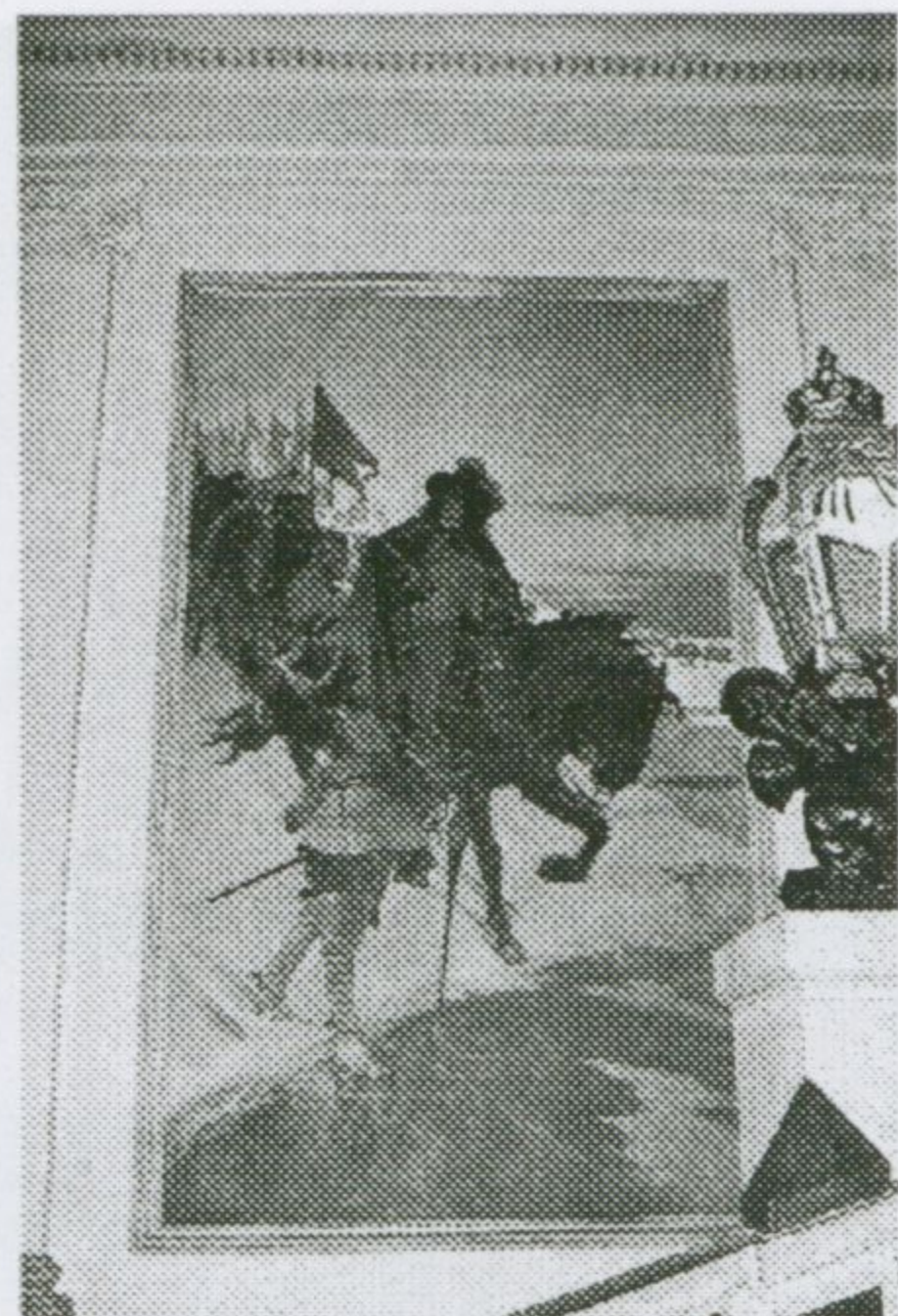
kezdeményezésére, valamint Jean de la Vallé és fia irányításával készült el 1657-ben a Riddarhuset. A homlokzatra írt latin bölcselkedések a tetőn álldogáló allegorikus szobrokkal kapcsolatosak. A keleti homlokzaton Horatius idézet: "Csodálatos és dicső érzés meghalni a hazáért!" Fölötte Amor Dei, az Isten-szeretet szobra. A északi homlokzaton még sűrűbbek a betűk: "Az ész szent védőbástya, mely soha nem esik el. A becsülethez munkával van kikövezve az út. A polgár állhatatos bátorsága a birodalom legnagyobb támasza." Az épület bejárata fölötti "Arte et

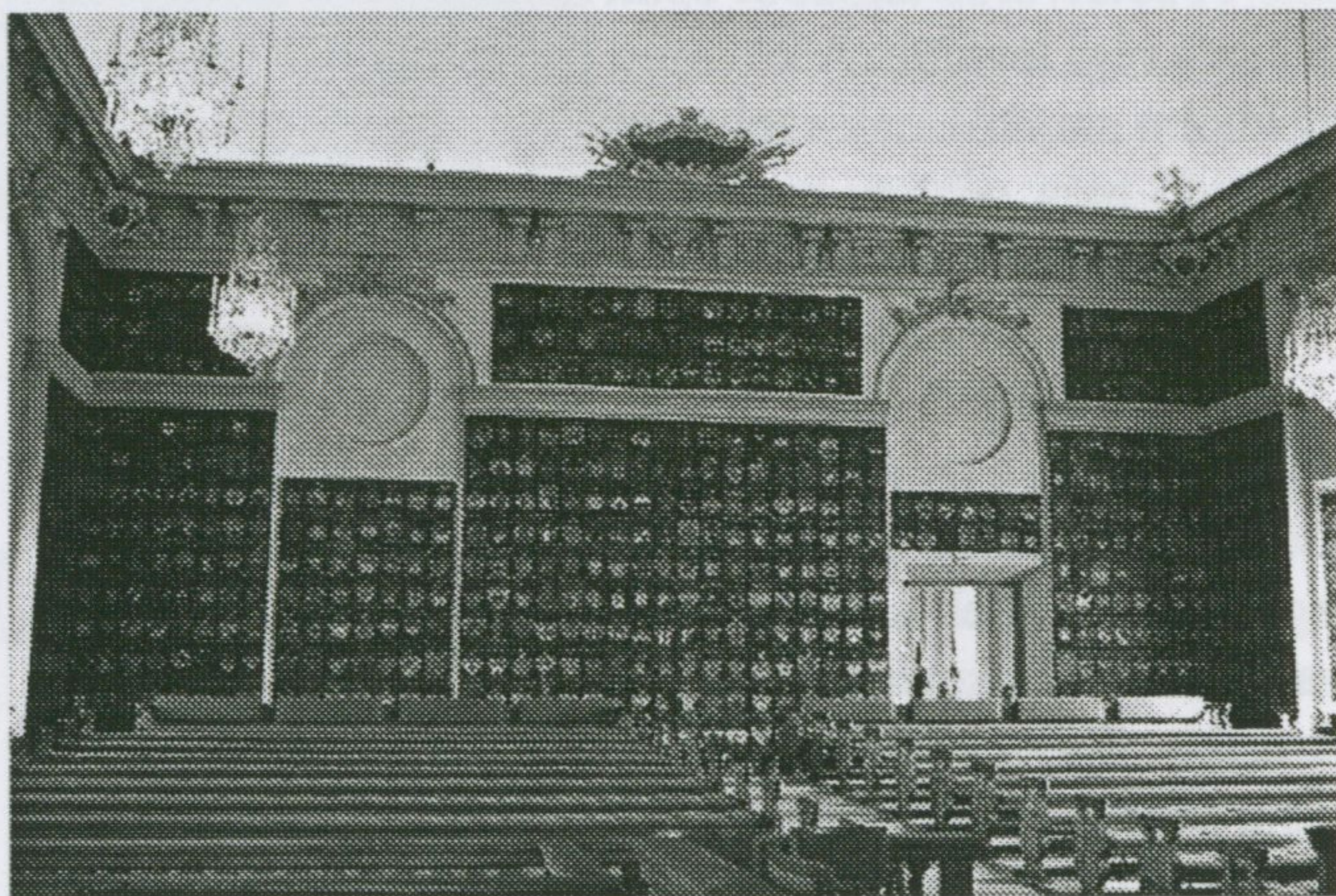
A Riddarhuset bejárata

Marte" felirat a nemesség legfontosabb feladataira, a művészetekre és a harcra emlékeztet. Az első emeleten levő lovagterembe túlméretezett lépcső vezet. A lépcsőház falát díszítő festmény X. Károlyt és hadmérnökét, Erik Dahlberget ábrázolja, amint a Bälten jegén való átkelés lehetőségeit fontolgatják.

XII. Károly halála (1718) után a fapados gyűlésteremből irányították a rendek Svédország sorsát. 1738-ban a nemesség két pártra, a kalaposokra és a sapkásokra bomlott, és 1772-ig, III. Gusztáv államcsínyéig, felváltva kormányoztak. A terem mennyezetét David Klöcker-Ehrenstrahl (1670-1675)

Festmény a lépcsőházban

Fapados gyűlésterem a Lovagok Házában

udvari festő, a Nagytemplomból ismert Utolsó Ítélet alkotójának festménye díszíti. Svea anyánk kényelmes felhőn trónol. Fején korona, kezében jogar, feje fölött lebeg a birodalmi címer koronáit tartó három grácia. Körben a falakon 2320 darab, rézlapra festett nemesi címer. II. Gusztáv Adolf mellszobra előtt bibliai jelenségekkel díszített, elefántcsontból faragott elnöki szék, mögötte a falon a történelemből ismert neves nemesi családok megrekesztett kutyabőrei. A rang és sorrend szerint felragasztott táblákon szereplő nevek viselői - mint a Brahe, a Bååt és az Oxienstierna családok - régen kihaltak. A legrégebbi, ma is élő család a hármasszámot viselő Gyllenstierna af Lundholm.

A Berzeli-család címere

Riddarholmen

A Riddarholmenre – a Lovagok szigetére - egy keskeny csatornán átívelő, 1871-ben felavatott öntöttvas-híd vezet. A sötétvörös téglából épült komor ház a hídfő jobb oldalán a régi levéltár. A kövezett tér közepén Birger Jarl, Stockholm alapítójának szobra áll. Hétvégeken a tér üres, munkaidő után néhány családon kívül senki sem tartózkodik a "hivatalok szigetén".

A szigeten elsőként a franciskánus barátok telepedtek le, akik 1270 körül kolostort és templomot építettek. A reformáció után a barátokat a szó szoros értelmében kiéheztették a szigetekről. Száz évre rá, a nagyhatalom éveiben megint fellendültek a telekárak: II. Gusztáv Adolf és leánya, Krisztina bőkezűen osztogatta a csatákban kiemelkedő Wrangel-, Sparre- és Banér-lovagoknak a korona birtokát. Azóta nevezik Riddarholmennek.

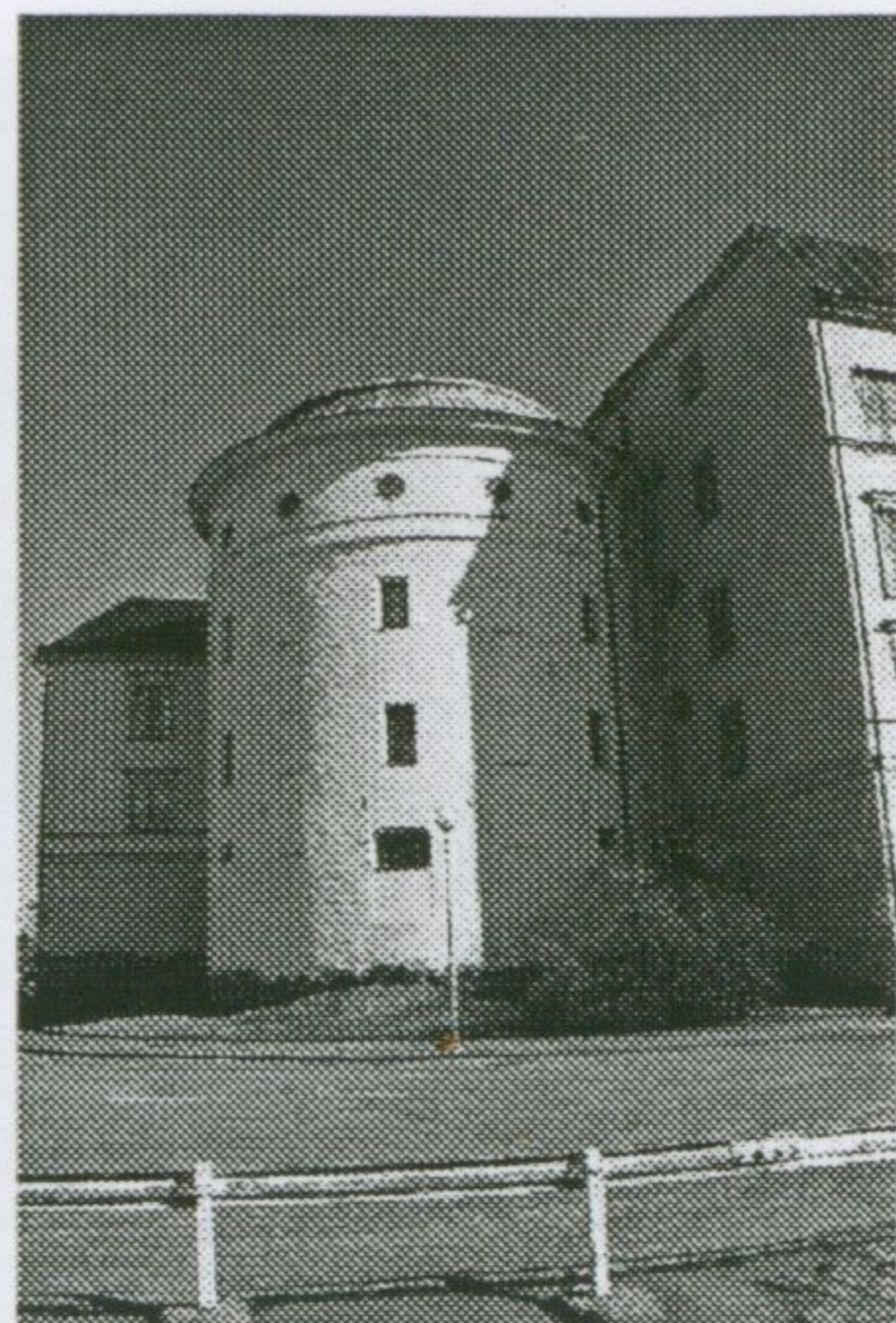
A szürke-fehér *Wrangel-palotát* Nicodemus Tessin tervei alapján 1660-ban építették. Amikor 1697-ben leégett a Tre Kronor palota, a királyi család "átmenetileg" a Wrangel-kastélyba költözött. (Velük együtt a fontosabb hivatalok is. Azóta a hivatalok szigete a Riddarholmen.)

A Riddarholmen észak-nyugati csúcsán álló, Birger Jarlról elnevezett *fehér, kerek torony* egyesek szerint Stockholm legrégebbi épülete. A sziget déli partján levő sárga

A Wrangel-palota

épület az első kétkamarás Országgyűlés (Riksdag) székhelye volt, később a szabadkőművesek költöztek belé, ma pedig a bíróság, a Svea Hovrätt egyik épülete.

A Birger-torony

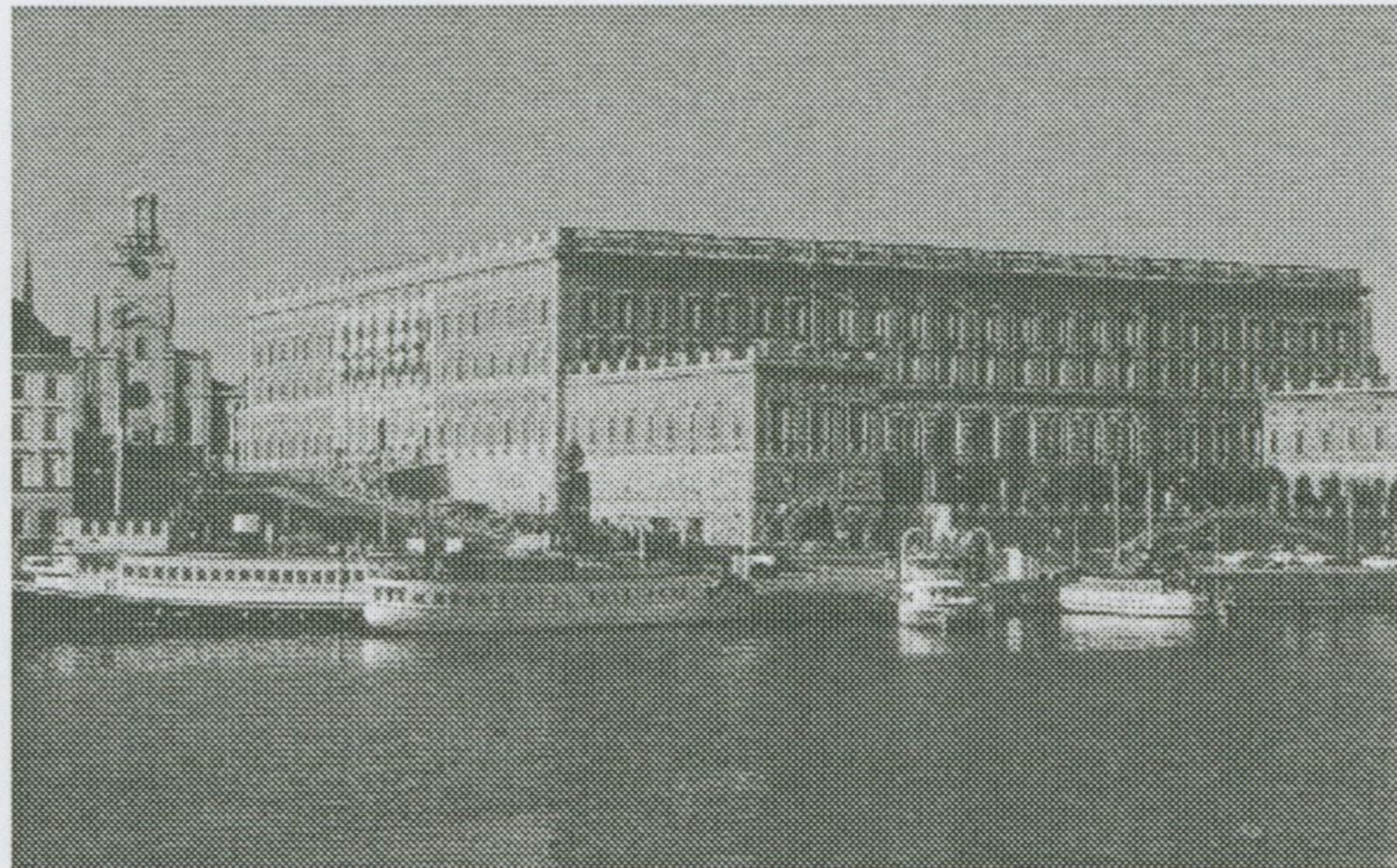
A sziget közepén emelkedik a *Riddarholmskyrkan*, mely egyike Stockholm legrégebbi épületeinek. A csipkés öntöttvas tornyot III. János emeltette. Többször kicserélték, legutóbb 1835-ben (neogótikus, E.G. Göthe műve). A templom közel négyszáz éve királyi temetkezőhely, Stockholm Westminsteri Apátsága. Tizenhét uralkodó, - II. Gusztáv Adolf óta, Krisztina kivételével, minden svéd király - örök nyugvóhelye. (VI. Gusztáv óta a királyokat és családtagjaikat Karlsborgon, a Brunnsviken-tóba nyúló félszigeten temetik.)

Lovagok sírkövein lépkedve lehet eljutni a koronás királyalakkal díszített koporsókhoz. A padlóborításból kilátszik a sziget sziklája. Magnus Ladulås és Karl Knuts-son Bonde királyok sírjára 1570-ben III. János építtetett

A Riddarholm-templom főhajója

szarkofágot. Körben a falakon, fekete alapon aranyos címerek. A templom két oldalán mellékoltárok, a kirakat-kriptákban a svéd királyok díszes koporsói. A jobb oldalon az 1632-ben elhunyt II. Gusztáv Adolf, és családja, mellette XIV. Károly János, a Bernadotte, felesége Desirée, fiuk, I. Oszkár, és unokájuk II. Oszkár nyugszik. A bejárathoz közeli beugrókban Gustaf Gustafsson gróf - II. Gusztáv Adolf törvénytelen fia - és Johan Banér hadvezér. A szemközti oldalon Lennart Torstensson, Hans Wachtmeister, Gustaf Adolf és Carl Mauritz Lewenhaupt tábornokok, az oltár helyéhez legközelebb pedig XII. Károly és rokonsága alussza örök álmát.

ISTÓKHALOM

Második rész

Az Új Kőve 2001 június (XX. évfolyam 2. szám) óta rendszeresen megjelent az Istókhalmi című stockholmi bulvárszerű előző részben, amelyben a város történelméről, a Seta az Övönben, a Nagytér, a Nagytornyok, a Riddarholm és a Riddarholmén című fejezeteket közöltük. A szerző – itt előző honfitársunk, aki továbbra is csak "Zs. Ö. néni" -nek kívánja nevezni magát –, azóta elkészítette az istókhalmi folytatást, a teljes anyagot, más írásaival együtt, a Magyar Elektronikus Könyvtár internetes honlapján elérhetővé tette (címe: <http://www.mek.uh.hu/porta/szias/human/szepirod/modern/sziasai/>). Tekintettel arra, hogy nincs mindenkinek internet hozzáférése, lapunkban folytatjuk az istókhalmi kötetek. Ebben a számban a Királyi palota, a Slottsbacken, a Helgandholmen és a Gasztáv Adolf-tér, a Kongsträdgården és a Blåsteholmen című részeket közöljük.

Olvassonoknak hasznos információ, stockholmi – istókhalmi – látogatóinknak pedig kellemes barangolást kívánunk!

A Királyi palota

A Kongliga slottet – a királyi palota – XVI. Gusztáv király hivatalos rezidenciája. A hatzár szobák, ócska-barokk stílusban épült királyi palota Európa egyik legnagyobb, "működőképes" palotája. Holyn valankor a "Tre Kronor" várát állt, aminek a romjaira építette a kortárs idők udvari építész, ifj. Nicodemus Tessin (1654-1728). A palota öt évig (1692-1697) épült. Röviddel elkészülte után, 1697 májusában a palota – benne a feltehetően XI. Károlyval – leégett. Az újjáépítés fél évszázadra volt igénybe. A királyi család a közeli Riddarholménban lévő Wrangel-palotában hárta magát. Az újjáépítéssel megkezdett

A Királyi palota északi oldala

ISTÓKHALOM

Az Új Kéve 2001 júniusi (IX. évfolyam 2.) számába foglalt mellékletként megjelent az *Istókhalom* című stockholmi útikalauz első része, melyben a város történetét bemutató, továbbá *Az Óváros*, *a Séta az Óvárosban*, *A Nagytér*, *A Nagytemplom*, *a Riddarhuset* és *a Riddarholmen* című fejezeteket közöltük. A szerző – itt élő honfitársunk, aki továbbra is csak "Zit@-néni"-nek kívánja nevezni magát – , azóta elkészítette az útikalauz folytatását, s a teljes anyagot, más írásaival együtt, a Magyar Elektronikus Könyvtár internetes honlapján elérhetővé tette (címe: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/zitaneni/>). Tekintettel arra, hogy nincs mindenkinek internet hozzáférhetősége, lapunkban folytatjuk az útikalauz közlését. Ebben a számunkban *A Királyi palota*, *a Slottsbacken*, *a Helgeandholmen* és *a Gusztáv Adolf-tér*, *a Kungsträdgården* és *a Blasieholmen* című részeket közöljük.

Olvasóinknak hasznos időtöltést, stockholmi – istókhalmi – látogatóinknak pedig kellemes barangolást kívánunk!

A Királyi palota

A *Kungliga slottet* – a királyi palota – XVI. Gusztáv király hivatalos rezidenciája. A hatszáz szobás, olasz-barokk stílusban épült királyi palota Európa egyik legnagyobb, "működőképes" palotája. Helyén valamikor a "Tre Kronor" vára állt, annak a romjaira építette a karolin idők udvari építésze, ifj. *Nicodemus Tessin* (1654–1728). A palota öt évig (1692-1697) épült. Röviddel elkészülte után, 1697 májusában a palota – benne a felravatalozott XI. Károlylyal – leégett. Az újjáépítés fél évszázadot vett igénybe. A királyi család a közeli Riddarholmenen fekvő Wrangel-palotában húzta meg magát. Az újjáépítéssel megbízott

A Királyi palota északi oldala

A nyugati homlokzat

ba a félkör alakú külső várudvaron keresztül lehet bejutni. A várudvar felőli nyugati homlokzatot svéd királyok dobormű-portréi díszítik (Gusztáv Vasától XI. Károlyig).

Az őrsgváltás közönsége

János (Bernadotte) kötelezővé tette a bajuszviseletet. Bajusz híján szénnel vagy grafittal rajzolt álbajusszal tettek eleget követelményének.

Lovas testőrök parádéja

ifj. Nicodemus Tessin halála után *Carl Hårleman* vette át az építés vezetését. Az 1754-ben elkészült palotát a Párizsból hozatott tizenegy szobrász és tíz inas munkája díszíti.

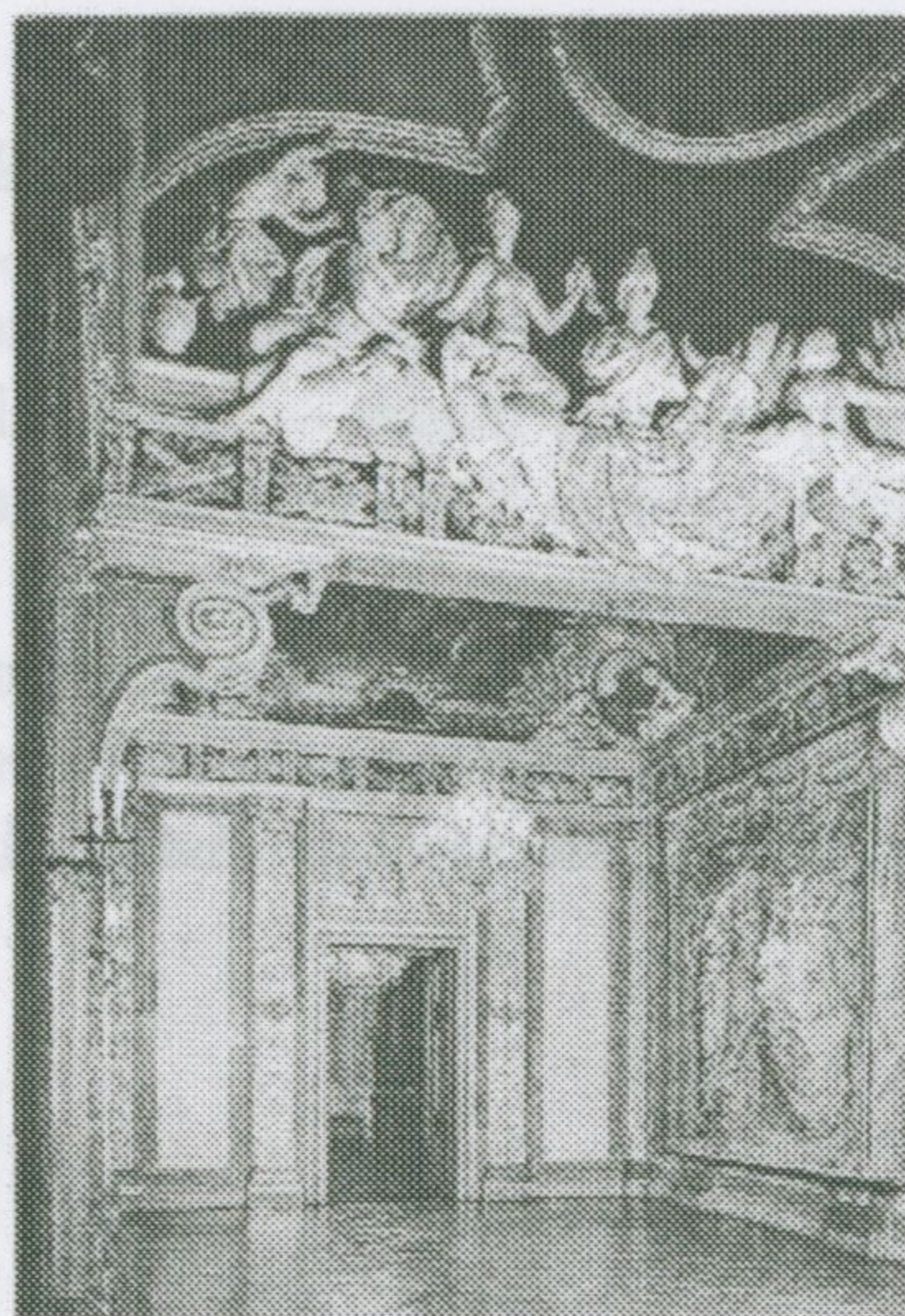
A lapos tetejű palota északi oldalán, az egykori éléstár helyén van a *Tre Kronor* – Három Korona – múzeum, melynek egyedüli említésre méltó kiállítási tárgya az egykori vár makettje. A múzeumokba és a galériákba

Az ünnepélyes őrsgváltásra az árkádokkal körbefogott külső várudvaron, Kristina Gyllenstiernának (1494–1559) – Stockholm védője, Sten Sture kormányzó özvegyének – szobra előtt kerül sor. A díszőrség Gusztáv Vasa (1496–1560) idejéből fennmaradt hagyomány. A karolin időkben (1654–1718) a cintányéros mindig szerecsen volt, vagy feketére festett ábrázatú őslakos. XIV. Károly

A testőrség nem kiváltság; a királyi család megvédésének megtisztelő feladatát közönséges regruták látják el. A lovasrendőrök kísérete, kék-fehér egyenruhás lovas testőrök – néhányuk nyergén átvett dobok – a közeli Hadmúzeumból (Armémuseum) indulnak, és ketős sorokban, harsány trombitálás közepette érkeznek meg a külső várudvarba, ahol a kirakott ágyúkkal szemben felsorakoznak. Amikor a nagytemplom tornya háromnegyedét üt, az árkádok alól – itt indította 1792. augusztus 19-ikén III. Gusztáv a rendek hatalmát megdöntő államsínyt – elnyújtott kiáltás hallatszik. A leváltásra váró 45 testőr felsorakozik az ágyúk mögött; feketére suvikszolt bakancsuk csillog a fehér bokavédő alatt. Ekkor az eddig a háttérben várakozó friss váltás kivont karddal és balra kapott fejjel belovagol a várudvarba: egy ideig szemeznek, majd a zászlós komótosan összecsavarja a zászlót. Dobszó, a zenekar rázendít. Vége.

Dobos

Régi királyi lakosztály

A három emeleten elhelyezkedő reprezentációs termeket márványutánzatú lépcsőház köti össze. Az első emeleten, az északi szárnyban a régi királyi lakosztályok, a nyugatiban a rendek termei, a déliben az országgyűlés nagyterme található. A királyi lakosztályok egymásba nyíló termeibe a palotaőrség szobáján keresztül lehet bejutni.

A 25 méter hosszú és 10-15 méter széles Viktória-szalón ablakából a *Strömparterre* és a *Gusztáv Adolf-térre* látni. Kis, nyolcszögű kabinet után a *Bernadotte-képtár* következik. A sötét tónusú képeken a Bernadotte-család tagjai: Jean Baptiste, Desirée, az Oszkárak, Josephine, XV. Károly vitézkötéses egyenruhában, a Ferenc Jóskára megszólalásig hasonlító II. Oszkár és felesége, a nőrsz Sofia királyné (a két utóbbi Anders Zorn festménye). A terem végén, az ajtó melletti falon V. Gusztáv – egy bizonyos Laszlo műve – és neje, Viktória királyné portréja.

A Királyi palota déli szárnya

Az egyedüli László, aki szóba jöhet, az akadémikus stílusban készült, idealizáló portréiról híres *László Fülöp Elek* (1869–1937) lehet, aki Budapesten Székely Bertalan és Lotz Károly tanítványa volt, majd Münchenben tanult. 1907-ig Budapesten és Bécsben dolgozott. 1914-től angol állampolgár, a londoni Royal Art School tanára. Európa és az USA számos közéleti személyiségét örökítette meg. Műveiről 1922-ben angol katalógus készült. Önarcképe az Uffizi képtár gyűjteményében található.

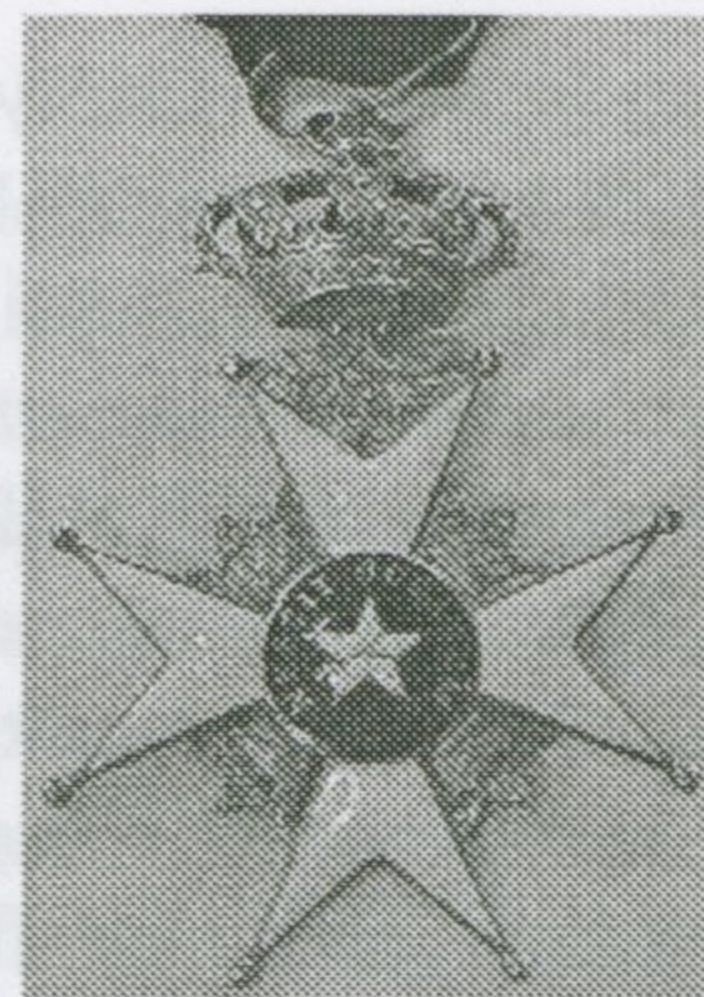
A Bernadotte képtár

A lovagi rendek termei a palota nyugati szárnyában vannak. Négy, egymásba nyíló teremben a négy svéd rendjel: a *Vasa*-, a *Sarkcsillag*-, a *Kard*- és a *Szerafim-rendjel*, valamint a hozzájuk tartozó ünnepi ruházatok, püspöki stólák és kokárdák láthatók. A lovagi rendjeleket 1748-ban, a Szabadság-korban – a nemesség uralkodása alatt – alapították, és 1974-ig osztották ki az arra érdemes svéd alattvalóknak. A *Szerafim-rendjel* terme közepén fekete-fehér mintás asztal áll, körülötte a harminckettőre korlátozott tagság számára fenntartott kárpito-

A Vasa rendjel

zott szék. A falon óriási betűjel: "IHS", azaz Iesus Hominum Salvator (Jézus, az ember megmentője). A világoskék szalagon fityegő rendjel nyolcágú, fehérzománcos kereszt, csúcsain arany golyókkal. A középpajzs csúcsán álló sötétkék négyszög négy aranyozott angyalfejjel és ugyanannyi pátriárkakereszttel van körülvéve. A középpajzsban három ezüstszőg felett a három aranykorona, és az elmaradhatatlan "IHS", hátulján pedig az "F.R.S.", azaz Fredericus, Rex Sueciae (Frigyes, Svédország királya) áll. A Szerafim-rend lovagja a királyi család férfi tagján kívül csak külföldi méltóság lehet. Nézem az aranybetűs neveket a luxus-kutyabőrökön (fekete alapon színpompás címer, amit kék keresztek között repkedő angyalokkal, szeráfokkal díszített szerafim-lánc vesz körül): Hoszni Mubarak, Micsiko császárnő, Nelson Mandela, Juan Carlos, Lech Walensa, és... Göncz Árpád.

A Sarkcsillag rendjel

Kilátás a Viktória-szalón ablakából a Strömparterre (balra) és az Operára

A Szerafim-rendjel terméből lépcsők vezetnek a kétoldalt féloszlopokkal és szoboralakkal díszített *Birodalmi terem*be. Ide zárta be III. Gusztáv a nemesség képviselőit az emlékezetes 1772-es puccs alkalmával. 1975-ig ebben a teremben nyitotta meg a király az országgyűlést. A sötétkék plüssel bevont, támla nélküli fapadokkal szemben baldachinos ezüst trón, a gazdag főúr, Magnus Gabriel de la Gardie ajándéka Krisztina királynőnek. Két oldalán II. Gusztáv Adolf és XIV. Károly János túlméretezett márvány szobra.

III. Gusztáv díszhálószobája, a hajdani ceremóniális reggeli öltözködések színhelye, a második eme-

III. Gusztáv

leten, az északi szárnyban van. A kócos Gusztáv előjött a kulisszák mögötti hálszobájából, végigjártatta tekintetét a talpnyalókon, majd sóhajtvá átengedte magát a reggeli toalettet végző csapatnak. A menyegyzeten impozáns festmény, körben barokk angyalok csüngnek. Az ágyat egykor oszlopos korlát választotta el a kihallgatásra várakozók zsámolyainak helyétől.

A baldachinos Ezüst-trón

XI. Károly lovasképe

A Versailles-i mintára épített hosszúkas tükösterem, XI. Károly galériája egyike azoknak a termeknek, melyek megúszták az 1697. évi tűzvészt. A félhomályt kivilágított üveges szekrények törlik meg; bennük porcelán- és üvegtárgyak, szobrocskák, porfogók. A terem hosszában húzódó asztalon olykor 160 vendégnek terítenek. A galériából

ból III. Gusztáv felesége, Sofia Magdalena parádés hálószobájába jutunk. Mennyezetén Svea anyánkat lenge öltöztű kisgyermek: Európa, Ázsia, Amerika, és a kis négus Afrika veszik körül. A sarokszoza a Don Quijote-szalón nevet viseli. A keleti szárny utolsó helyisége a nagyobb fogadásokra használt Fehér tenger nevű bálterem.

A királyi palota déli bejárata római diadalívre emlékeztet; az aranyozott felirat XII. Károly királyt dicsőíti, pedig

A Királyi palota déli bejárata

”Tucat Karcsi” soha be nem tette a lábát a palotába. A Slottsbackenre nyíló kapu két oldalán ledér nőkkel birkózó alakok. A palota homlokzatán a falba vésett kuckókban a kor kiemelkedő személyiségeinek szobrai. Az egészalakos szobrokat II. Oszkár rendeletére 1900 táján faragta Johan Axel Wetterlund. A szobrok a Nagytemplom felől kezdve: Erik Dahlberg (1625–1703) művész, katonatiszt, a Sue-

Birkózó alakok

cia antiqua et hodierna – a korabeli svéd paloták, udvarházak megörökítője; Carl von Linné (1707–1778), természettudós, a növények rendszerének kidolgozója; Georg Stiernhielm (1598–1672) tudós, birodalmi antikvárius, barokk költő, Herkules meséjének szerzője; ifj. Nicodemus Tessin (1654–1728), a kastélyépítész; Karl Fredrik Adelkrantz (1716–1796) építész, akinek nevéhez a királyi palota bebútorozása, a Kína-palota

Ifj. Nicodemus Tessin szobra

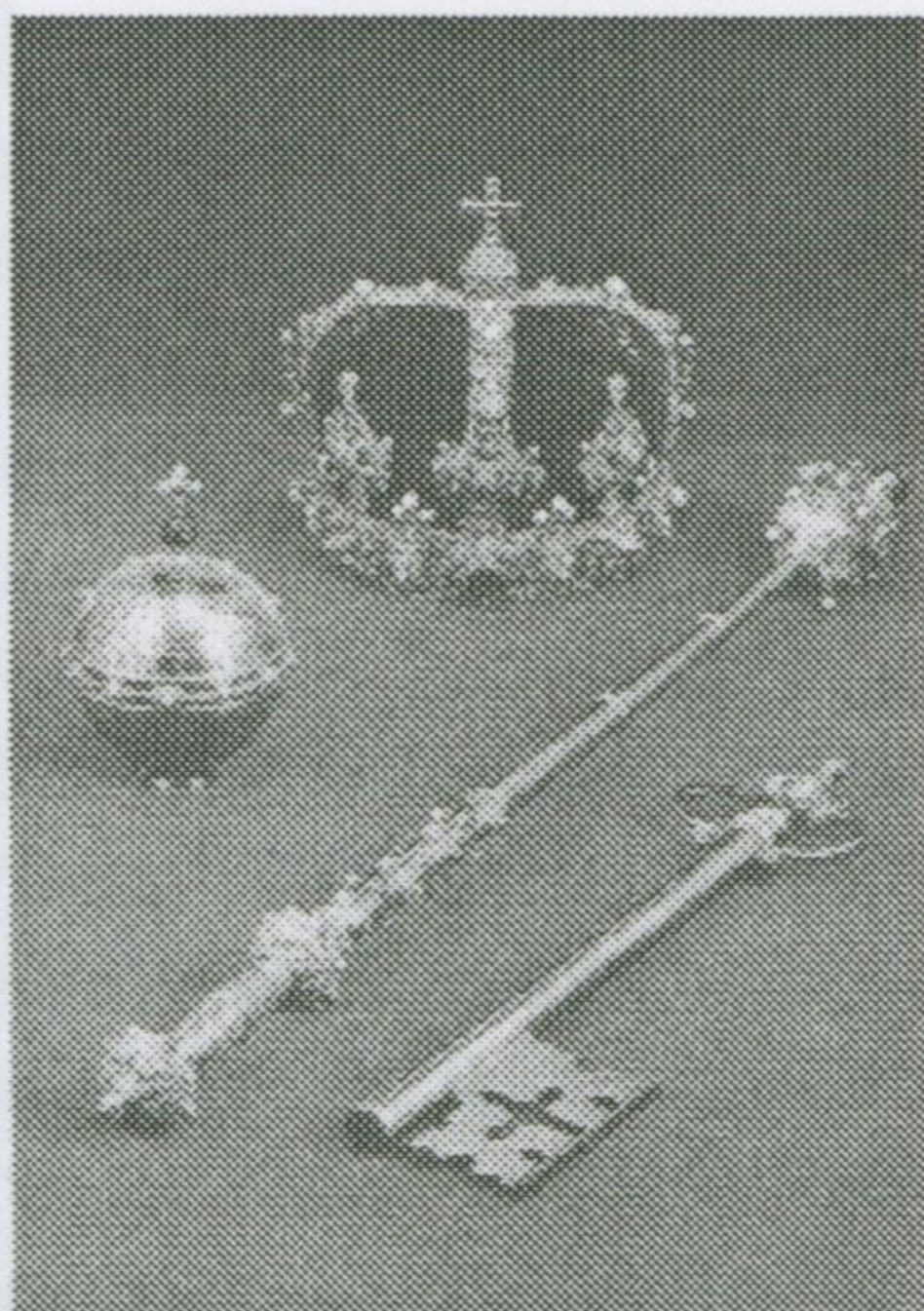
és az Adolf Fredrik-templom építése fűződik; Olof von Dalin (1708–63), III. Gusztáv magántanára, a Svéd birodalom történetének írója; Haquin Spegel (1621–1693) egyházi méltóság, vallásos énekszerző; Rutger von Ascherberg gróf, bátor karolin, 25 gyermek atyja, a dá-noktól megszerzett Skåne, Halland és Blekinge első kormányzója, aki X. Károly és XI. Károly mellett szerzett érdemeket.

A Skattkammaren – azaz a Kincstár – bejáratánál áll XI. Károly ezüst keresztelőmedencéje, melyet legutóbb 1981-ben használtak, amikor a királyi család legfiatalabb csemetéjét, Madeleine hercegnőt mártották meg benne. A Kincstárban található többek között Svédország reneszánsz stílusú koronázási jelvényei, amelyeket XIV. Erik koronázására (1561) holland éksze-

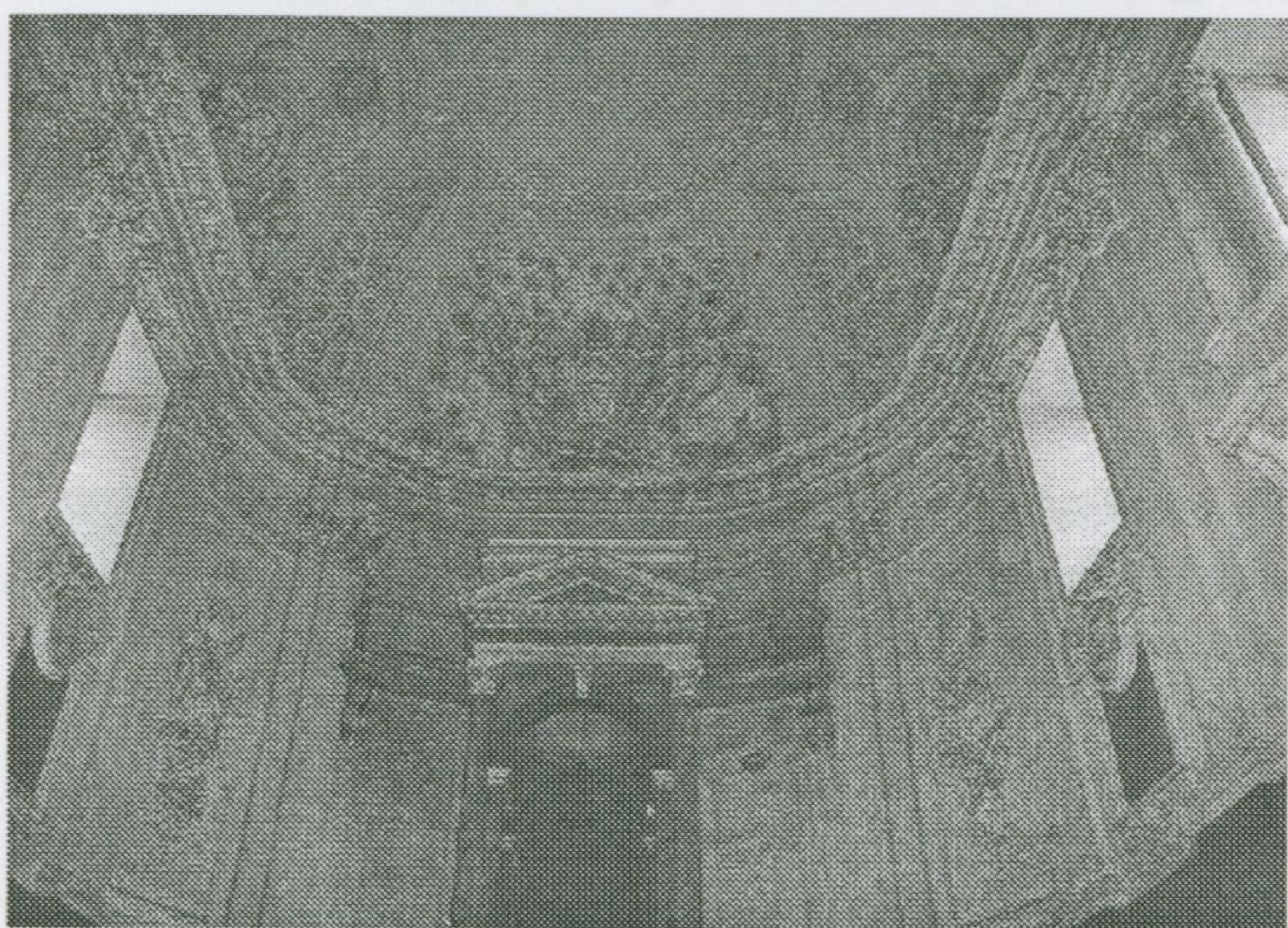

XI. Károly keresztelőmedencéje

részek készítették. A Kincstárban őrzött legrégebb tárgyak közé tartozik Gusztáv Vasa két díszkardja; a legújabbban odakerült tárgyak egyike pedig egy koronázási palást, amelyet II. Oszkár viselt. Ő volt a svéd királyi ház azon tagja, akinek koronázásakor utoljára használták a hagyományos koronázási jelvényeket és más koronázási kellékeket, közöttük a palástot is.

A svéd koronázási jelvények

A déli kapu boltíves előcsarnoka

A Skattkammaren a déli kapu boltíves előcsarnokából nyílik. Innen juthatunk a *Livrustkammaren*-be – a Fegyvertárba – is, mely egyben Svédország legrégebbi múzeuma. A férfiak viselte kardok és páncélok mellett ott találjuk a női hadviselés kellékeit: díszes öltözeteket, és a hozzájuk tartozó ékszereket is. Itt láthatjuk Gusztáv Vasa páncélját, amelyet az 1540-es években készítettek, és fiának, XIV. Eriknek díszpáncélját, amely húsz évvel későbbi munka. A "Jehova keresztje", amely egy úgynevezett svéd gyémánttal – tehát hegyi-kristállyal – ékesített nyolcágú csillag, IX. Károly koronázására készült 1607-ben; a drágakövekkel kirakott ezüst tegezt, nyilakkal együtt, a tatárkán ajándékozta II. Gusztáv Adolfnak; a medvefoggal és arany csüngőkkel ékesített síp a kis XII. Károly

II. Gusztáv Adolf

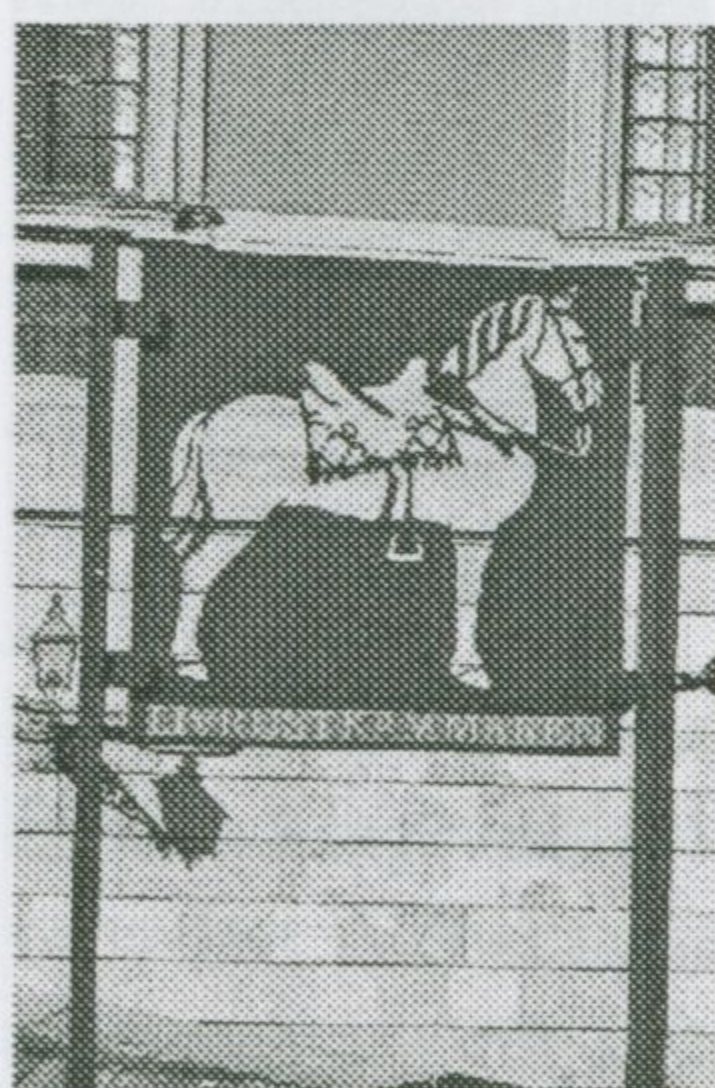
játékszere volt. Megtekinthető még III. Gusztáv ruházata, amelyet az 1792. március 16-iki emlékezetes álarcosbálon viselt (mellette kis dobozban Johan Bielke, a kínzás elől a halálba menekült összeesküvő gyomrának tartalma, feltehetőleg sok arzénal), de ugyanúgy XII. Károly sáros egyenruhája is, amit 1718. november 30-án viselt a Fredriksten-i erőd ostrománál, vagy II. Gusztáv Adolf Streiff nevű kitömött lova, melynek nyergéből 1632. november hatodikán kivetették gazdáját. Itt látható az a vérfoltos gyolcs is, amelyben Maria Eleonóra tartotta imádott férje, II. Gusztáv Adolf szívét.

A Livrustkammaren alagsorában kiállított, lélegzetelállítóan gyönyörű hintók közül kétségtelenül a XI. Károly koronázására 1696-ban Párizsból hozatott hintó a legszebb. Csodálatra érdemes még Lovisa Ulrika és Frigyes Adolf hintója, mely 1751-ben készült, valamint az az arannyal bevont szánkó is, amelyet Lotharingiai Károly német császár felesége, a Habsburg Mária Terézia magyar és cseh királynő ajándékozott III. Gusztáv svéd királynak 1740-ben.

Lovisa Ulrika

Aki esetleg hiányolná a lovasszobrot a Királyi palota térnek is beillő udvaráról, annak be kell érnie a Livrustkammaren cégérén egymagában búslakodó ló öntöttvas-

A Livrustkammaren cégére

lemezből kivágott negatív képével. S bár hasonló oroszlanos cégér nem jelzi, a Livrustkammaren bejáratához közel állt az oroszlanketrecéről híres aréna, a *Lejonkulan*, melynek egykori vén oroszlanja a Prága ostromát (1650) követő huszonnégy órás szabad sarc zsákmányaként került ide festményekkel, műtárgyakkal, arany- és ezüst ékszerekkel és értékes könyvekkel együtt, mint amilyen pl. az Uppsalában őrzött Ezüst Biblia.

Krisztina királynő kedvenc szórakozása az állatviadal volt. Arénát építtetett a palota oldalába, ahol a cseh oroszlant összeeresztették egy megtermett medvével. A nézősereg csalogására a medve nekirohant az óriási macskának, letepert, majd miután néhány-szor jól megharapta, békésen megfürdött az udvar sarkában levő medencében.

Krisztina királynő

Slottsbacken

A Királyi palota déli oldalán húzódó – a tengerőből partján álló III. Gusztáv szobrától a Nagytemplomig emelkedő – széles út neve a *Slottsbacken*, melynek a palotával szemközti során is értékes épületeket találunk; a palota építéséhez verbuvált francia és olasz mesteremberek ugyanis a város gazdagjainak is fusiztak. Ifj. Nicodemus Tessin is velük építtette fel a palota déli bejáratával szemben álló, szürkére és sárgára festett római-barokk homlokzatú, cifra kapuval díszített házát, amely 1773-tól a főpolgármester, 1968-tól pedig Stockholm megyefőnökének szolgálati lakásául szolgált. Ennek udvarában pompás díszkert van, melynek labirintus alakzatban ültetett bukszus (puszpáng) bokrai között kacskaringós ösvények vezetnek egy szökőkúthoz. A Tessin-palotát a *Myntkabinet* – a Pénzmúzeum – és egy okkersárga alacsony épületegyüttes, az 1626-ban épült *Finn templom* veszi közre.

A Tessin-ház; tőle jobbra a finn templom épülete

Cifra kapu

A Myntkabinet Európa első gazdasági múzeuma. Üveges szekrényekben kakas, bagoly, malac, szélmalom formájú perselyek sorakoznak. A Pénzmúzeum megbecsült darabjai azok a félcenti vastag, négy sarkukon és közepükön lepecsételt, tepsiméretű, 19,7 kilós rézlemezek, amelyek 1640-ben készültek az avestai pénzverdében. A nehézkes fizetőeszköz 10 tallért (daler) ért. Ennél mindenképpen praktikusabb a világ első aranypénze, az i. e. 625-ben elektronitból – arany-ezüst ötvözetből – vert 4,06 grammos, oroszlánfejet ábrázoló görög érme. Ezek ugyanúgy, mint az aureus, a solidus, a dinár, a dirham, a nobel, vagy a groschen, ma már letűnt idők pénzei, akárcsak a III. Béla korából (1172-1196) származó homorú bronz obulus, a Henry d'or, vagy a Mária Terézia idejéből (1765) való magyar dukát. Itt látható az az 1661-ben Stockholmban kibocsátott, félív írógéppapír nagyságú "Transport Sedel" is, mely a papírpénz őse, s mely valamikor 192 tallért ért, azaz kb. egy 400 kilós réztábla értékének felelt meg.

Solidus

Az *Obeliszk* helyén állt egykor az 1627-ben épült Bollhuset, a Labdaház, melyet 1773-ban az operabolond III. Gusztáv rendeletére színházzá alakítottak. Az 1782-ben bemutatott – Ebba Brahe és Gusztáv Adolf legendás szerelméről írt – Naumann-opera szövegét maga III. Gusztáv írta. Halála után, 1792-ben az épületet lebontották, s helyére IV. Gusztáv Adolf az Obeliszket emeltette, III. Gusztáv posztumusz

IV. Gusztáv Adolf

Az Obeliszk

ajándékát Stockholm polgárainak. Az obeliszk valójában egy napóra szerepét játszotta a nyári hónapokban: árnyékának csúcsa reggel kilenc-kor a Nagytemplom oltárára, délben pedig a birodalmi terem ezüst trónjára mutatott. Szerepe ma sem elhanyagolható, hiszen a stockholmi utcák számozását mindig az Obeliszkhez legközelebb eső végüknél kezdik.

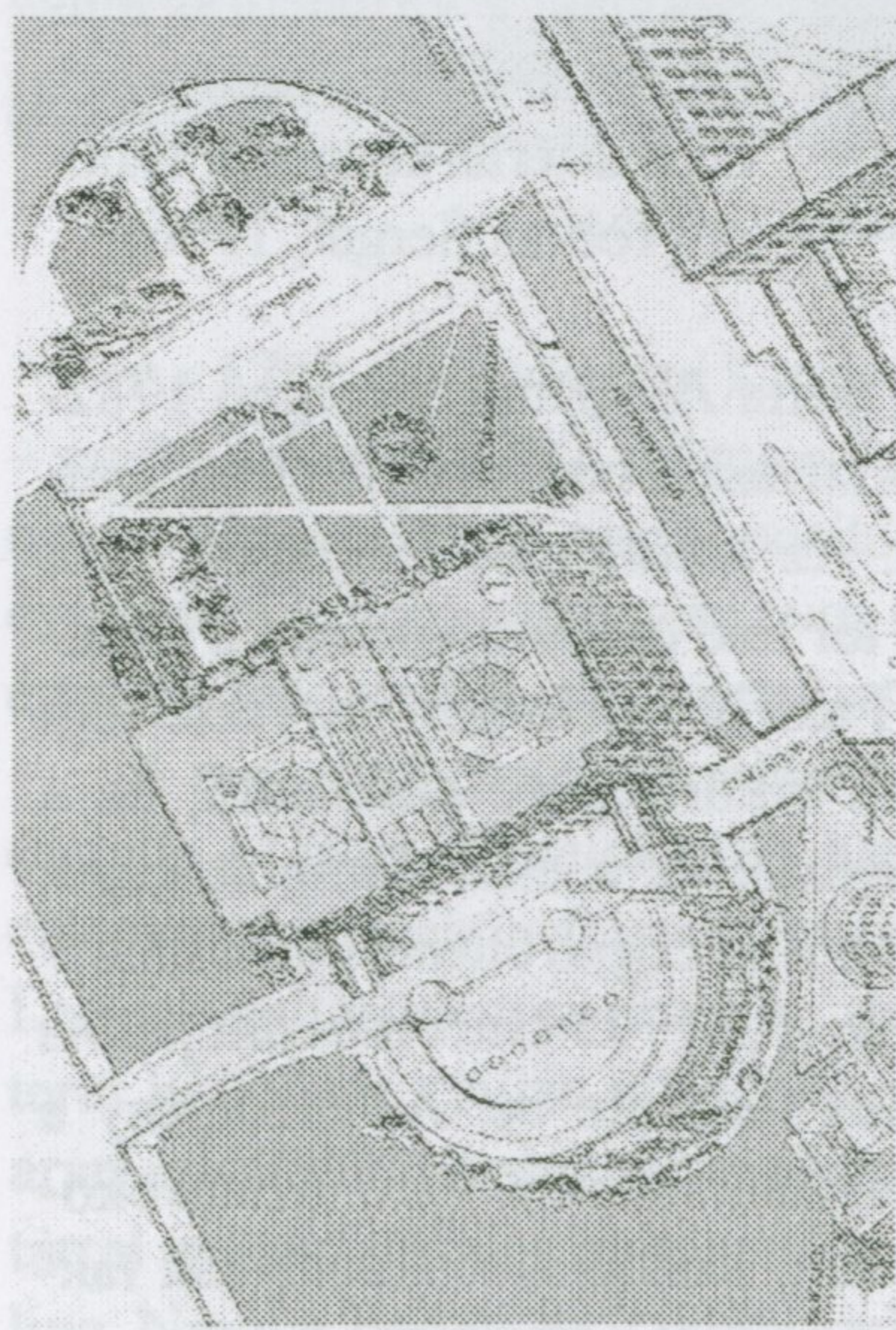

Olaus Petri szobra

A Slottsbacken tetején levő Nagytemplom falánál Svédország reformátorának, *Olaus Petri*-nek szobra áll (Theodor Lundberg műve, 1889); a mögötte levő tábla az 1725-ben befejezett tatározást "szponzoráló", 1720-1751 között uralkodó Frigyes-királyt dicsőíti. A templomot, melynek falán ott függ portréja is (G. Schröder udvari festő műve), abban az időben Frigyes-templomnak nevezték.

Helgeandholmen és a Gusztáv Adolf-tér

A Királyi palota északi oldalával szemközt fekvő *Helgeandholmenre* – a Szentlélek-szigetre – a Stallbron (stall = istálló; bro = híd) vezet. A középkorban a lélek és a test ápolását szolgáló jótékonyági intézmény, a *helgeandshus* – mai értelemben: kórház –, a XVII. századtól pedig a király istállóit voltak a szigeten, melyeket aztán az 1800-as évek végén lebontottak. 1897. május 13-án II. Oszkár lerakta a *Riksdag* – az Országgyűlés –, és a Riksbank – a Birodalmi bank – közös otthonának alapkövét, és 1905-ben a két épület készen állt a beköltözésre. A kétházas országgyűlés összevonása után, a bővítési-átépítési munkálatok idejére (1971–1983) az Országgyűlés időlegesen a

A Helgeandholmen

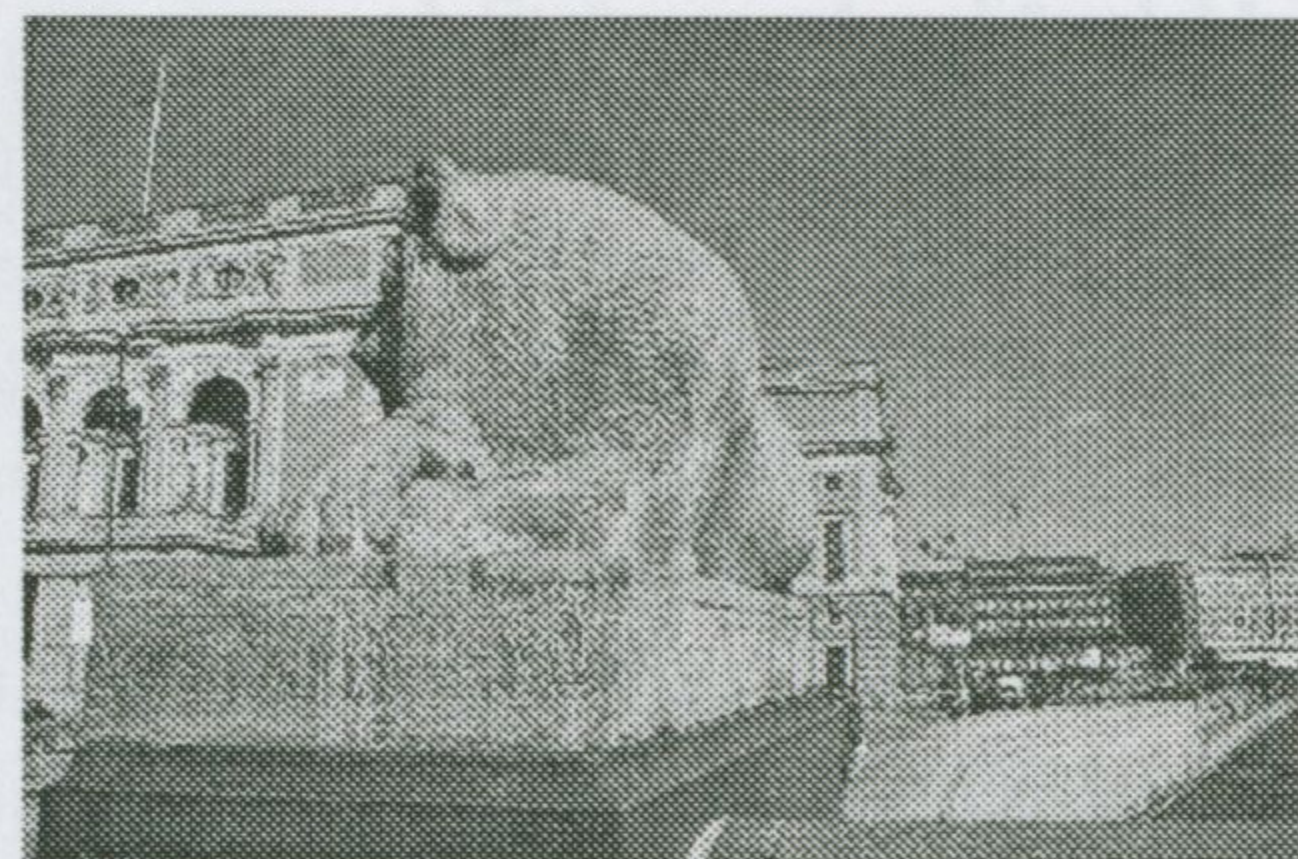
Sergel-téri Kultúrpalotába, a Birodalmi bank pedig véglegesen a Kultúrpalota mögötti Brunkeberg-téren álló csúnya gránitépületbe költözött. A vöröses épület gazdagon díszített homlokzata az 1800-as évek neobarokk stílusát tükrözi. A központi rész félkör alakú reliefjén a haza oltára előtt két férfi – egy fiatal és egy idős – nyújt egymásnak kezét. Az óriási birodalmi címert orosz-

A Riksdag homlokzata

lánok, trombitás alakok, pálma- és tölgyfaágak, bőségszaru és zászlók veszik körül. A tetőn Svea anya áll a trónja előtt: kezében kard és jogar, lábainál az Éberség (a férfi) és a Megfontoltság (a nő). Egy szinttel lejjebb, a rendek legendás emlékü képviselői: gróf Axel Oxenstierna, Johannes Rudbeckius västeräsi püspök, Louis de Geer holland származású pénzember, és Per Olsson, aki XI. Károly idejében a parasztság szóvivője volt. A Riksdag termeinek díszítése lényegesen szegényebb; Zorn és Larsson nagyon drágán dolgozott. A Göteborgban élő Nemes Endrét (1909–1985) meg tudták fizetni: a Katedrális előtt című képét 1967-ben vásárolta meg a Művészeti tanács.

A Gustav Adolf-teret a Királyi palotával összekötő *Norrbro*, avagy az Északi híd, a századfordulón népszerű korzó volt. A hidat 1807-ben avatták fel, a hídfőt díszítő két zöld

A Norrbro hídfőjét díszítő oroszlán

oroszlán 1926-ban került a helyére. Keleti oldaláról lépcsők vezetnek a vörös salakkal beszórt teraszra: a Strömparterre.

Solsångaren – a Napdalnok

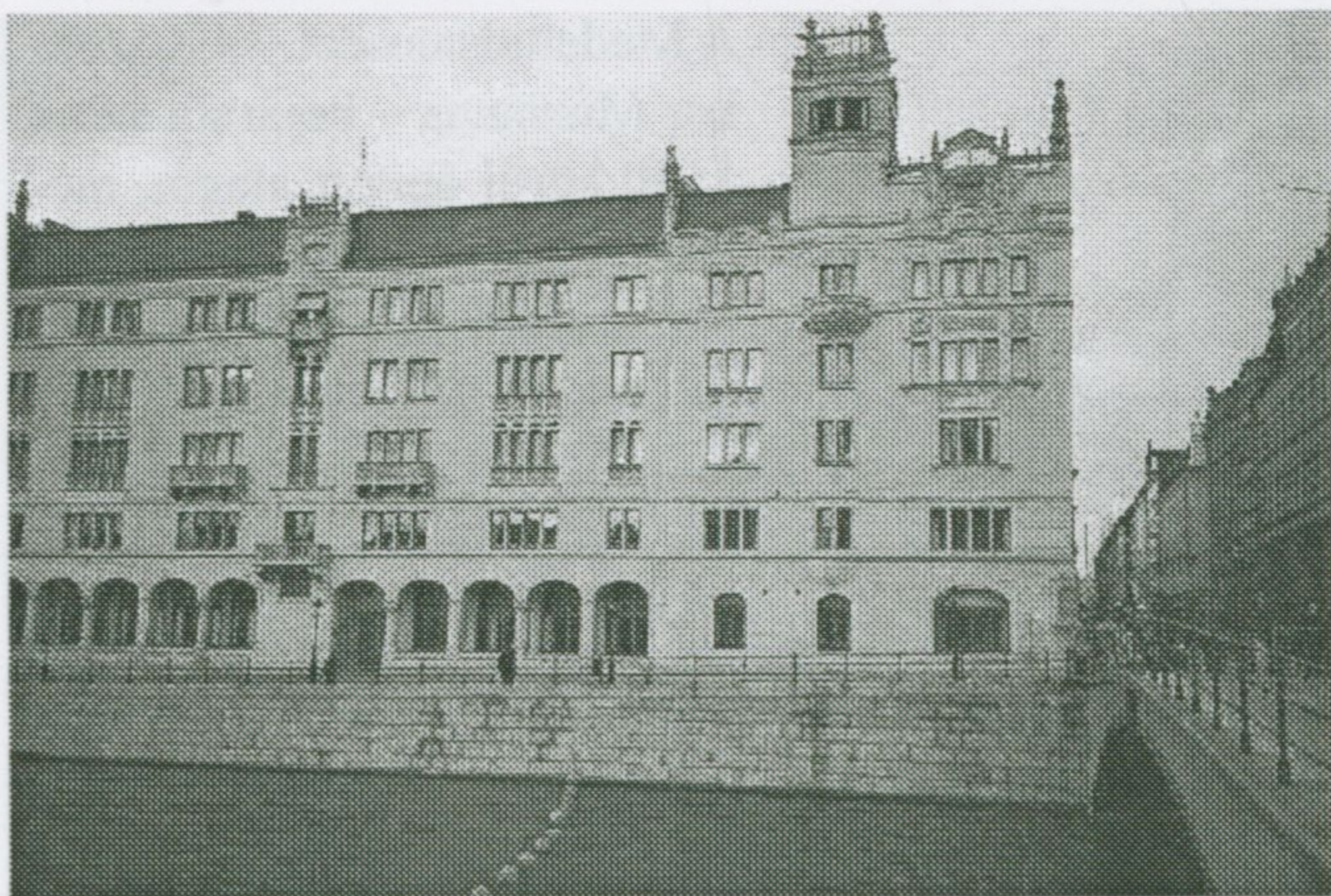
A Medeltidsmuseet – a Középkor Múzeuma – bejárata az az 1640 körül épített alagút, melyen az áradással fenyegető Mälaren-tó vizét vezették ki esetenként a Keleti-tengerbe. A karjait kitáró, sisakos *Solsångaren* – a Napdalnok – Carl Milles műve (1926), akit Esaias Tegnér költő-püspök Ének 1836 április 5-én című verse ihlette. A Strömparterr másik szobra a Kód leánya, Gustav Lundberg alkotása.

A Strömmen

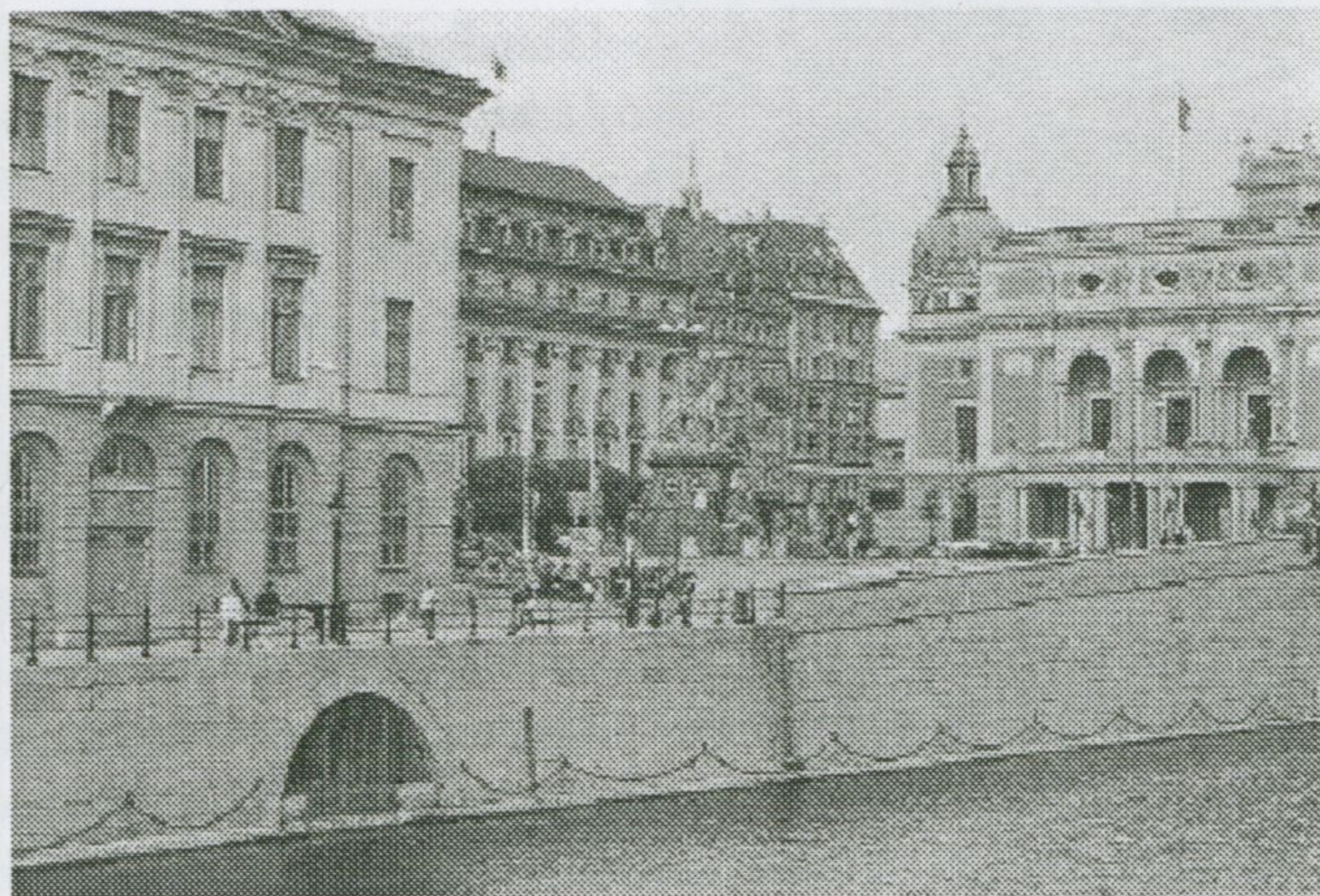
Az Országgyűlés két épülete között húzódó gránitkanyon, a Riksgatan az 1931-ben épült köhídon, a Riksbron keresztül a belváros sétálóutcájával, a Drottninggattal folytatódik. Az Országgyűlés épületének északi lépcsője mellett álló 180 cm magas vörös gránitgömb a "birodalmi alma". A Strömmen túloldalán, a Strömgatan mentén rendszerint halászok támaszkodnak a korlátnak. Krisztina királynő uralkodása óta Stockholm központjában halászingedély nélkül lehet csukát, lazacot és "öringet", azaz lazacpisztrángot horgászni. Az utánpótlásról Stockholm városa gondoskodik: minden tavasszal 10-20 000 ivadékot telepítenek a Strömmen vizébe.

A rövid köhídról kilátás nyílik a Strömgatan palotáira. Balra, aszimmetrikus saroktoronyokkal a tetején, a kormányhivatal épülete, a barackszínű *Rosenbad* áll, melynek helyén az 1898-ban lebontott Bonde-palota állt (emlékét gazdagon díszített dombormű őrzi), azt megelőzően pedig a rózsaojjal és kamillával illatosított gyógyfürdő: a *Rosenbad*, azaz: rózsafürdő (1708-1780). A mai épületet Ferdinand Boberg, VI. Gusztáv atyai jóbarátja tervezte Fredrik Wachtmeister és felesége, Louise af Ugglas grófnő számára (1904). A grófnő egykori szobájában – a baloldali torony alatt – ma a miniszterelnök dolgozószobája van.

A kormányhivatal épülete: a Rosenbad

A miniszterelnök szolgálati lakása a Drottninggatan szemközti sarkán álló szürke épület, az Adelswärd-ház és az Arvfurstens palats – a Trónörökös palotája – közé szorított kis fehér *Sagerska-ház*ban van.

A Gusztáv Adolf-tér

A Gusztáv Adolf-tér közepén a névadó II. Gusztáv Adolf ül Streiff névre hallgató zömök lován. Fején babérr koszorú, jobbában parancsnoki bot. A talapzaton négy hadvezérének domborművű mellképei láthatók: Lennart Torstensson, Carl Gustaf Wrangel, Johan Banér és Hans Christopher von Königsmark. Az 1796-ban leplezett szobrot a francia Pierre Hubert l'Archevêque készítette el 1763-ban. A nagy király lábai előtt áll a Kliónak, a történetírás műzsájának tollbamondó Axel Oxenstierna kancellár szobra (Tobias Sergel, 1906).

II. Gusztáv Adolf lovasszobra

III. Gusztáv nővére, Sofia Albertina hercegnő 1782-ben vette meg Lennart Torstensson hadvezérnek a tér nyugati felén álló palotáját. Az átépítéssel megbízott Erik Palmstedt az épületnek a tér felé eső homlokzatát a szemközti oldalon álló, Carl Fredrik Adelcrantz tervezte régi operaház homlokzatának tükörképére alakította, de a Fredsgatan felőli homlokzatot és a cifra faragott kaput meghagyta. A palota tetején a hercegnő címerét őrző orosz-lánt Tobias Sergel készítette. Az 1795-ben elkészült palota szalonjait Louis Masreliez rendezte be. Az eredmény a későbbi Bernadotte dinasztia sorukra váró trónörökösseinek: az Oszkároknak és a leendő XV. Károlynak lakhelyéül szolgáló Trónörökös palotája lett. 1907-ben megvásárolta az állam; ma a Külügyminisztérium székel benne.

A Külügyminisztérium épülete – az egykori Trónörökös-palota

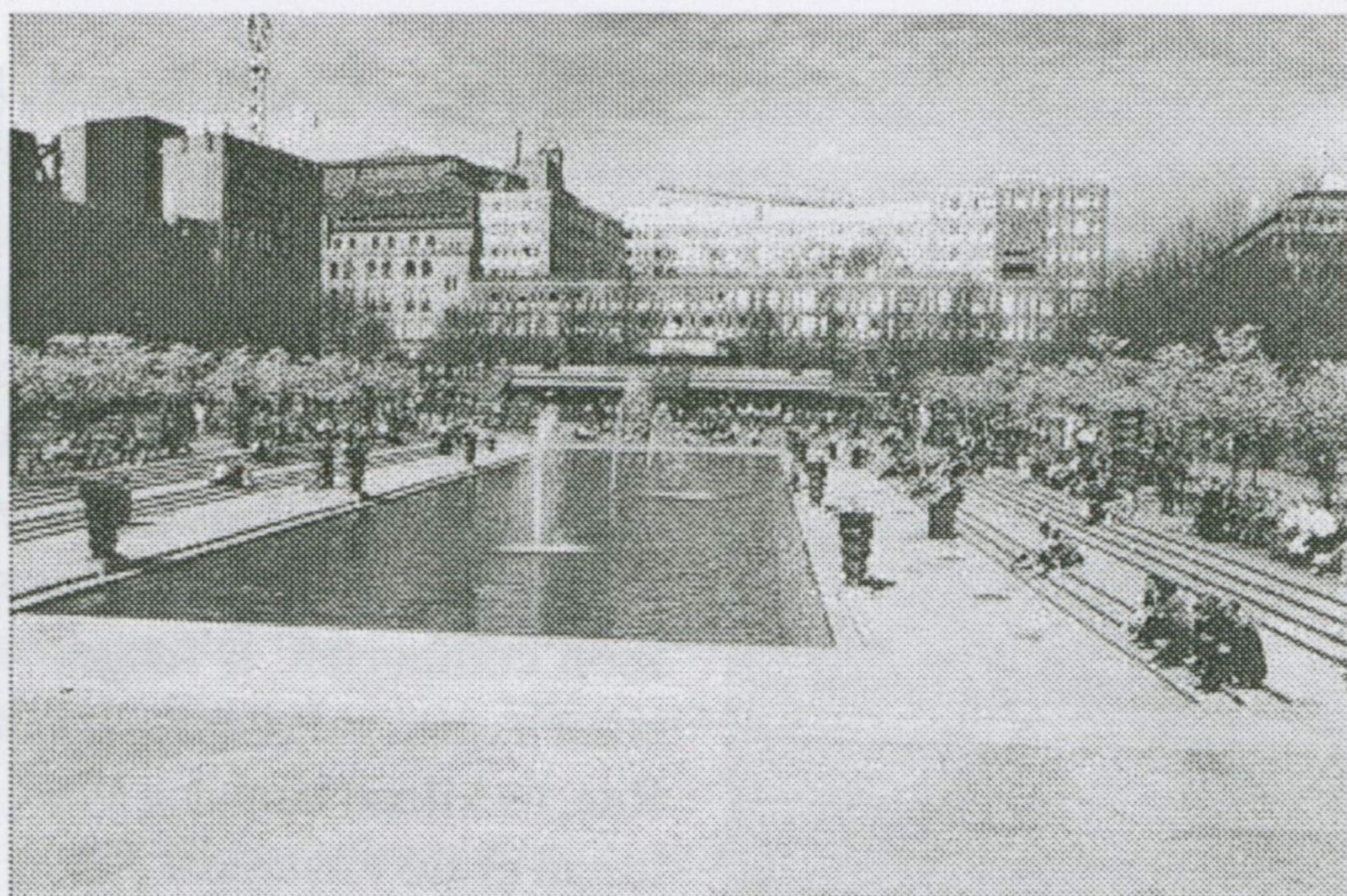
A Gusztáv Adolf szobra mögötti bankház helyén állt Stockholm első szállodája, az Abraham Rydberg nagykereskedő adományából épített Rydberg-szálló (1857). Rendkívül népszerű bárja volt az egyedüli hely Stockholmban, ahol a vasárnapi istentiszteletek idején is felszolgáltak. Az 1914-ben lebontott szállóból csak a Millesgården – Carl Milles szoborkertje – márvány bejárata maradt meg.

Az Opera homlokzata

Az 1782-ben épült régi Királyi színházban, – operában – gyilkolták meg 1792. március 16-án az opera hagyományát Svédországban meghonosító III. Gusztávot. Kilenc évtizeddel később, alig száz éves szolgálat után a pompás épületet lebontották, s helyére újat építettek.

A mai, neoklasszikus stílusú Operát Axel Anderberg építette (1898). Homlokzatát allegorikus szoboralakok, előcsarnokát, melybe fehér márványlépcsők vezetnek, Carl Larsson falfestményei díszítik; az 1100 személyes nézőteret kéttonnás csillár világítja meg. A szünetek alatt az aranyozott tükörszalonban gyűl össze a nézősereg. A ruhatárral szemközi falon híres svéd operaénekesek: Jussi Björling, Nicolai Gedda, és a falusi kislányból világsztárrá nőtt diva, Kristina Nilsson képei láthatók.

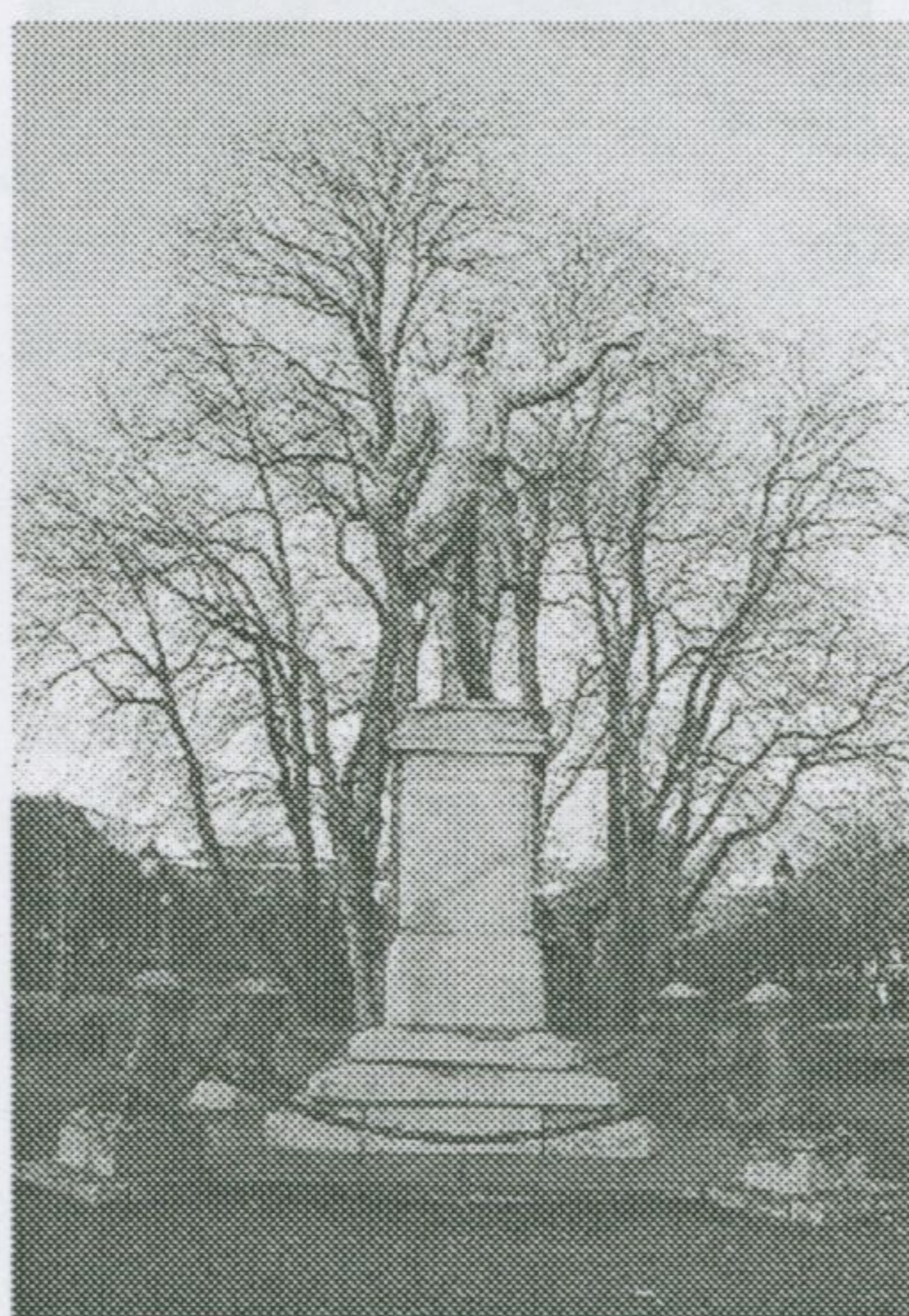
A Kungsträdgården

Kungsträdgården

A város szívében levő *Kungsträdgården*ben – a Királyi fáskertben – május elején virágba borul a hatvanhét dísz-cseresznye. Pomerán Erik idejében (1396–1439) a tér helyén királyi káposztáskert, a XVII. századtól elegáns barokk park volt; a XIX.

század első felében az akkor XIII. Károlyra keresztelt teret katonai felvonulásokra használták.

A Strömmenhez közelebbi végén a nemzeti hős, XII. Károly szobra áll (J.P. Molin, 1868), melyet a neu-mündeni csatában (1701) zsákmányolt négy mozsár-ágyú fog közre. A stockholmiak rossz májű megállapítása szerint felemelt karja azt mutatja, merre van a Grand Hotel.

XII. Károly

A Kungsträdgården közepén, négy fekvő bronzoroszlán között, szürke gránit talapzaton XIII. Károly szobra áll (Erik Gustaf Göthe, 1821). Mivel a mozsár vagy cserép – svédül: kruk – a svéd nyelvben átvitt értelemben gyávát is jelent, a szellemes stockholmiak szóviccet kovácsoltak a két szobor közti különbségből: "Négy gyáva között egy oroszlán – négy oroszlán között egy gyáva!"

XIII. Károly

A két király szobra között félúton, a tér közepén áll a *Molin-kút* (1875). A Mälarent jelképező tálból a víz a Keleti-tengert jelképező, bronzhattyúkkal körülvett, nyolcszögű medencébe folyik. A kerek tálat tartó törzsön dombormű: a Tengeristen Ägir, valamint párja Ran, és kilenc lányuk a Mälarent uraló vizitündér Näckén bűvös hárfájátékát hallgatják.

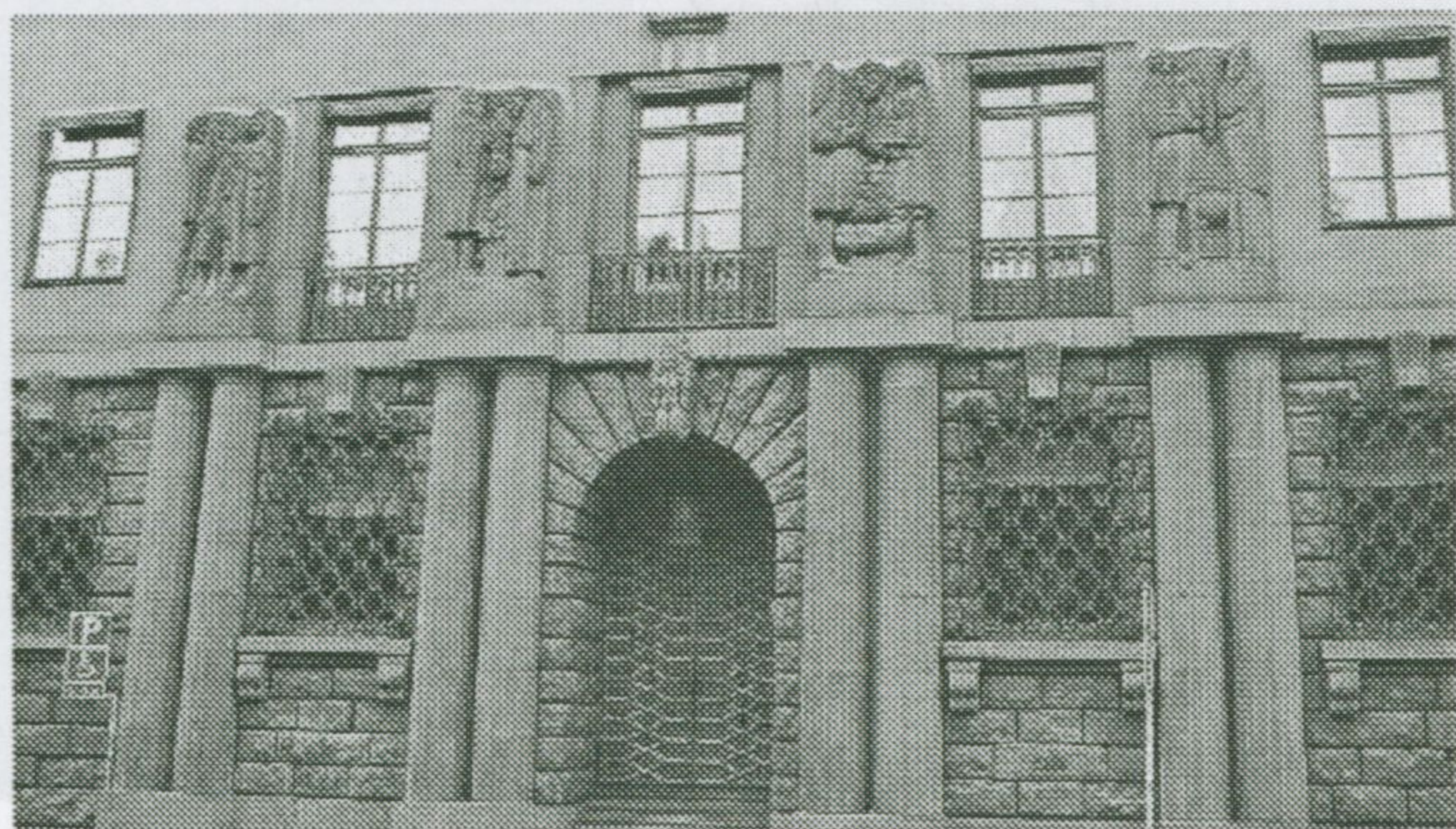
Ägir

Näckén

A Kungsträdgården keleti oldalán húzódó, szilfákkal szegélyezett sétányért 1971 májusában szabályos forradalom tört ki: a fákon éjszakázó tiltakozók elérték, hogy a tervezett metrómegállót ötven méterrel odébb építsék meg, s a fák így megmenekültek a kivágástól.

A szilfák lombja elrejtí a keleti oldal házainak díszes homlokzatát, pedig azokat is érdemes szemügyre venni. A tér 8. számú épületét, a Skandinaviska Enskilda Bankent *Carl Milles domborművei* díszítik, melyek a kereskedelmet és a pénzforgalmat illusztrálják.

Az SE-bank domborművei

A Kungsträdgården 6. szám alatti épület, a *Järnkontoret* – a Vashivaltal – falát a vasgyártás terén tevékenykedő tudósok domborműves medalionjai díszítik; a tető alatti fríz beton figurái pedig a vasgyártást szemléltetik.

A Kungsträdgården sétányain hetente változnak a legkülönbözőbb rendezvények: – a síugrók

A Järnkontoret épülete

Bronzoroszlán

versenyétől a "vendéglők napjái" minden van itt. Július végén tartják például az ún. "Stockholm Boule Fesztivált", a vasgolyódobáló világversenyt, ahol tavaly a franciák és a marokkóiak versengtek a döntőben. És itt tartják évente a XII. Károlyt életető felvonulásukat a szélsőjobbboldalinak mondott csoportok is.

A Jakob-templom

A Kungsträdgården és a vele párhuzamos Västra Trädgårdsgatan – a Nyugati Kert-utca – között áll a vörös színűre festett *Jakab-templom*, melynek cifra kapuját érdemes közelebbről is megtekinteni. A templom tövében betérhetünk a Hjalmar Söderberg (1869–1941) íróról elnevezett *Söderberg Café*-ba. Az ennek közelében elhelyezett "Irodalmi Stockholm" emléktábla szerint Söderberg egyik regényalakja, Glas doktor ezen a helyen kevert ciánkálit papné-szerelme férjének ásványvizébe.

A Diana-szökőkút

A Västra Trädgårdsgatan 15. alatt van az ún. *Tändstick-palatset* – a Gyufaszál-palota –, mely Ivar Kreuger "gyufakirály", az 1929-es világválságban tönkrement mágna tulajdona volt. Udvarában ott áll Carl Milles szobrász díszes alkotása: a *Diana-szökőkút*; a szoborcsoporthoz tartozó állatfigurák – a lapos vaddisznó és a gímszarvas –, az udvar szélén ágaskodnak.

A Blasieholmen. Balra a Grand Hotel, tőle jobbra a Nationalmuseum.

Blasieholmen

A *Blasieholmen*, avagy: a Balázs-sziget, nevét *Blasius Dundie* skót bevándoroltról kapta, akinek a XVI. században fürdőháza állt a szigeten. Itt működött az a hajógyár is, ahol II. Gusztáv Adolf uralkodása idején a szomorú sorsot ért Vasa hadihajót építették (1628).

A sziget ma valójában már csak félsziget, hiszen a Kungsträdgården és a Blasieholmen közti szorost – mely a mai *Arsenalgatan* nyomvonalában lehetett – régen feltöltötték. Sétánkat itt kezdjük. Az *Arsenalgatan* 11. számú tornyos háza az úgynevezett Fersen-palota; ma a Wallenberg-család tulajdona. Axel von Fersen gróf állítólag itt, a palota teraszos kertjében ásta el Marie Antoinette ékszereit.

Az *Arsenalgatan*ból indul az elnyújtott térszerű *Blasieholmsgatan*, melynek két végén egy-egy rövidre font sörényű fekete ló bronzszobra áll. Sivert Lindblom szobrait a

velencei Szent Márk-katedrális teraszán ágaskodó lovakról másolta (1989). Azokat pedig a velenceiek a bizánci Napisten szekere elől "kötötték el" anno...

Napisten lovának másolata Stockholmban

A Blasieholmsgatan 7. számú háza – az utca nyugati végében, az *Arsenalgatan* felőli sarkon – a *Sällskapet* székhelye. Az 1800-ban megalakult Társaság az igaz svéd gentlemanek találkahelye.

Az utca keleti végében álló sárga épület – a *Bååt-család* egykori palotája – ma a *Szabadkőművesek* székháza. Itt osztják ki minden év január 28-án (Károly napján) a legmagasabb szabadkőműves kitüntetést, a zománccal és rubinüveggel bevont keresztet, az 1811-ben alapított "XIII. Károly" rendjelet.

A Blasieholmen délnyugati oldalán, a tengerből partján épült fel 1874-ben a *Grand Hotel*. Belső, fedett udvarán van a szökőkutakkal és oszlopokkal díszített, teraszokkal körülvett *Vintergården* – a Téli kert.

A szállodához tartozik a vele szomszédos, velencei hangulatú Bolinderska-ház is, mely Helgo Zetterwall tervei alapján 1877-ben készült el.

A *Nationalmuseum* – Nemzeti Múzeum – a félszigetnek a Skeppsholmen felé eső részén áll. Az épület 1866-ban készült el, a berlini Neues Museum építésze, Fredrik August Stüler tervei alapján. Benne királyok és nagyurak magángyűjteményeiből gazdag szobor-, ikon- és képgyűjteményt találunk, többek között Rembrandt, Rubens, Chaerdin, Engelbrecht, Cranach és a svéd Sergel, Zorn és Larsson műveiből.

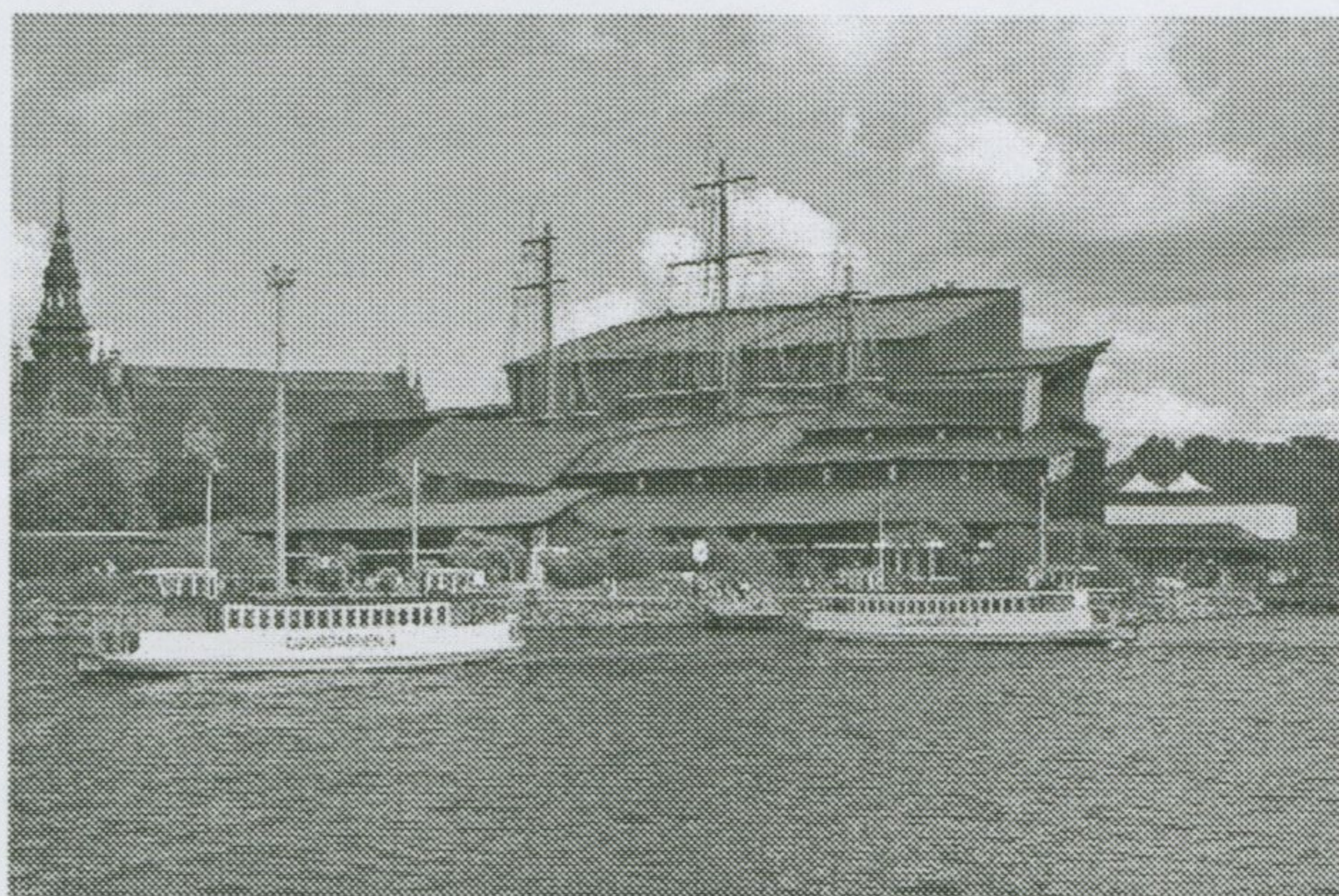

A Bååt-család egykori palotája – ma a Szabadkőművesek székháza

Az ISTÓKHALOM teljes anyaga – a szerző, ”Zit@-néni” más írásaival együtt – a Magyar Elektronikus Könyvtár internetes honlapján olvasható (<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/zitaneni/>). Közlését folytatjuk.

Stockholm belvárosa az útikalauzban szereplő fontosabb helyek és épületek feltüntetésével. (Légifelvétel az Europa från ovan c. kötetből.)

ISTÓKHALOM

Harmadik rész

Stockholmi emlékeink harmadik, bevezető részében, a *Kastellholmen* című fejezeteket tartalmazó IX. évfolyam 2. számának mellékletében a város történetét bemutató, továbbá *Ar Östra*, a *Söla* az *Östra*-ban, a *Nagår*, a *Kogytomtem*, a *Kidderhuset* és a *Riddarholmen* című fejezeteket hoztuk, míg a 2002 márciusi (X. évfolyam, 1.) szám egyetemesített tévisei melléklete a *Királyi palota*, a *Slottsholmen*, a *Helgöskolmen* és a *Gustav Adolf-ter*, a *Kungsträdgården* és a *Blasieholmen* nevezetességeit ismerteti.

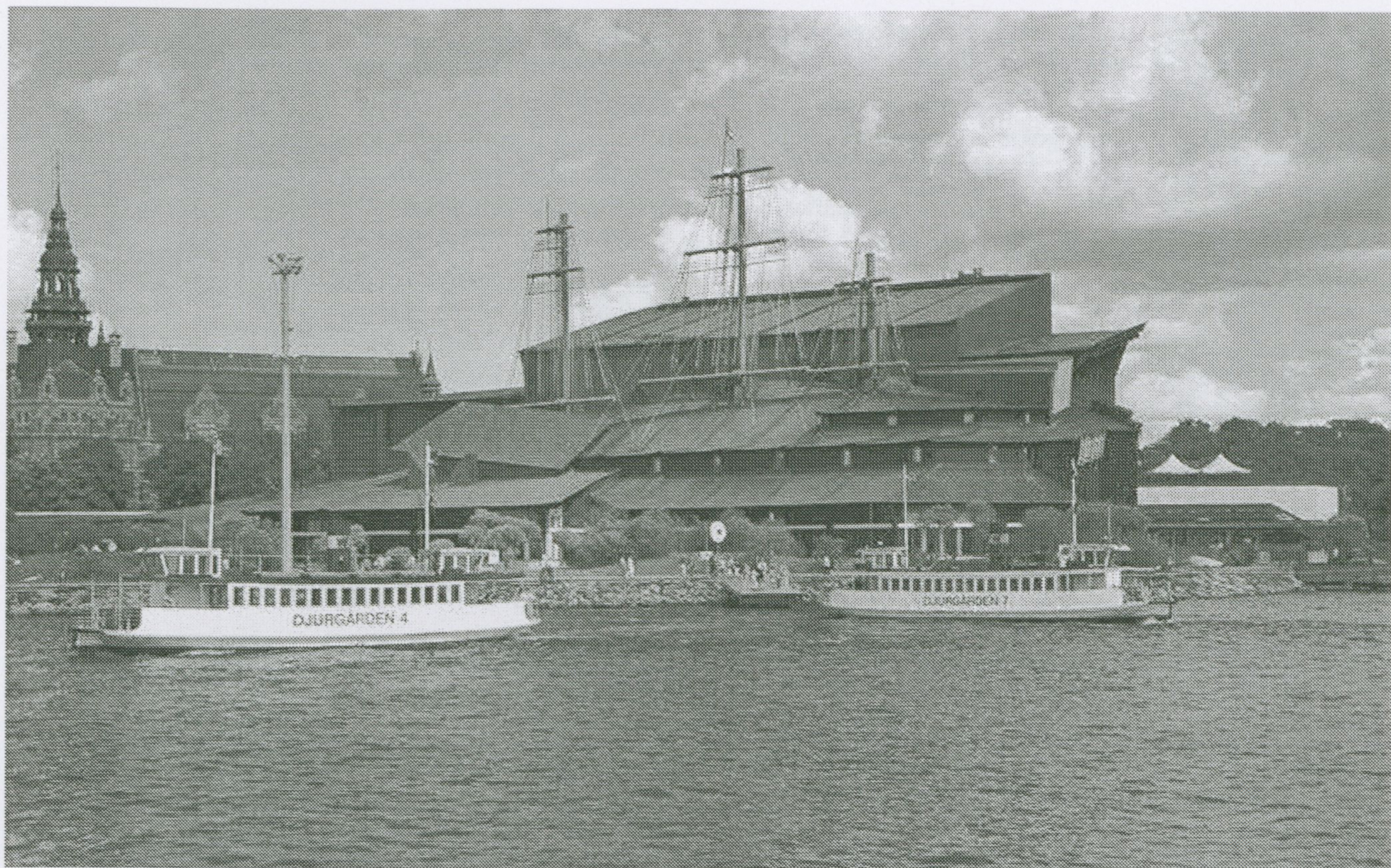
Ezzel közzétesszük mag a "Zöld-évi" évkönyv választott szerzőinek – itt fő konferenciáinak –, hogy emlékeink közzétételére támogatásuk legyenek. Egyúttal felhívjuk internet-kapcsolattal rendelkező olvasóink figyelmét, hogy az Istókhalmi tájékoztató anyagát – a szerző más írásával együtt – elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtár internetes honlapján: <http://www.mek.el.hu/porta/tajekoztato/istokhalom/modern/zilxoni/>. Reméljük, hogy Stockholmba látogató olvasóink bizalommal forgatják majd emlékeinket lapjait.

DJURGÅRDEN

A belvárosi főúti járásra fekvő Djurgården szigete a stockholmi kedvenc kirándulóhely. A sziget a Vasa- királyok idejében alapított Kungliga Djurgården – Királyi Vadaskert – déli része. A híres Lönnerstén kertek kertesséi körülvett kertben szarvasok és vadlovak vadászata a királyi család tagjai. Az 1600-as évek végén a kertek felújítását, és a szarvasokat áttelelték a kert északi részén fekvő Hjorthagenbe.

Az izgalmaszettel együtt portfelébe kerülő, kocsi- málkával szállított Djurgården nyitott az éjszakai. A Blå Porten – a Kék Kapu – kocsihoz vezet el a kert területére. Carl Michael Bellman szobrával a kertbe kapott pénz és a fő- kőbe épített. Djurgården kertek szarvasok a nyári t- szarvasok. A Tivoli-ban olykor hajszig nyitott tiszteletszarvasok.

Carl Michael Bellman

ISTÓKHALOM

Stockholmi útikalauzunk harmadik, befejező része a *Djurgården*, a *Millesgården*, valamint a *Skeppsholmen* és *Kastellholmen* című fejezeteket tartalmazza. Az Új Kéve 2001 júniusi (IX. évfolyam 2.) számának mellékletében a város történetét bemutató, továbbá *Az Óváros*, a *Séta az Óvárosban*, *A Nagytér*, *A Nagytemplom*, a *Riddarhuset* és a *Riddarholmen* című fejezeteket hoztuk, míg a 2002 márciusi (X. évfolyam 1.) szám úgynevezett tavaszi melléklete *A Királyi palota*, a *Slottsbacken*, a *Helgeandholmen* és a *Gusztáv Adolf-tér*, a *Kungsträdgården* és a *Blasieholmen* nevezetességeit ismertette.

Ezúton köszönjük meg a "Zit@-néni" álnevet választott szerzőnek – itt élő honfitársunknak –, hogy útikalauzát közlésre átengedte lapunknak. Egyúttal felhívjuk internet-kapcsolattal rendelkező olvasóink figyelmét, hogy az Istókhalm teljes, eredeti anyaga – a szerző más írásaival együtt – elérhető a Magyar Elektronikus Könyvtár internetes honlapján: <http://www.mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/zitaneni/>. Reméljük, hogy Stockholmba látogató olvasóink haszonnal forgatják majd útikalauzunk lapjait.

DJURGÅRDEN

A belvárostól félórányi járásra fekvő Djurgården szigete a stockholmiak kedvenc kirándulóhelye. A sziget a Vasa-királyok idejében alapított Kungliga Djurgården – Királyi Vadaskert – déli része. A húsz kilométer hosszú kerítéssel körbevett kertben szarvasra és vaddisznóra vadásztak a királyi család tagjai. Az 1600-as évek vége táján a kerítést lebontották, és a szarvasokat átterelték a kert északi részén fekvő Hjorthagenbe.

Az izzadságszaggal vegyült porfelhőbe burkolózott, kocsmákkal zsúfolt Djurgårdenen nyüzsgött az élet. A Blå Porten – a Kék Kapu – kocsmában verte el a kor mesterdalnoka, *Carl Michael Bellman* cimboráival a kölcsönbe kapott pénzt és a főlősleges idejét. Danolászásuk messze elhallatszott a nyári éjszakában. A Tivoliban olykor hajnalig nyúló táncmulatságokat

Carl Michael Bellman

Thor viking isten szobra

rendeztek, hatalmas festett képeken vásári mutatványosok mutatták be az éppen aktuális gyilkosságokat, a szabadtéri színpadokon komédiások szórakoztatták a hétköznapi szórakozást felejteni vágyókat.

A Strandvägenről az Asa-istenek két és fél méter magas, rézzel galvanizált cinkszobrával díszített híd vezet a Djurgårdenre. A hidat az 1897-es stockholmi kiállítás alkalmából építették.

A Strandvägen felőli oldalon, kezében bottal Frigga és Heimdal, a sziget felőli oldalon pedig Thor és Fröja áll. Thor kezében csákányra sikerült kalapács, Fröja kezén sólyom pihen. A hídfőhöz közel kékre festett, kovácsoltvas kapu, mellette a sziget stilizált térképe.

A hídfőtől jobbra az 1907-ben épült, eredetileg négyezer ekkorára tervezett *Nordiska Museet* – Északi Múzeum impozáns épülete magaslik. A múzeumot Artur Hazelius (1833–1901), a skandinávizmus mozgalmának híve alapította. – "Eljön az az idő, amikor a világ minden aranya sem lesz elég ahhoz, hogy képet alkossunk az elmúlt időkről!" – olvasható a múzeum előtt álló obeliszken. A múzeum előcsarnokát Gusztáv Vasa festett tölgyfaszobrával díszíti, melyet az állítólag a király által ültetett tölgyfából készített Carl Milles (1925).

Nordiska Museet

A múzeum előtt áll X. Károly Gusztáv király lovasszobra; – ő volt, aki átvezette a svéd hadsereget a Bált jegén. A szobrot a Roskilde-i béke emlékére (1658) emelték 1917-ben (alkotója G. Malmquist). Talapzatába 66 befolyásos kortárs – hadvezér, diplomata – nevét vésték.

Az Északi Múzeum mögött áll a szerencsétlenül járt Vasa hadihajó múzeuma, a *Vasamuseet* (képe az előző oldalon), valamint az idén elhunyt Astrid Lindgren mesealakjainak otthont adó múzeum, a Junibacken. – "Jag ser ljuset" (látom a fényt) – áll a töpörödött meseíró szobrán.

A régi hajógyár – a *Galärvarvet* – egykori alkalmazottainak temetőjét magas kökerítés veszi körül. A Fredrik Blom tervei alapján 1830-ban elkészült kerítés sokáig a "kínai fal" nevet viselte. A *Vasa tengerészeinek közös sírja* a hadihajó ballasztjának használt köveivel kirakott, kis emléklugas közepén van. A tömegsírtól nem messze nyugszik Anders Franzén professzor, aki a szerencsétlenül járt Vasa-hajót és a tengerészek maradványait 333 év után kiemeltette a hullámsírból. Az 1997-ben elsüllyedt hajó, az *Estonia áldozatainak síremléke* a temetőnek a tengerpart felé eső kerítése mellett áll.

A Vasa-tengerészek közös sírja

A villamossíneken túl, a Djurgården-Alpoknak is becézett dombon áll Artur Hazelius miniatűr Svédországa, a világhírű *Skansen*. (Az 1891-ben megnyitott nemzeti szabadtéri falumúzeum, kézműves-múzeum és állatkert részletes leírása külön könyvet igényelne.) A hegy aljában, a

Biológiai Múzeum előtti téren vitézkötéses dolmányban feszít XV. Károly király. "Land skall med lag byggas!" (Az országot törvényekkel kell építeni!) – áll a jelmondat a merevsége miatt ólomkatonának csúfolt szobron. (Charles Friberg, 1909).

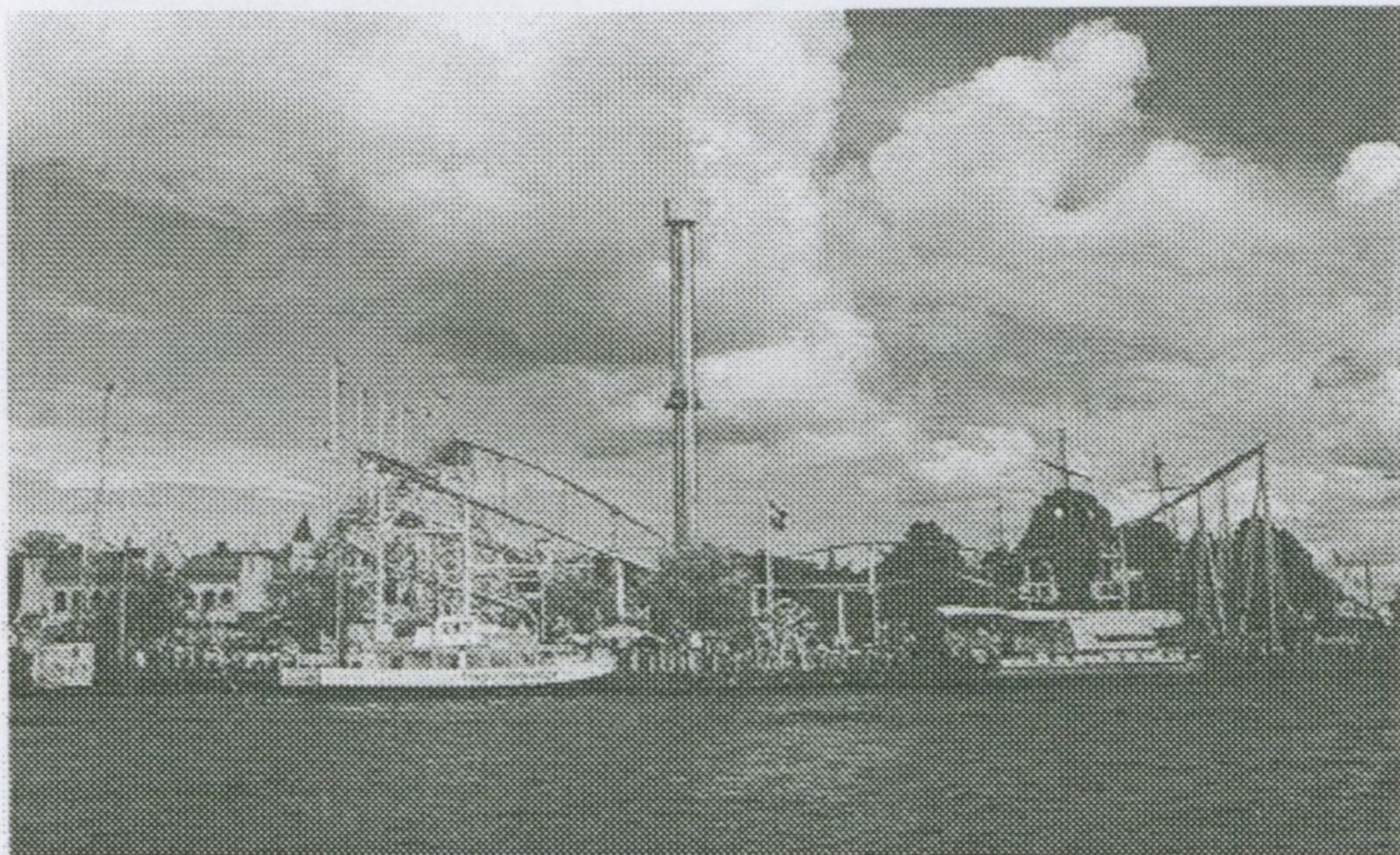

Az Estonia áldozatainak síremléke

A villamossínek megkerülve a szemrevaló *Jägarhyddant*, (Vadászlakot), a *Liljevals Konsthall* (képgaléria) előtt álló *Bågskytten* (A nyilas,

Milles alkotás, 1919.) előtt vezetnek a *Gröna Lundhoz* – a Vidámparkhoz. A Gröna Lund mögötti területen festői kisváros áll, a Djurgårdstaden. A kapukon álló levelesládából ítélve az egykori hajógyári munkások liliputi házai ma is lakottak.

Rozoga fahíd vezet a szomszédos Beckholmenre – a Szurok-szigetre. A szigeten épphogy elfér a három, sziklába robbantott szárazdoki. A legnagyobb, a harminc méter mély, ötven méter széles és legalább 150 méter hosszú dokk

A Gröna Lund – a Vidámpark – távlati képe

V. Gusztáv nevét viseli. Két, zsiráfra emlékeztető daru hajol a soros "páciens", a *Liljeholmsbadet* slepp-fürdő fölé.

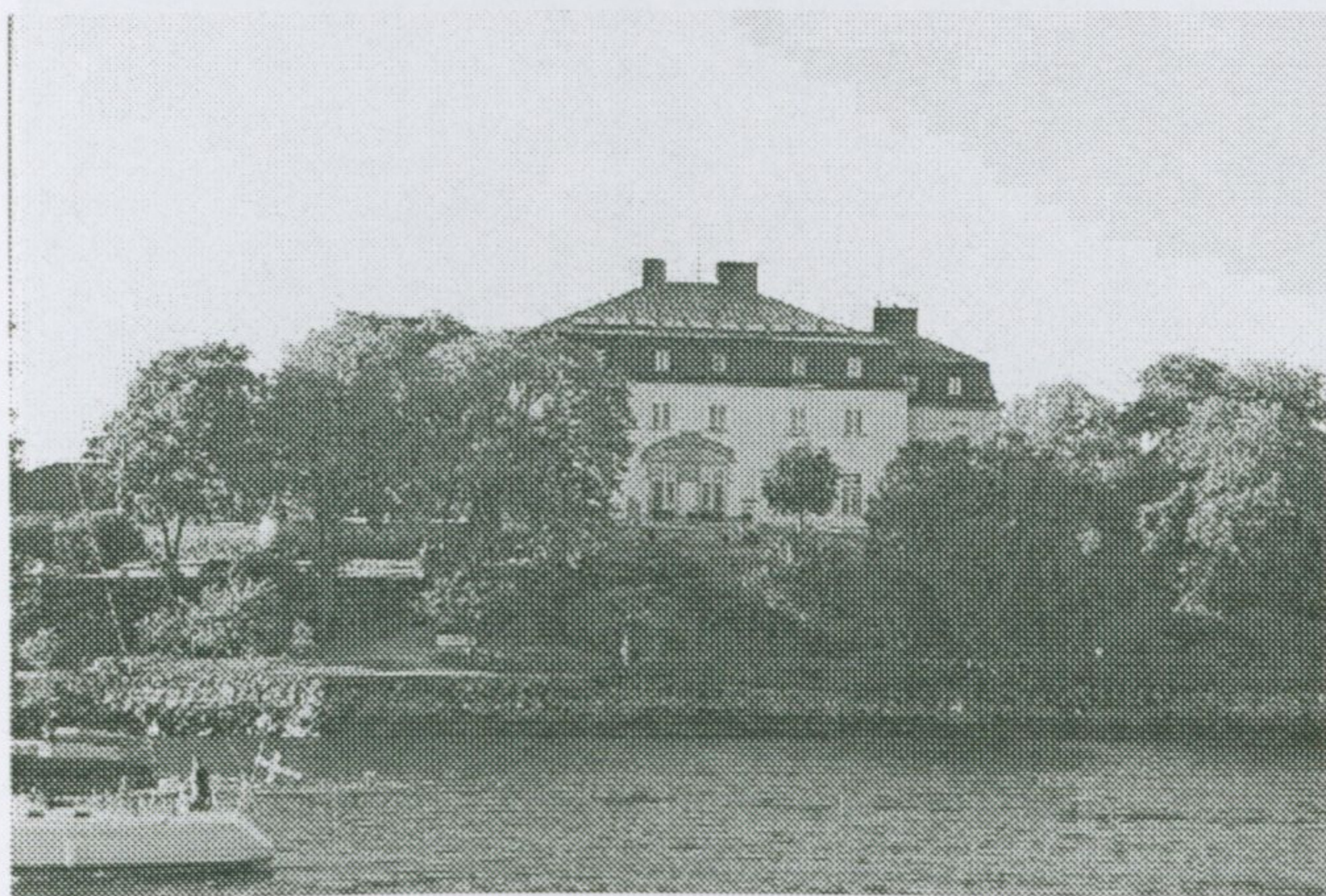

Az V. Gusztáv szárazdokk

A 47-es autóbusz végállomása mögötti magaslaton álló fehér *Oakhill* (= tölgyesdomb) nevű épületet az olasz nagykövetség bérlti. Az épületet Ferdinand Boberg tervezte Vilmos herceg és orosz felesége, Maria Pavlovna nagyhercegnő számára. A házasságból, melyet 1908-ban Cárskoje Szelóban kötöttek, egyetlen fiú született: Lenart. Amikor 1913-ban a hercegi pár Lützenbe utazott, Maria Pavlovna az apjához szökött

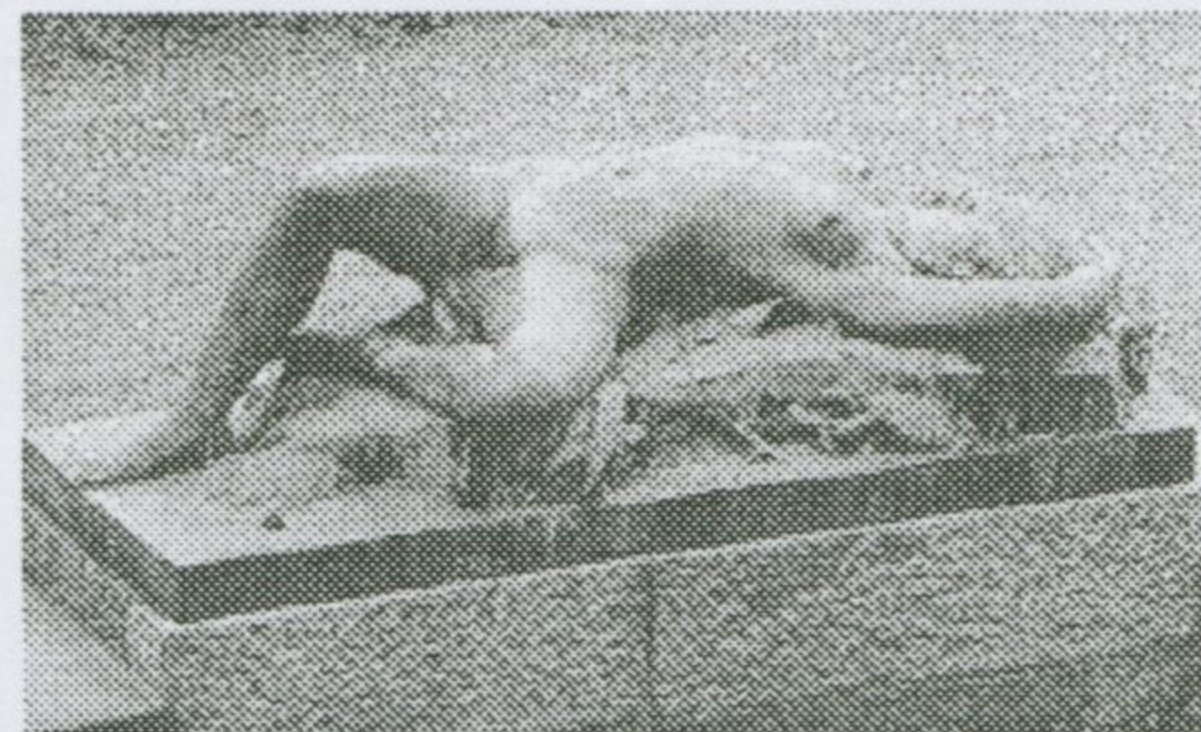
Párizsba, s a hercegnek egyedül kellett hazatérnie. A Bernadotte családot megrengető első botrány kiváltója, Vilmos herceg haláláig (1953) New Yorkban élt.

Ferdinand Boberg másik alkotásához, az Eugen festőherceg számára épült *Waldemarsudde*-hoz (1904) a *Ryssviken* (= Orosz öböl) partján kanyargó, kavicsos sétány vezet. A Djurgården déli csúcsán álló épület előtt a már

Eugen festőherceg rezidenciája, a Waldemarsudde

jól ismert Carl Milles ikerszobrai, a *Sasok* állnak, míg a déli homlokzat előtti kőkerítésen Rodin Gondolkodójának másolata kucorog. A képgaléria udvarán található miniatűr szoborkert közepén Milles *von Scheele* vegyész ábrázoló szobra, valamint *Íjász* című alkotásának kicsinyített mása áll. A parti sétány padján elterülő szépséges női alak a *Näckrosen* – Tavirózsa – a vizek legszebb virága, mely a víz színére emelkedve termékenyül meg (Per Hasselberg, 1896).

A Näckrosen – a Tavirózsa – szobra

A Waldemarsudde (udd=szirt, fok) csúcsán álló, fehérre festett filagóriából kitűnő kilátás nyílik a túlsó partra: a déli városrész, a Södermalm templomaira és Nacka-kommün dombjaira. Jobbra, a bokorsövénnyel körbevett magaslat a Fåfängen. (A fåfänga szó hiúságot jelent.) Csúcsáról – szép időben – egész Stockholmot be lehet látni. A domb lábánál jobbra a Finnországba induló komphajók kikötője áll: a Viking-terminál, balra pedig a Danvik-csatorna torkolata látszik.

A Danvikshem hatalmas épületegyüttese

A csatorna partján állt dűledező, piszkos-barna, sodronyokkal kipányvázott egykori épület évszázadokon keresztül Svédország legnagyobb kórháza volt. A Stockholmot bűzzel elárasztó *Hospitalet* Gusztáv Vasa rendeletére 1551-ben költözött ki az akkori városhatáron kívül eső Danvik-csatorna mellé. Az időközben öregek gondozására szakosított *Hospitalet* vezetősége 1915-ben valóságos kastélyt emeltetett a régi épület helyére. Az "aggmenpalota" a csatornáról a *Danvikshem* (Danvik-otthon) nevet kapta. A "megérett már Danvikre" mondás onnan származik, hogy az épület egy ideig elmeógyógyintézetként működött.

Az egyébként királyi palotának vélhető, akár annak is beillő soktornyos, cifra épület előtt elhaladva már nem is egy hadihajó kapitánya adatott le tévedésből tisztelgő ágyúlövéseket – a nagyothalló öregek végtelen örömére.

Az aggmenpalotával szemközt, a Waldemarsuddeban lakó Eugen festő-herceget olyannyira bosszantotta az általa giccsesnek talált épület látványa, hogy a rezidenciája teraszáról festett tájképei kizárólag a Danvikshemtől balra vagy jobbra eső tájat örökítik meg, – az épületet soha.

Olajmalom, előtte von Sheele szobra

A Waldemarsudde közvetlen közelében egy ipartörténeti emlékmű található: az 1735-ben épült egykori olajmalom, melyben len-, mustár- és repcemagból növényi olajat állítottak elő. A húsz méter magas, holland típusú szélmalom érdekessége az, hogy a szélkerék a szilárdan álló, sokszögű főépületen helyezkedő, süveg alakú födéssel egyszerűen volt fordítható a megfelelő szélirányba.

Az öblöket kerülgető parti sétány a *Biskoppsudden* – Püspökszirt – mellett halad el. A móló végén lehorgonyzott, piros-fehér tornyos hajóban luxusszobát rendeztek be. A parton az angol követ számára emelt Listonhill épülete áll; valamivel beljebb, a Djurgårdensvägen túlsó oldalán pedig egy komor, sötétsárga épület található: a *Manilla*. Utóbbi 1785-ben, a III. Gusztáv udvarába érkezett spanyol követnek, Corral-nak építették (neve a Fülöp-szigetek fővárosára utal). A Manillát később P. A. Borg szerezte meg, aki 1808-ban ebben az épületben alapította meg a süketnémák és vakok intézetét.

Az egykor *Tolvöresholmen*-nek nevezett Manilla-szirten Carl Milles *Genius* című szobra áll, és ugyanitt található a második világháborúban elüldözött észt menekültek emlékműve, a *Szabadság kapuja* is.

Mullberget

A Manilla-szirt utáni beugróban egy érdekes kinézetű, bagolyvár benyomását keltő ház áll: a *Mullberget*, amely a Városházát is építő Ragnar Östberg alkotása. Ettől nem messze található az SE-Banknak a *Täcka-ud-den* – Szép-szirt – közeli magaslatán épült, gondosan őrzött reprezentációs villája.

A sziget délkeleti csücskét *Blockhusudden*-nek hívják. Nevét az egykor erőd szerepét betöltő tömb alakú házról, a blockhus-ról kapta; – Gusztáv Vasa idejében az egyedüli hajózható út a parton álló blockhus előtt vezetett el, melynek ablakiból akkoriban ágyútörkők kandikáltak kifelé.

Védelmi szerepe volt annak a víz alatti cölöpsornak is, mely egykor a Djurgården partjától a szemközti oldalon levő Nacka-Strandig húzódott. Ennek partján található a *Stora Sjötullen*, azaz a *Nagy Tengeri Várház* épülete. Az előtte álló hatalmas betonszívárvány tetején, melyből kitörő vízszugár zúdul a tengerbe, ott magasodik Milles *Fader Gud* – Istenatya – című szobra.

A Nacka-Strand fölötti magaslaton hivalkodó fehér márványpalotát, az iparmágnás és mecénás Thiel-család számára Ferdinand Boberg építette (1908). Ma múzeum és képgaléria működik benne.

A partmenti sétány előbb megkerüli a madarak paradicsomát, az *Isbladskärret-mocsarat*, majd a sziget északi részén húzódó keskeny csatorna mentén halad.

Az Isbladskärret-mocsár

A Djurgården szigete az Östermalm felől nézve (Molnár-Véress Pál hőlégballonból készített felvétele)

Az Északi Múzeum és a Vasa Múzeum, mögöttük a Gröna Lund, a Vidámpark. (Molnár-Véress Pál hőlégballonból készített felvétele)

A sziget belseje felé kanyarodó úton XIV. Károly János kedvenc palotájához, a *Rosendal*-, azaz Rózsavölgy-kastélyhoz érünk: A napóleoni ízléssel, merev mahagóni kerevetekkel, virágos szőnyegekkel és rikító színben pompázó függönyökkel berendezett kastélyt Fredrik Blom építette a kor divatja szerinti empire stílusban (ezt Svédországban karljohan-stílusnak mondják). Az épület 1913 óta a Karl Johan-múzeumnak ad helyet. A kastély előtt porfirból, azaz nagy keménységű, vöröses színű, vulkanikus kőzetből készült óriási urna áll, az úgynevezett *Rosendal-váza*, mely 1828-ban került a helyére.

Az 1860-ban alapított első svéd kertésziskola helyén, a Rosendal-kertekben 1984 óta biodinamikus kertészet működik. A közeli fedett boule-pálya a nemrég elhunyt Bertil "autós"-herceg – királyunk nagybátyja – nevét viseli. A kert melletti rózsaszín miniatűr palota a Djurgården alapítvány elnökének a lakóhelye.

XIV. Karl Johan kastélya, előtte a Rosendal-vázával

Az északi parton kanyargó Rosendal-úton az 1936-os ipari kiállításra készült "kulissza-bánya" az ún. Skanska-bánya elhagyatott téglapépületéhez érünk. A kiállítás szervezői az "aknába" leereszkedő lift két oldalán húzogatót panelekkel olyan illúziót keltettek, mintha a látogató már többszáz méterre járna a felszín alatt. A kiállítás után a "műbánya" üregeiben az ország aranytartálékának egy részét tárolták.

A sétány végén álló, I. Oszkár névjegyével díszített kovácsoltvas-kapu a Djurgården-hídra nyílik, ahonnan sétánkat kezdtük. A szigettől ezúttal Milles Genius szobrának képével búcsúzunk.

Milles: Genius

Milles: Isten kezén

MILLESGÅRDEN

Carl Milles – eredeti nevén Carl Emil Wilhelm Andersson – 1875. június 23-án született az Uppsala melletti Örby tanyán. Carl apját, Emilt "Mille"-nek becézték, gyermekeit pedig "Milles barn" néven ismerték. Innen az egyszerű származásról árulkodó Andersson nevet helyettesítő művésznév. A fiatal Carl gyógytornásznak készült. 1897-ben Párizsba utazott, és ott nyolc éven keresztül szobrászattal kereste a kenyerét. Millesre a legnagyobb hatással Rodin, és Olga Granner osztrák festőművésznő volt. Olgával 1902-ben házasodtak össze. Olga festeni akart, nem pedig főzni, mosni, szeretkezni és gyereket szülni. – Én víz vagyok, ő meg olaj – mondta Olga. – Két átlátszó közeg, mely nem keveredik egymással. – Ha nem, akkor nem! – volt Milles válasza, aki ezután szeretője, Anne Hedmark karjaiban merített ihletet és erőt az alkotáshoz.

Carl Milles (1875–1955)

Milles sikereit nehezen nyelték le a kortársak. Az ókori görög és római szobrászatból kölcsönzött, hóbortos-vallásos szobrai vagy rajongással, vagy pedig kemény bírálattal fogadta a művészvilág. Az intrikáktól és az irigységtől kimerült Milles az expatriálást választotta. 1931-ben (55 éves korában) elfogadta a Detroit melletti Cranbrook Academy of Art állásajánlatát. 1945-ben amerikai állampolgár lett. 1951-ben visszatért Európába, és még néhány évig, 1955-ben bekövetkezett haláláig Stockholmban töltötte nyarait.

A szabadtéri szoborgaléria Stockholm keleti külvárosában, Lidingö szigetén fekszik. Milles 1930-ban adományozta a svéd népnek az akkor még feleakkora terjedelmű kertet. A busz és a *Lidingöbana* – amolyan svéd HÉV – a vörös metróvonal végállomásáról, a Ropstenről – a Kiáltó köről – indul át Lidingöre (amikor még komp szállította át az utasokat, erről a köről kiabálták rekedtre magukat a szigetre átkelni szándékozók).

"Szárnyak"

A Millesgårdennek két bejárata van. A Foresta Centrum melletti márvány kapualj eredetileg az 1914-ben lebontott Rydberg szállodáé volt. A kapu előtti magas oszlopon Milles *Szárnyak* című alkotása áll (1908).

A Milles-ház és az azt körülvevő kert a művész házaspár otthona és munkahelye volt. Itt alkotott Milles, és itt törte össze 1917-ben az összes

addig alkotott szobrát. A Milles-házaspár Nagy Műterme ma múzeum. A Szalonban ősrégi orgona, Salzburgban gyártották, állítólag Mozart apja játszott rajta. A faragott asztalon faszobrok, a falon Pissarro és Utrillo néhány olajfestménye, és egy Rodin-akvarell 1906-ból.

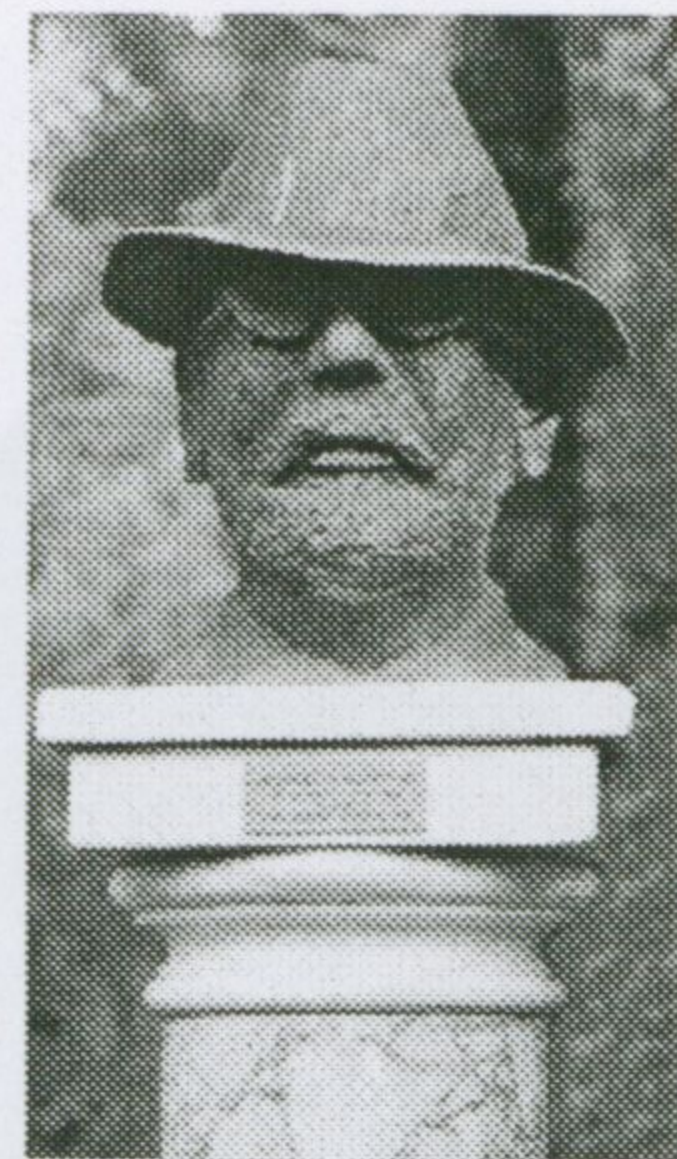
A Vörös Szobában, a mozaikpadló közepén áll Milles kedvenc – a delfinen lovagló najádot ábrázoló, *Solglitter* – Napcsillogás – című – szobrának kicsinyített mása.

Solglitter – Napcsillogás

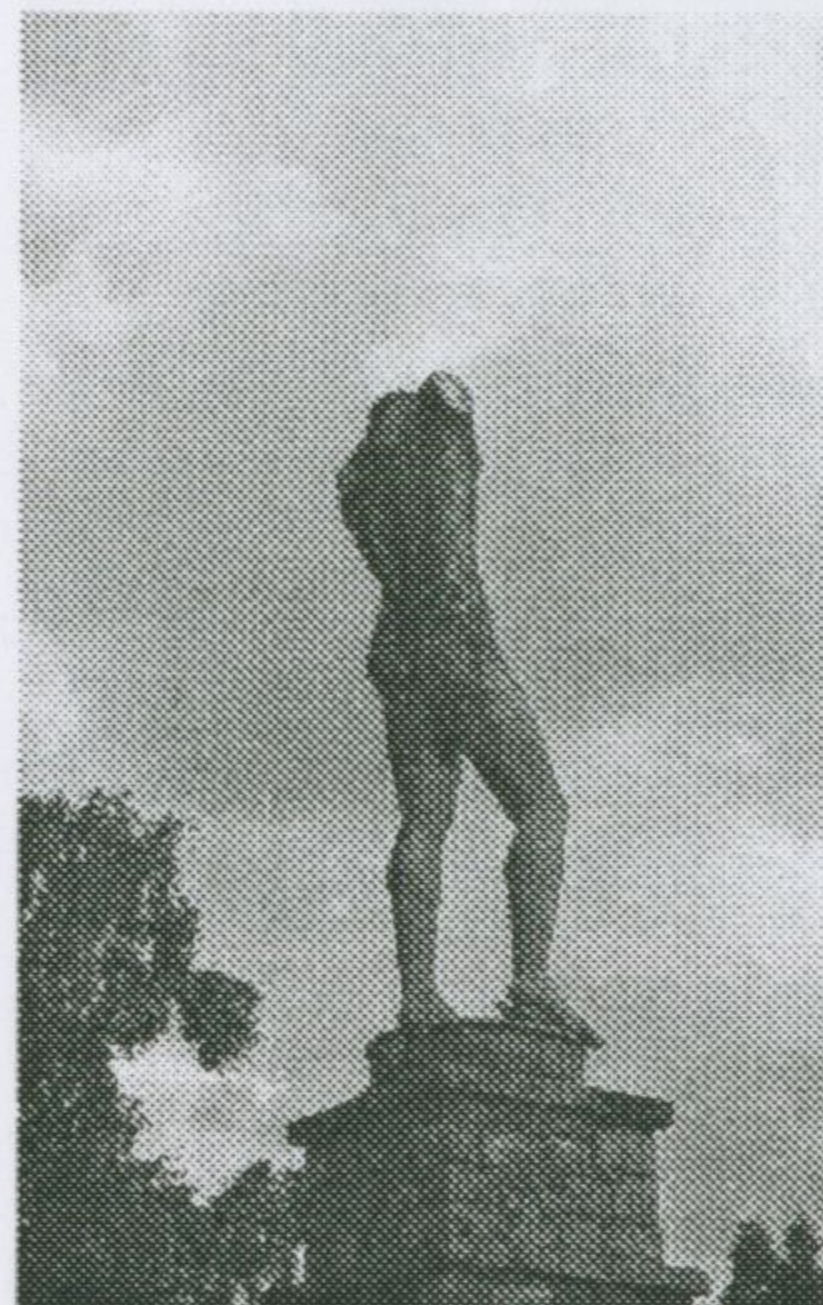
Az egymás fölött emelkedő teraszokon szökőkutakban szobrok, szoborcsoportok. Többségük másolat, melyeknek eredeti példányai Svédország és az Amerikai Egyesült Államok számos városának tereit, botanikus kertjeit és temetőit díszítik. A márványlábakon nyugvó kőasztal Milles tanítványának és bizalmasának, a közelmúltban elhunyt "Wallisnak", azaz Axel Wallenbergnek a műve. (Axel-bácsi Stockholm északi villavárosában,

Stocksundban lakott. A kilencvenedik évét betöltött szobrászhoz svéd barátom, *Carl Gustaf Ekberg* vitt el egyszer, 1990-ben. Axel-bácsi teázás közben felajánlotta, hogy megtanítsa a szobrászatra. (Ebből is látszik, hogy már nagyon öreg volt.) Ha én nem is, de Carl Gustaf barátom kapott az ajánlaton, s íme: az *Axel Munthéról*, a legendás hírv svéd orvosról készített mellszobrát 2000-ben avatták fel a Capri szigetén levő San Michele-villa udvarán!

Axel Munthe
C. G. Ekberg szobra

Milles feleségének, Olgának az ötvenedik születésnapjára készült Kis Ausztria-terazon két kápolna van. A Milles-házaspár a nagyobbik kápolnában, az 1400-as évekből származó, német eredetű Pietára emlékeztető festett kőszobor társaságában nyugszik.

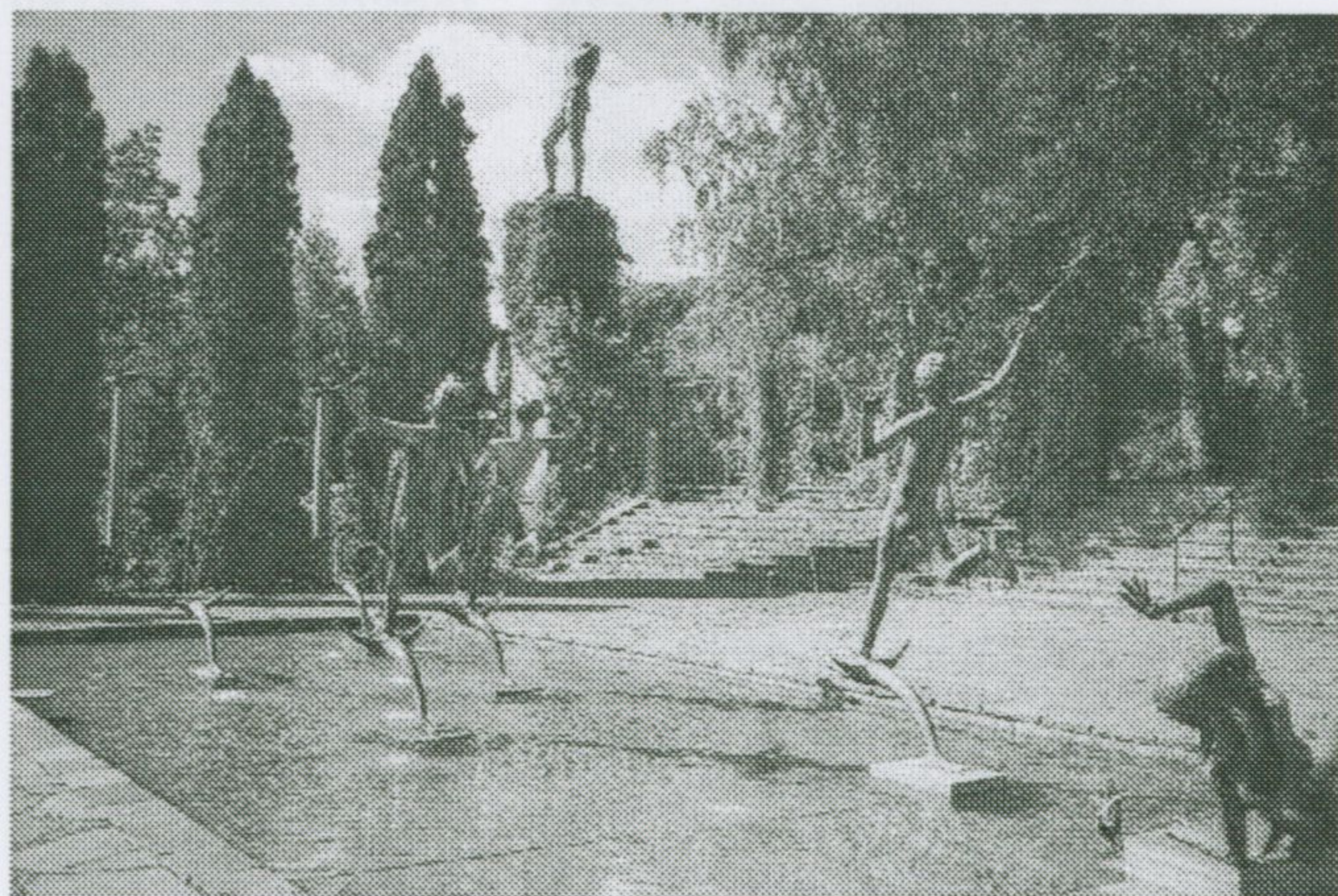

Solsångaren – Napdalnok

A gránitoszlopokkal körülvett középső teraszra ciprusokkal szegélyezett lépcső vezet. A mini-teknőcre óvatosan taposó *Solsångaren* – a Napdalnok – torzója azon kevés szobrok egyike, melyet a művész kizárólag a Millesgården számára készített. A talp alól kikandikáló teknősbéka, valamint a vaddisznók mellső lábain ülő bogár, illetve gyík, Milles humorát mutatják. A vaddisznó-szobor eredetije az Ulriksdal-kastély kertjében áll.

Olga teraszán a Zenét, a Festészetet és a Szobrászatot jelképező *Aganipp-nimfák* delfinek hátán egyensúlyoznak.

"Ott hallik a Vig Múzsika, ott zengedez / Hol a' szagos bokrok között / Aganippe tsergedez." (Csokonai)

Delfinek hátán egyensúlyozó Aganipp-nimfák

A Helikon hegyen eredő forrás vizét őrző, kecses najádok szoborcsoportja 1950-ben készült a New York-i Metropolitan-múzeum számára. A "Köpenyegét a koldussal megosztó Szent Márton", a trombitáló angyal, a bokorban kuksoló faun, és a karórás angyal szoborcsoportjának eredetije Kansas Cityben áll. A karórás angyal kapcsán Milles megjegyezte: – Lehet, hogy odafent, az örökkévalóságban nincs szükség időmérésre, de a halandó földiek sorsát ügyelő angyal nehezen boldogul óra nélkül.

Köpenyegét a koldussal megosztó Márton

Márton kapcsán pedig mi jegyezzük meg: a pogány Márton 316-ban született Savariában – a mai Szombathelyen. A hagyomány szerint, amikor Amiens városában megfelezte köpenyét egy didergő koldussal, álmában megjelent Jézus, és ezt mondta az őt körülvevő angyaloknak: – Nézzétek ezt a fél köpenyegét! Egy "ma még pogány" fiatalember, Márton adta egy koldusnak. – A távolba szakadt hazánkfia az álom hatására még másnap megkezesztelkedett, s így lett belőle később Szent Márton.

A szivárvány csúcsáról a csillagokat égboltra szegező Atyaisten – *Fader Gud* – számára egy szolgálatkész angyal egyenként hajigálja fel az utánpótlást. A szobrot eredetileg az ENSZ New York-i székháza elé tervezték, de végül mégsem került oda. A szivárványból ívben előtörő vízzel feltűnést keltő monumentális alkotás ma Stockholm déli városrészének, Nacka kikötőjének díszé.

A Fader Gud - az Atyaisten - a Nacka-kikötőben

Az alsó terasz

A vörös homokkővel kirakott *Alsó teraszra* az ún. Mennyei lépcső vezet. A kezében tőkehalat tartó, hétméteres *Poszeidon*-szobor eredetije Göteborg központjában, a Göta-téren áll. Mögötte, az *Európa-medencében*

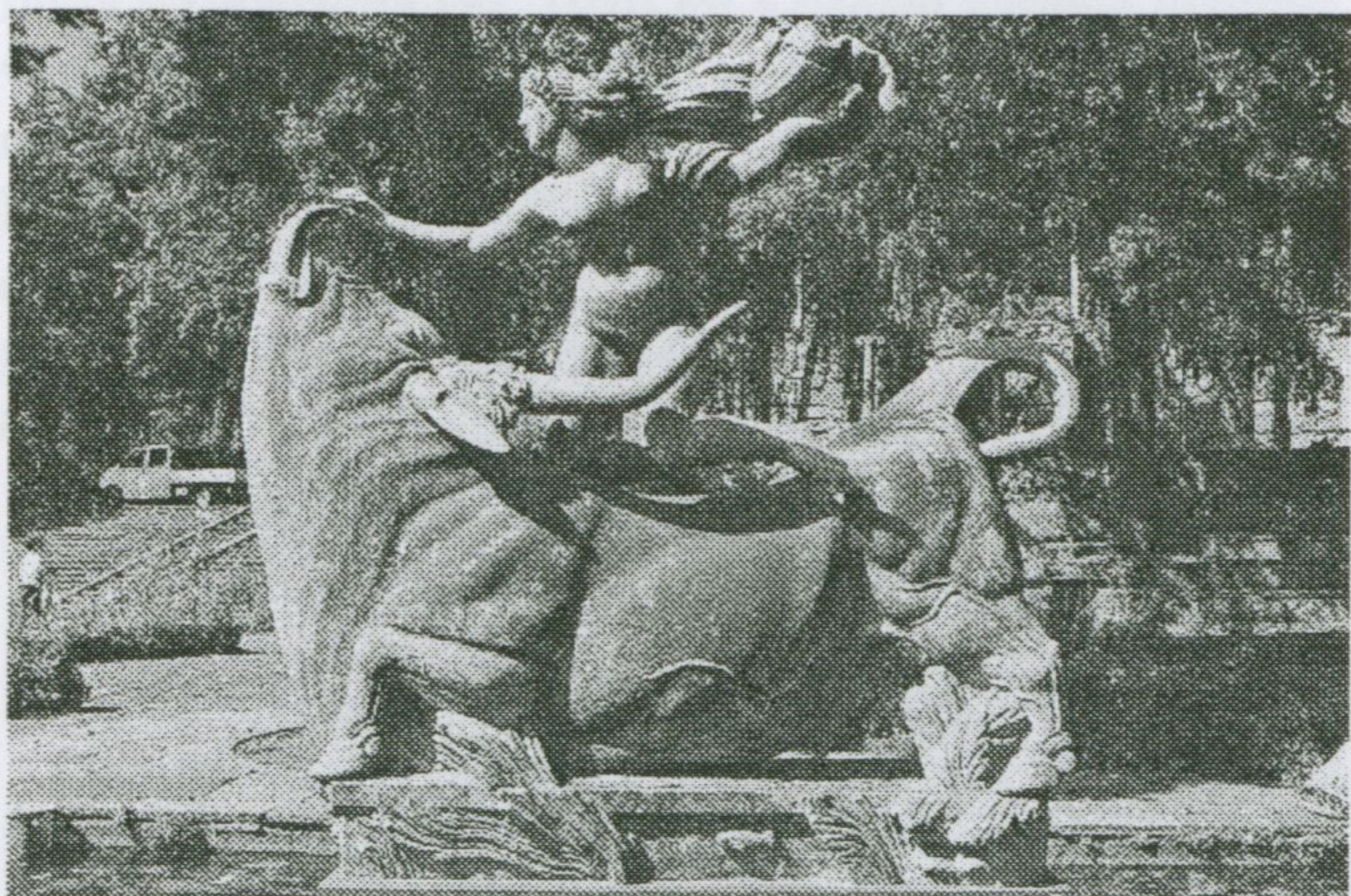

Poszeidon

gyermekai, a Tritonok, a Solglitter, a najád, és a Buddha-szerű Jónás a bálnával. A bika hátán ülő női alak *Európa*. A monda szerint Zeus fehér bika alakjában közelítette meg Európát, és egy ciprus alatt magáévá tette a gyönyörű föníciai hercegnőt. Zeus megtette Európát Kréta első királynőjének, és a csillagokból az égre rajzolta a bikát – a Taurust.

Az Európa-medence

Európa

A terasz hosszában régi épületekből – az uppsalai dómból, a Gusztáv Adolf téren állt és 1891-ben lebontott régi Operaházból – származó homokkő oszlopok tetején szobrok sziluettjei törnek az égbe. A fantázia szárnyalását jelképező *Pegazus* – széles

hátú, szárnyas paripa, amit Apolló a Parnasszusról az Olimposz hegyére igyekvő múzsák szállítására annak idején felbérelt. A szobor ere-detije Des Moinesben (Iowa állam) van, másolatai Tokió és Antwerpen tereit díszítik. A sovány emberalak *"Isten kezén"* mintha szabadon lebegne. A Lidingö-hídról felhallszik a forgalom zaja. A napfényben csillogó vízen piros-fehér hajóóriás úszik. – "Ha valami szépet látsz, nézd azt hosszú ideig!" – mondta Rodin. Ezt tesszük mi is.

Pegazus

Függelék

Stockholmban lépten-nyomon Carl Milles szobraiba botlik az ember. A legszebb szoborcsoport a Hötorgeten – a Szénatéren –, a görög templomra emlékeztető Koncertház előtt áll. A svéd király ebben a Koncertházban adja át minden év december 10-én a Nobel-díjakat.

A lépcsősor előtti *Orfeusz szökőkútját* 1936 júliusában, az alkotó Carl Milles kívánságára, reggel hatkor avatták fel. Az ébredező város csendjét egyedül a szökőkút csörgedezése törte meg. A zene csodálatos hatását jelképező szoborcsoport azt a pillanatot örökíti meg, amikor Orfeusz a halottak birodalmába érkezik. A zene hangjaira felfelé

Az Orfeusz-szoborcsoport központi alakja

törekvő alakok – közöttük a kezét a füléhez emelő Beethoven – harmóniában vannak a Koncertház oszlopaival.

A lábujjhegyén egyensúlyozó központi alak nem más, mint *Orfeusz*, a lantjával vadállatokat megszelídítő dalnok az ékesszólás és az epikai költészet műzsájának, Kalliopének törvénytelen fia volt. Apja egyesek szerint egy muzikális trák herceg, mások szerint viszont maga Apolló isten volt. A kis Orfeusz szorgalmasan skálázott, míg egy nap olyan dalt csalt elő

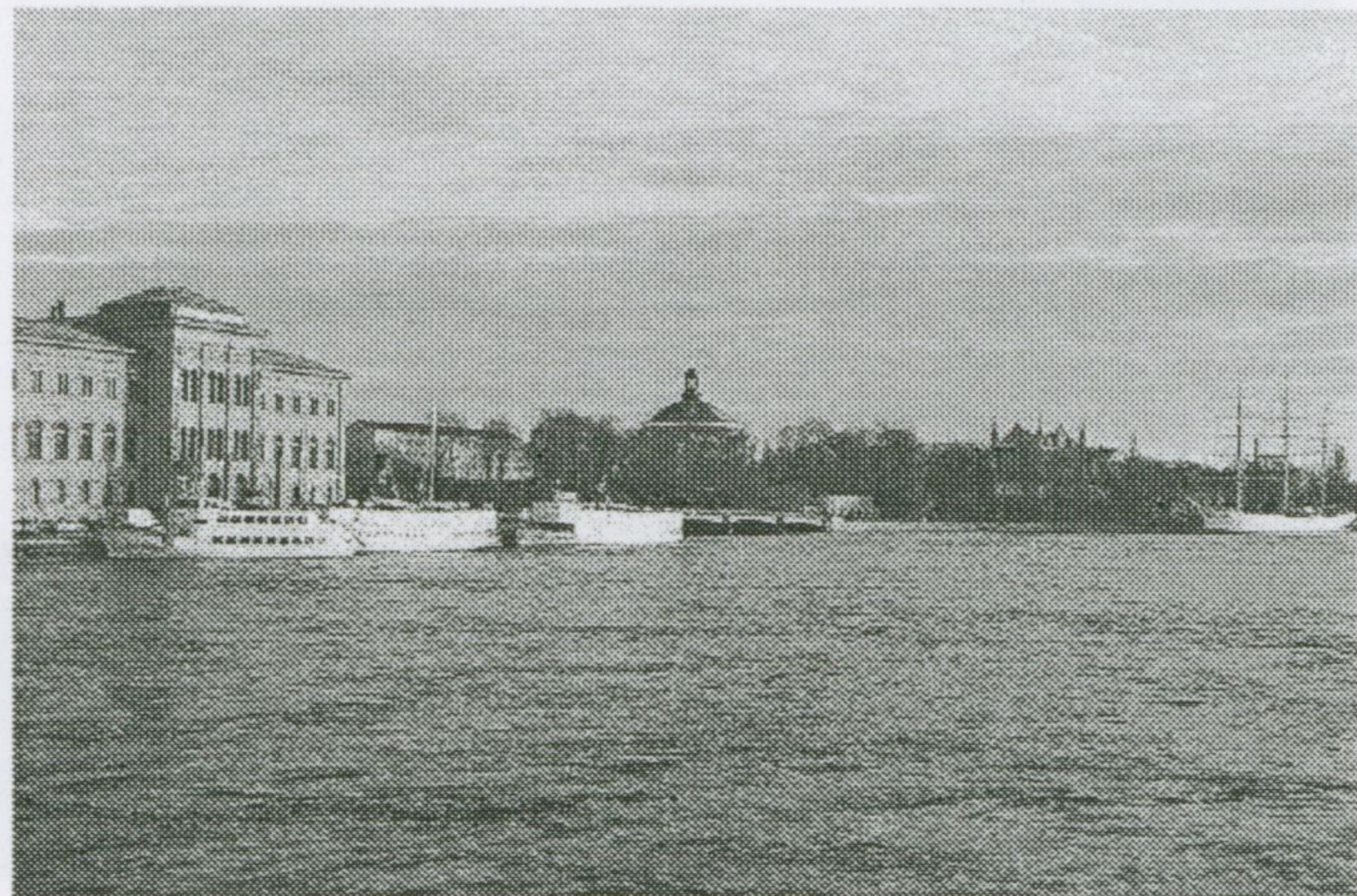

A szoborcsoport egyik női alakja

az Apollótól kapott lantján, melyet nemcsak az emberek hallgattak megbűvölve, hanem a vadállatok és a fák is körbeállták őt. Az idillnek szerencsétlenség vetett véget. Orfeusz felesége, Eurydiké, közvetlenül esküvőjük után kígyómarás áldozata lett. Orfeusz bánata határtalan volt, nem tudott belenyugodni szeretett felesége elvesztésébe. Miután Kerberoszt – a háromfejű, kígyóbőrű vérebet – egy hosszú szonátával elaltatta, behatolt az Alvilágba. Orfeusz felülmúlta önmagát: Ikszion kereke megállt, a sas abbahagyta az óriások májának marcangolását, és Sziszi-fusz a kövére ülve hallgatta a lány húrok muzsikáját. Tantalosz elfelejtette a szomját, és a fúriák is abbahagyták az őrjöngést. A csodálatos zene hangjai meglágyították Hádész szívét, és beleegyezett, hogy Eurydike kövesse Orfeuszt, de egy feltétellel: ha a halandók országába vezető úton nem tekint vissza. Orfeusz repeső szívvel indult előre, de türelmetlenségében nem győzött várni; saját szemével akart meggyőződni arról, hogy Eurydiké tényleg a nyomában jár, így hátrapillantott. Széttárt karjai már csak a levegőt karolták, és a búcsút intő Eurydikét végleg elnyelte a sötétség. Hiába dörömbölt, verte a fejét a túlvilág kapufájába, többé senki sem nyitott ajtót neki.

Az Orfeusz-szökőkút, mögötte a Koncertház oszlopsora

SKEPPSHOLMEN ÉS KASTELLHOLMEN

A Blasieholmenről öntöttvas-híd vezet a Skeppsholmenre – a Hajó-szigetre –, melyet az 1500-as években még Lustholmennek, azaz Nyaraló-szigetnek neveztek. A holland kertészek által kialakított, parkkal borított sziget egykor még Gusztáv Vasa kedvenc kirándulóhelye volt. Mai nevét Krisztina királynő idejében kapta, amikor a flotta ide költözött a Blasieholmenről. Ekkor a nyaralókat lebontották és kaszárnyákat építettek a helyükre. (1972-ben végül a flotta Muskö szigetére költözött.)

A Skeppsholmenre érve, az út baloldalán álló kerek kupolájú, nyolcszög-alaprajzú templom XIV. Károly János nevét viseli (építője Fredrik Blom, 1842). A baloldali magaslaton álló sötétsárga épületsor a Kelet-Ázsiai Múzeumnak ad otthont.

A templom mellett egy operettdisznak beillő, vörös-fehér színű kastély, az 1647 óta többszörös átalakítást megélt *Amiralitet* – a Tengerügyi Hivatal épülete áll.

A parthoz kikötött háromárbcos vitorlást, az Af Chapman-t 1888-ban Skóciában építették. Korábban fát szállított Norvégiából Ausztáliába, majd a svéd

A Tengerügyi Hivatal épülete

flotta iskolahajója lett. 1940-től a végleg parthoz kikötött vitorlásban népszerű Jugendherberge, svédül *vandrarhem*, magyarul ifjúsági turisztaszálláshely működik. Az Amiralitet mögötti kis magaslaton álló talapzat egykor annak az ágyúnak volt a helye, mely tűzvész esetén riasztásra szolgált (a leadott lövések számából lehetett tudni azt, hogy melyik városrész ég).

"Le paradis fantastique" – "A fantasztikus Paradicsom"

A Modern Múzeum a sziget közepén van. Enyhén szólva furcsa ízléssel megválasztott kiállításai olykor meg-megborzongatja a konzervatív stockholmiak idegeit. A közeli miniatűr zöldövezet közepén tizenhat kisebb-nagyobb alakból és feltűnést keltő gépből álló szoborcsoport, a "Le paradis fantastique" – azaz "A fantasztikus Paradicsom" – áll. Az 1967-es montreali világkiállításra készült "pop"-stílusú szobrot 1971-ben adományozták az alkotók a Múzeumnak. Niki de Saint-Phalle műanyag óriásasszonyai és Jean Tinguely fekete vasból készült, mozgatható gépei állítólag a nemek harcát jelképezik.

A Gamla Sjökrigskolan épülete

A déli parton csecsebecsés dobozhoz hasonló cifra palota, az 1867-ben épült Gamla Sjökrigskolan – a Régi Hadi-tengerészeti Iskola áll. Sárgára festett homlokzatán dombormű, griffmadár ágaskodik a hajóorrban. Az épület előtt álló emlékmű az Ázsiát az Észak-keleti Átjárón keresztül először körülhajózó (1878-1880) Vega személyzeté-

nek állít emléket. A közelben álló két hosszúkás épület, a *Långa raden* – a Hosszú sor – idősebb Nicodemus Tessin műve. Eredetileg XII. Károly három-szögű csákót viselő darabontjainak készült. 1710-től kór-házként, az 1718-as utolsó pestisjárvány után pedig kaszárnyaként működött.

A Kastellholmen-re vezető híd melletti miniatűr kastély a francia mintára alakult svéd *korcsolyaklub* épülete (1867). Első védnöke XV. Károly volt, de tagjai közé tartozott később II. Oszkár király is.

A svéd korcsolyaklub épülete

A sziget legmagasabb pontján épült fel Fredrik Blom vöröstéglás, lakásra alkalmatlan erődítményszerű épülete, az ún. *Kastellet*. Egyedüli szerepe az volt, hogy egykor innen üdvözölték díszágyúlövésekkel a Stockholmba érkező hajókat. A királynak harminckét ágyúlövés járt, a tengernagynak tizenhat, és így tovább.

A Kastellet, ahonnan az érkező hajókat ágyúlövésrel üdvözölték

A Stockholmról szóló útikönyvet, melyet eddig összesen három lapszámunk mellékleteként adtunk közre, – további anyag híján – egyelőre itt befejezzük. Együttal megígérjük olvasóinknak, hogy amint a szerző esetleg újabb fejezetekkel elkészülne, és azokat közlésre rendelkezésünkre is bocsátaná, következő lapszámainkban szívesen adjuk közre. Addig is jó barangolást!

A Skeppsholmen szigete az Östermalm felől nézve. Jól kivehető a szigetet a Blasieholmmal összekötő híd, mögötte az Óváros a királyi palotával. A háttérben Stockholm déli városnegyede, a Södermalm látszik, azon túl pedig a Globen kupolája. (Molnár-Veress Pál hőléggallonból készített felvétele)

Stockholm központja, előtérben a Hedvig Eleonora-templom kupolája. (Molnár-Veress Pál hőléggallonból készített felvétele)

TARTALOM

ISTÓKHALOM	5
AZ ÓVÁROS	7
SÉTA AZ ÓVÁROSBAN	8
A NAGYTÉR	12
A NAGYTEMPLOM	13
RIDDARHUSET	15
RIDDARHOLMEN	16
A KIRÁLYI PALOTA	19
SLOTTSBACKEN	24
HELGEANDHOLMEN ÉS A GUSZTÁV ADOLF-TÉR	25
KUNGSTRÄDGÅRDEN	27
BLASIEHOLMEN	29
DJURGÅRDEN	33
MILLESGÅRDEN	38
SKEPPSHOLMEN ÉS KASTELLHOLMEN	42
TARTALOM	46

